

MASTEROPPGAVE

Emnekode: SO330S

Navn på kandidat: Thea Agnethe Stenersen

«Vi er ungdom liksom; du snakker ikke til en 50 år gammel mann! » – En studie av politisk engasjement hos ungdom

Dato: 15.05.2017

Totalt antall sider: 121

«Vi er ungdom liksom; du snakker ikke til en 50 år gammel mann!»:

En studie av politisk engasjement hos ungdom

Masteroppgave i Samfunnsvitenskap med fordypning i statsvitenskap

Fakultet for Samfunnsvitenskap

Nord universitet

Våren 2017

SAMMENDRAG

Denne masteroppgaven har til hensikt å undersøke hva som kan skape politisk engasjement hos ungdom. Studien tar utgangspunkt i fokusgruppeintervjuer med totalt 18 ungdommer som går på videregående skole et sted i Norge. 6 ungdommer er elever på Vg1 og 12 på Vg3.

Målet har vært å finne ut av hva som kan gjøre at ungdommer engasjerer seg i en politisk eller samfunnsmessig sak, og likeledes hva som kan gjøre at de velger å *avstå* fra å engasjere seg.

Dette er en casestudie, og funnene er dermed ikke generaliserbare. Det er likevel grunn til å tro at dette caset kan fortelle oss noe om hva som kan skape eller motvirke politisk engasjement hos ungdom. Disse ungdommenes tanker, meninger og fortellinger kan si oss noe om hva som kan gjøres og hva som kanskje bør endres dersom ungdom skal engasjere seg mer i politikk og samfunnsrelaterte spørsmål. Denne studien tar likevel ikke sikte på å komme opp med en universell og uomtvistelig sannhet knyttet til temaet, og andre studier vil kanskje kunne finne noen andre mulige løsninger og vinklinger på temaet enn hva denne studien gjør.

Studien konkluderer med at det finnes en rekke faktorer som kan bidra til å styrke og å svekke ungdoms politiske engasjement, og at det finnes løsninger på de utfordringene og hindringene ungdommene selv forteller om i intervjuene. Ungdommene i studien har til felles at de ikke følte seg velkomne eller ønsket i den politiske sfæren. Når de forsøkte å engasjere seg gjennom tradisjonelle kanaler ble de avvist, ignorert, og – slik de selv opplevde det – sett ned på. Dette opplevde de både fra andre, godt voksne innbyggere i sine respektive hjemkommuner; fra etablerte lokalpolitikere; og fra partienes og ungdomspartiens utsendte som kom på besøk til skolen. Ungdommene opplevde stor avstand til både partier og politikere. Særlig politikernes *språkbruk* fremstod som fremmed og utilgjengelig, og bidro til å skape stor frustrasjon hos ungdommene – og fungerte i stor grad som en bekreftelse på at politikere ønsket å holde dem utenfor hele den politiske sfæren.

Sosiale medier har også en viktig rolle i ungdoms politiske engasjement. Disse mediene bringer med seg nye muligheter for kommunikasjon og deltakelse i samfunnsdebatten, samtidig som de har sine utfordringer og begrensninger. Den overveiende risikoen for å oppleve personhets og trakassering dersom man deltar i diskusjoner via sosiale medier bidrar sterkt til at ungdommene, og særlig jentene, vegrer seg for å delta i politiske debatter via slike plattformer. Dette utgjør en utfordring fordi ungdommene kvier seg for å delta i diskusjoner omkring politikk og samfunn via sosiale medier. Samtlige av de kvinnelige informantene fortalte at de trodde de *aldri* kom til å engasjere seg i politiske debatter og diskusjoner på nett.

De ville helst ikke engasjere seg i diskusjoner om sensitive politiske temaer verken i sosiale medier eller på andre måter. Opplevelsen av å være uønsket i den politiske sfæren sammen med den konstante faren for å bli trakassert ut av hele debatten dersom man forsøker å delta via sosiale medier forsterker den allerede svekkede tilliten ungdommene har til lokale og nasjonale politikere og til det politiske systemet. Dette er et demokratisk problem. Det er også problematisk for ytringsfriheten vi setter høyt i Norge, og for ønsket om at alle skal ha *reelt* like muligheter til samfunnsdeltakelse uavhengig av kjønn, alder, etnisitet og seksualitet.

Masteroppgaven argumenterer for at løsningen på flere av disse problemene ligger på et overordnet nivå. Ungdommene snakket mye om at de opplevde manglende kunnskap, eller frykt for å fremstå som kunnskapsløse, som et hinder for deltakelse. De snakket også om at de ikke hadde noen nøytral part eller organ de kunne gå til for å få svar på spørsmål om politikk og samfunn; om hvordan det politiske systemet fungerer; eller for å diskutere eller spørre om mer generelle samfunnsspørsmål slik at de kunne tilegne seg den nødvendige kunnskapen for å kunne delta på lik linje med andre samfunnsdebattanter. Derfor konkluderer masteroppgaven med at en måte å inkludere ungdommen på kan være opprettelsen av en oppsøkende informasjonstjeneste spesielt rettet mot ungdom og unge voksne.

Videre argumenteres det for at terskelen for å stille spørsmål og det å engasjere seg i politikk og samfunn i det hele tatt ville blitt lavere dersom man gjorde bruk av et slikt omreisende, politisk nøytralt informasjonsorgan tilrettelagt for ungdommer. Slik det er i dag er alternativene for mange å spørre lærere, medelever, familiemedlemmer eller andre – ikke nødvendigvis nøytrale parter uten noen egen agenda. Alle ungdommer har heller ikke de samme mulighetene til å tilegne seg denne typen informasjon, og en felles informasjonstjeneste som var tilgjengelig for alle kunne derfor tenkes å bidra positivt i arbeidet med å inkludere flere unge i den politiske sfæren, og til å skape engasjement på tvers av tradisjonelle skillelinjer i samfunnet. Engasjement handler til syvende og sist om *inkludering*, og derfor argumenterer oppgaven for at om man ønsker engasjerte ungdommer må man inkludere dem – i mer enn festtaler og diverse ungdomsråd uten reell politisk innflytelse. Man må ta dem med gjennom hele prosessen, lytte til og svare på deres spørsmål, deres meninger og bekymringer, og man må la deres stemme telle på lik linje med alle andres.

FORORD

Arbeidet med masteroppgaven har vært givende, utfordrende, og mest av alt lærerikt. Jeg vil rette en stor takk til min veileder Asbjørn Røiseland for gode og konstruktive innspill underveis, og for at du alltid har vært både tilgjengelig, positiv og løsningsorientert dersom jeg har hatt spørsmål eller har stått fast med skrivesperre. Tilbakemeldingene jeg har fått fra deg har vært verdifulle og hjulpet meg videre hele veien, og nå til sist helt i mål med en ferdig oppgave. Takk!

Etter dette prosjektet sitter jeg igjen med noen spørsmål som jeg mener er til dels besvarte, noen kanskje litt bedre og mer utfyllende enn andre. I tillegg har jeg ikke helt uventet fått en del nye spørsmål jeg ikke har noen svar på – og som jeg gjerne skulle ha funnet ut mer om. Jeg har funnet ut en del om hva som kan engasjere ungdom i politiske saker, og jeg har også funnet ut en del om hva som kan føre til at de velger *ikke* å engasjere seg. Selv om det var flere temaer jeg antok på forhånd kunne bli relevante i intervjuene med ungdommene, har det også dukket opp nye ting – og andre temaer ble mer relevante enn hva jeg hadde forestilt meg.

Dette har vært en lærerik prosess hvor jeg opplever at at jeg har fått tak på noen viktige og sentrale deler av svaret på problemstillingen min, samtidig som jeg ser tydelig at det å skulle finne et overordnet og allmenngyldig svar på hva som kan skape politisk engasjement hos ungdom vil være praktisk umulig. Likevel tror jeg at reell inkludering, politikeres og andre voksenpersoners språkbruk, det å invitere ungdommene med inn i den politiske sfære, ta utfordringene og mulighetene knyttet til sosiale medier på alvor, og ikke minst å sørge for at ungdommene har et sted å gå til for å finne nøytral, upartisk informasjon om norsk politikk og samfunn, vil utgjøre gode skritt på veien mot å engasjere ungdommene mer i politikk og samfunnsspørsmål – og på å gjøre engasjementet til en positiv opplevelse som frister til gjentakelse i fremtiden.

Jeg vil også takke Nord universitet og stiftelsen Fritt Ord for masterstipendet jeg har fått. Dette har bidratt sterkt til at jeg har kunnet fokusere mer på oppgaven – og mindre på å jobbe ved siden av. Takk!

En stor takk må også rettes til familie og venner som har støttet meg hele veien, med alt fra korrekturlesing og diskusjoner rundt temaene mine, til oppmuntrende ord og et generelt engasjement for prosjektet. Alt dette har bidratt til en god og fruktbar arbeidsprosess, hvor jeg har endt opp med et produkt jeg kan si meg fornøyd med. Mastergradsprosjektet har lært meg

mye og gjort meg tryggere både på utdanningsvalgene mine, og på hvor mine egne interesser og mitt eget engasjement ligger. Og det er hos, med og for ungdommen.

Takk til dere alle.

Eventuelle feil og mangler ved denne oppgaven er mitt ansvar alene.

Jevnaker, 15.05.2017.

Thea Agnethe Stenersen

0.1. Tabeller og figurer.

Figur 1.1. Valgdeltakelse etter kjønn og alder.....14

Tabell 2.1. Bruk av sosiale medier i politisk kommunikasjon..... 33

Innholdsfortegnelse

0.1. Tabeller og figurer.	9
1.0. Innledning	13
1.1. Bakgrunn for valg av tema.	13
1.2. Politisk engasjement hos ungdom – hvorfor interessant?	14
1.3. Problemstilling og forskningsspørsmål.	16
1.4. Oppgavens struktur.	16
2.0. Teoretisk rammeverk.	18
2.1. Innledning	18
2.2. Engasjement: Mobilisering og motivasjon	19
2.3. Engasjement: Internasjonale funn – «they don't stand for me»	23
2.4. Representativitet: Marginalisering, «usynlig» ungdom og politisk apati	24
2.4.1. <i>Politisk apati.</i>	26
2.5. Institusjonelle rammer: Skoleverket, informasjonssikkerhet og digitale ferdigheter hos ungdom	26
2.5.1. <i>Informasjonssikkerhet og digitale ferdigheter hos ungdom.</i>	27
2.6. Kommunikasjon: Ungdoms forhold til politiske partier og enkeltpolitikere	28
2.6.1. <i>Politisk kommunikasjon og sosiale medier</i>	32
2.6.2. <i>Netthets og nettbrutalitet – og noen utfordringer for demokratiet og ytringsfriheten.</i>	34
2.6.3. <i>Sosiale medier og ungdoms deltakelse i den politiske sfære.</i>	36
2.7. Kommunikasjon: Forbrukerkultur, sosiale mediers fremvekst og personifisering av politikken	38
2.7.1. <i>Forbrukersamfunnets og forbrukerkulturens fremvekst.</i>	38
2.7.2. <i>Personifisering av politikken.</i>	43
2.8. Rammeverket i korte trekk	44
3.0. Metode og forskningsetikk	47
3.1 Innledning	47
3.2. Kvalitativ metode	47
3.2.1 <i>Forskningsdesign – fokusgruppeintervjuer som metode.</i>	49
3.2.2 <i>”Elv-med-sidestrømmer” og førforståelse.</i>	50
3.3. Planlegging og gjennomføring av intervjuene	51
3.3.1 <i>Rekruttering av informanter og utvalg.</i>	51
3.3.2. <i>Gjennomføring av fokusgruppeintervjuer.</i>	52
3.4. Utforming av intervjuguide	53
3.5. Transkribering av lydopptak	53
3.6. Koding og kategorisering	54
3.6.1. <i>Koding – første syklus-koding og deskriptive koder.</i>	54
3.6.2. <i>Fordeler med å transkribere selv, og bruk av «åpen koding».</i>	55
3.6.3. <i>Mønsterkoder og tankekart. Andre syklus-koding.</i>	56
3.7. Forskningsetiske betraktninger	57
3.7.1. <i>Ungdom under 18 år.</i>	57

3.7.2. Nettverk, anonymisering og sitatbruk.....	58
3.7.3. Ressurssterke og ressursvake grupper.	59
3.7.4. Oppsummering.....	59
3.8. Metodiske begrensninger ved oppgaven	60
3.8.1. Kort om intervju situasjonene og egen atferd.....	62
4.0. Analyse I: Gjennomgang av empirisk materiale.....	64
4.1. Innledning	64
4.2. Politisk engasjement – hva er det, og hvordan kan man engasjere seg i noe?	64
4.2.1 Medlemskap i politiske partier – ungdomspartiens plass på VGS.....	65
4.2.2 Interesse og engasjement for lokale saker kontra nasjonale.	67
4.3. Politisk engasjement – hvorfor IKKE engasjere seg?	68
4.3.1. Sosiale medier og netthets.	69
4.3.2. Andre grunner til at ungdommene ikke engasjerer seg.....	70
4.4. Hvilke temaer var viktigst for ungdommene?.....	71
4.5. "Politikerspråk" skaper avstand og mistillit.....	74
4.6. Personifisering av politikken og Skolevalg.....	75
4.6.1. Skolevalg – Vg3-elevenes erfaringer.	77
4.7. Oppsummering.....	78
5.0. Analyse II: Problemstilling og forskningsspørsmål.....	80
5.1. Innledning	80
5.2. Hva slags konsekvenser har det for demokratiet at ungdom ikke deltar ved valg?	80
5.2.1. Er ungdommene ønsket i den politiske sfæren?	81
5.2.2. Ytringsfrihet og personangrep i sosiale medier. Rom for deltakelse – eller rom for hets?	82
5.3. Når partiledere og andre politikere ut til ungdommen? Snakker de ungdommenes språk, og gjør de bruk av ungdommenes kommunikasjonskanaler?.....	86
5.4. Hvordan kan ulike institusjoner i samfunnet bidra til å skape eller legge til rette for politisk engasjement hos ungdom?.....	87
5.4.1. Eksempel på tiltak – USA og forhåndsregistrering av unge velgere.....	87
5.4.2. Skolen?.....	89
5.4.3. Hjemmet?.....	90
5.5. Oppsummering.....	93
6.0. Konklusjon – og veien videre	95
6.1. Innledning	95
6.2. Hvordan kan man få ungdommer til å engasjere seg politisk?	95
6.3. Hva mener ungdommene selv må gjøres for at de skal engasjere seg?.....	96
6.4. Politikere og politiske partier – hva kan de gjøre?.....	98
6.5. Sosiale mediers rolle.....	100
6.6. Til ettertanke – fremtidig forskning og veien videre.....	101
7.0. Litteratur	105
8.0. Vedlegg	111

8.1. Vedlegg 1. Informasjonsskriv til informanter.	111
8.2. Vedlegg 2. Intervjuguide.	113
8.3. Vedlegg 3. Eksempler på Facebook-kommentarer til «hijab-saken».....	115
8.4. Vedlegg 4. Andel fornøyd med lokalmiljø etter kjønn og klassetrinn.	117
8.5. Vedlegg 5. Andel som har skulket skolen siste år etter kjønn og klassetrinn.....	117
8.6. Vedlegg 6. Andel som tror de vil ta høyere utdanning etter kjønn og klassetrinn.	118
8.7. Vedlegg 7. Tilbakemelding på melding om behandling av personopplysninger. NSD.	119

1.0. Innledning

Det er nesten som å dra til et foredrag du ikke engang har lyst til å være på. Det er [typisk] et tema som ikke er interessant, og når du først har et tema som ikke er så interessant for ungdommer og du snakker med så store, komplekse ord.. Da tenker jeg ”skal jeg virkelig gidde å høre på dette her, jeg skjønner jo ikke hva han sier uansett” det er jo ikke noe vits! Norah, Vg3-elev

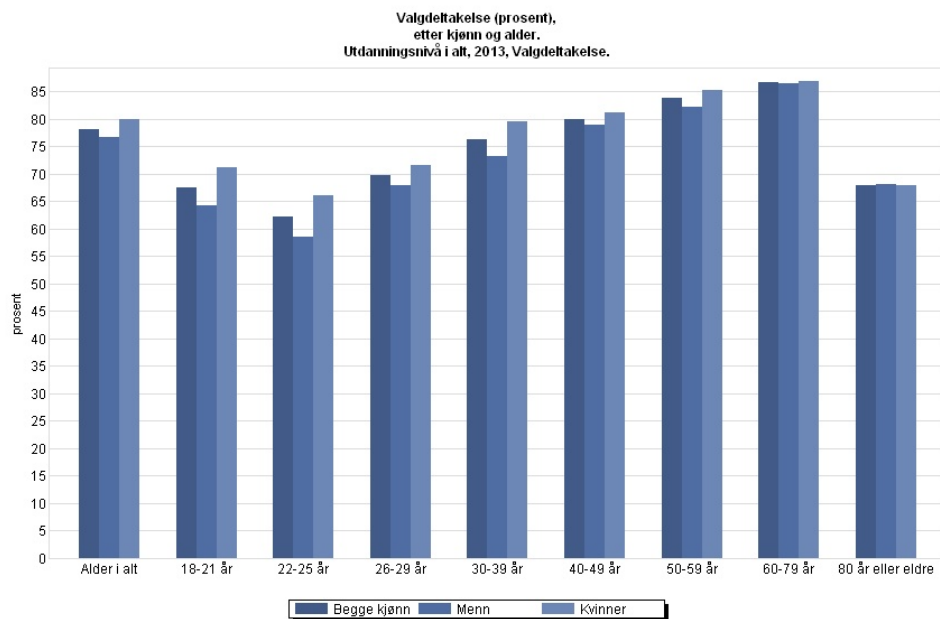
1.1. Bakgrunn for valg av tema.

Den oppvoksende generasjon har en rekke muligheter, forpliktelser og forventninger rettet mot seg. I Norge må ungdommene tidlig tenke på fagvalg i skolen og betydningen av egen innsats og karakterer de oppnår her for å kunne planlegge videre utdanning og karriere. De må også forsøke å planlegge en usikker fremtid på et stadig mer komplisert arbeidsmarked, hvor kravene til kompetanse og spesialisering fortsetter å øke. De forventes å prestere på stadig flere arenaer samtidig; de blir målt på alt som kan måles gjennom alle årene i den norske skolen; og likevel har de fått stempel som ”Generasjon Lydig” (Aakvaag 2013), ”Generasjon Perfeksjon”, og ”Glasurgenerasjonen”.

Felles for disse karikaturene av norsk ungdom er en antakelse om at ungdommene *mangler engasjement*. Dette ønsker jeg å se nærmere på i denne masteroppgaven. Studien tar sikte på å finne ut av hva som kan skape engasjement hos ungdom, og hvordan og i hvilken grad ungdom deltar i det demokratiske samfunnet. Et annet spørsmål studien vil undersøke handler om hvordan de folkevalgte kommuniserer med ungdommen, og hvorvidt politikerne når ut til ungdom med budskapene sine eller ikke, og i så fall hvorfor. Oppgaven søker videre å finne ut om det er noen institusjonelle rammer som kan hindre eller skape engasjement, og om det finnes noen måter vi som samfunn kan legge til rette for politisk engasjement hos ungdom. For å finne svar på disse spørsmålene har jeg valgt å utføre en kvalitativ undersøkelse med ungdommer i alderen 16-19 som informanter. Gjennom samtaler med disse ungdommene søker studien å finne ut av hva de selv tenker om temaene og spørsmålene som reises.

Politisk engasjement hos ungdom er et interessant studiefelt fordi unge voksne mellom 22-25 år er den gruppen i Norge med lavest valgdeltakelse ved Stortingsvalg, og de yngste velgerne fra 18 til 21 år stemmer i omtrent like liten grad som disse. I alt stemte 66,5 % av velgere i alderen 18-21 år under Stortingsvalget i 2013, mens 62,5 % av velgerne i aldersgruppen 22-25 år stemte ved samme valg (SSB 2013). Tallene for valgdeltakelse i de to yngste

velgergruppene er enda lavere for Kommune- og fylkestingsvalg (SSB 2015b). Ved Kommune- og fylkestingsvalget i 2015 stemte i alt 36,4 % av stemmeberettigede mellom 20-24 år, og 48,3 % av de mellom 18-19 år. I tillegg er det noen forskjeller mellom kjønn: kvinner stemmer oftere enn menn uavhengig av alder.¹

Figur 1.1. Valgdeltakelse i Stortingsvalget 2013 etter kjønn og alder (SSB 2013).

1.2. Politisk engasjement hos ungdom – hvorfor interessant?

Studien har til hensikt å se nærmere på hva som kan *skape engasjement* hos ungdom. Mer spesifikt er målet å finne ut av hva som kan skape engasjement for politikk og politiske saker av både lokal og nasjonal art – og om ungdommene selv har noen tanker, ideer eller refleksjoner rundt hvorfor og hvordan man kan engasjere seg; og hvorfor og hvordan man kan velge *ikke* å engasjere seg.

I tillegg til å rette søkelys mot politisk engasjement hos ungdom opererer denne studien med noen undertemaer jeg har ønsket å finne ut mer om. Spørsmålene har vært *hva slags politiske saker og temaer* ungdommene bryr seg om og hvorfor; om partipolitikerne når frem med budskapene sine til ungdommene eller ei – og eventuelt hvorfor eller hvorfor ikke –; og ikke minst hva ungdommene selv mener må gjøres for at de skal ville engasjere seg i politikk, og

¹ Med unntak for de over 80 år, se Figur 1.1. Valgdeltakelse i Stortingsvalget 2013 etter kjønn og alder (SSB 2013).

for at de skal gå til stemmeurnene ved neste valg. Sosiale mediers påvirkning på politisk engasjement hos ungdommene har også blitt viet stor plass i denne oppgaven, fordi intervjuene med ungdommene tydet på at dette var deres primære arena både for å engasjere seg politisk og for å tilegne seg kunnskap om politikk og samfunn. Overraskende mange av ungdommene vegret seg for å delta i politiske debatter, diskusjoner og lignende via sosiale medier. Dette reiste videre noen nye spørsmål. Er det slik at sosiale medier gjør deltakelse i samfunnsdebatten *enklere*, eller kan det være motsatt? Hvilke faktorer kan påvirke om ungdommene velger å delta i samfunnsdebatten via sosiale medier – finnes det en «dørstokk»? Kan det tenkes at deltakelse i samfunnsdebatter via sosiale medier har noen negative sider som gjør at ungdommene velger *ikke* å delta i diskusjoner via disse plattformene – og hva er i så fall konsekvensene av dette? Disse spørsmålene vil oppgaven komme tilbake til og behandle mer inngående i analysedelene.

Sosiale medier er også interessant med tanke på politisk kommunikasjon og valgdeltakelse blant unge velgere. Oppgaven har derfor sett litt nærmere på politikernes og ungdommenes bruk av sosiale medier, og gått noe nærmere inn på samspillet mellom ungdommenes bruk av sosiale medier og deres deltakelse i politikk og samfunn. Interaksjonen med ungdommene gjennom sosiale medier er noe norske politikere i liten grad ser ut til å mestre, og som de kanskje ikke er bevisste nok på. Ungdommene bruker sosiale medier for å dele bilder og tekst, og for å finne informasjon om nyheter, temaer og spesifikke saker. Når politikere ikke mestrer – eller ikke prioriterer – å nå ut til potensielle velgergrupper via deres foretrukne kommunikasjonskanaler er det nærliggende å tenke seg at dette også har innvirkning på det politiske engasjementet til disse velgergruppene, som primært består av ungdom/unge voksne. Samspillet mellom ungdom/unge voksne og politikere via sosiale medier er et felt som forskningen hittil ikke har konsentrert seg så mye om, og som det kan være interessant å sette et bredere søkelys på i videre studier.

Med disse tankene i bakhodet ønsket jeg å intervju ungdommer i videregående skole for å høre deres tanker og meninger rundt disse temaene, og for å se om ungdommene hadde noen mulige forklaringer på ulike sider rundt politisk engasjement hos seg og sine jevnaldrende. Empirisk sett er dette en casestudie av 18 ungdommer i alderen 16-19 som går studiespesialiserende linje ved en videregående skole i Norge. Det betyr at alle informantene hadde en plan om å ta høyere utdanning. På forhånd antok jeg dette ville bety at de kunne tenkes å ha en del tanker og refleksjoner rundt politisk engasjement – og kanskje også konkrete eksempler, opplevelser og historier å dele. Alle informantene går på den samme

skolen. Det har blitt avholdt 3 fokusgruppeintervjuer med totalt 18 ungdommer. 12 av disse går i avgangsklassen, Vg3, mens 6 av ungdommene går i første klasse, Vg1.

1.3. Problemstilling og forskningsspørsmål.

Problemstillingen for denne masteroppgaven er: ”*Hva påvirker ungdoms engasjement for politikk og samfunn, og hvordan kan engasjementet styrkes?*” Med dette som utgangspunkt har jeg formulert fire forskningsspørsmål som kan bidra til å besvare dette overordnede spørsmålet gjennom å rette fokus mot ulike deltemaer under problemstillingen:

1. *Engasjement*: Hva bidrar til engasjement blant ungdom, og hva mener ungdommene selv må gjøres for at de skal engasjere seg i politikk og samfunnsrelaterte spørsmål?
2. *Representativitet*: I hvilken grad deltar ungdom i ulike demokratiske kanaler, og hva slags konsekvenser har dette for demokratiet?
3. *Institusjonelle rammer*: Hvordan kan ulike institusjoner i samfunnet bidra til å skape eller legge til rette for politisk engasjement hos ungdom?
4. *Kommunikasjon*: I hvilken grad når partilederne og andre politikere ut til ungdommen? Snakker de ungdommenes språk, og gjør de bruk av ungdommenes kommunikasjonskanaler?

1.4. Oppgavens struktur.

Denne oppgaven er delt inn i 6 kapitler, pluss litteraturliste, vedlegg og innholdsfortegnelse. Kapittel 2 er teorikapittelet, som presenterer relevant teori og gjennomgår noen tidligere utførte forskningsprosjekter og –resultater som omhandler de ulike undertemaene knyttet til problemstillingen. Dette er med andre ord et kombinert review- og teorikapittel, hvor fokus ligger på å presentere relevant forskning som kan knyttes opp til denne studiens problemstilling og de tilhørende forskningsspørsmålene. Siden politisk engasjement hos ungdom er et tema det er mulig å dra ut i det vide og det brede har valget falt på å snevre oppgaven inn ved å fokusere på 4 undertemaer/vinklinger. Disse temaene vil presenteres mer inngående i teorikapittelet før de tas med videre i analysen. De fire temaene sammenfaller med forskningsspørsmålene. Temaene er:

- Engasjement
- Representativitet
- Institusjonelle rammer
- Kommunikasjon

Etter teorikapittelet presenteres relevant metode og etiske betraktninger rundt de metodiske aspektene av dette prosjektet. Deretter kommer analysen. Denne er delt inn i to separate kapitler. Det første analysekapittelet, kapittel 4, er nært et «rent» analysekapittel hvor fokus ligger på å få frem innspill, meninger og synspunkter fra informantene – en presentasjon av data fra intervjuene. Dette er et kapittel av deskriptiv art, selv om noen tråder til teorikapittelet vil tydeliggjøres også her. Kapittelet er strukturert tematisk for at det skal bli lettere for leseren å holde oversikten over materialet som blir presentert. I det påfølgende kapittelet, kapittel 5, vil materialet bygges tettere sammen med det teoretiske rammeverket omtalt i kapittel 2. Også her vil inndelingen være tematisk. Kapittelet søker å trekke noen linjer mellom teori og empiri. I dette kapittelet vil forskningsspørsmålene igjen danne utgangspunkt for kapittelets struktur. Målet med kapittelet er å finne ut om forskningsspørsmålene lar seg besvare ut fra dataene som kom ut av intervjuene med ungdommene. Det siste kapittelet i oppgaven, kapittel 6, er et konklusjonskapittel. Deretter kommer litteraturliste og vedlegg. Det er liten tvil om at det finnes et behov for å supplere foreliggende studier på dette feltet med kvalitative studier. Dette fordi det meste av forskningen som er utført om ungdom og politisk deltakelse er av kvantitativ art. Det har med andre ord vært et stort fokus på tall, statistikk og spørreundersøkelser, og mindre fokus på casestudier, dybdeintervjuer og det å få frem individuelle tanker, refleksjoner, meninger og opplevelser i de studiene som finnes på feltet. Dette søker denne masteroppgaven å gjøre noe med. Dette er også grunnen til at de fleste studiene det vises til i teorikapittelet er av kvantitativ art. Både kvantitative og kvalitative studier er nødvendige for å skape mening og gode hypoteser, kanskje spesielt når vi forsker på mennesker og forhold i samfunnet.

I ungdomsforskningen generelt og i valgforskningen spesielt er det behov for å supplere den kvantitativt orienterte forskningen med dybdestudier og andre former for kvalitative studier. Dette er nødvendig for å kunne fange opp sosialt samspill mellom sosiale grupper og mellom enkeltindivider, på tvers av faktorer som alder, etnisitet, kjønn og religiøs tilhørighet, som kvantitative studier ofte bruker for å kategorisere og generalisere. Kvalitativ forskning gir en unik mulighet til å finne erfaringsnær kunnskap om hvordan norske ungdommer lever sine liv og hvordan de har det. Denne kunnskapen kan brukes til å generere nye hypoteser både innenfor kvantitativ og kvalitativ forskning. På denne måten kan vi vinne ny og forbedret innsikt i ungdommenes liv – og dermed også finne nye metoder, løsninger og tiltak på de utfordringene ungdommene møter på ulike arenaer.

2.0. Teoretisk rammeverk

2.1. Innledning

Dette kapittelet er dedikert til presentasjon av relevant teori og gjennomgang av tidligere forskning som tar for seg ulike sider av politisk engasjement hos ungdom. Kapittelet er tenkt å være et kombinert review- og teorigapittel. Temaene som presenteres i dette kapittelet henger sammen med datamaterialet fra fokusgruppeintervjuene, og belyser ulike innfallsvinkler og mulige forklaringer på problemstillingen. Leseren henvises til tidligere studier og funn som kan knyttes opp mot denne oppgavens underliggende temaer. Tanken bak den tematiske inndelingen og det teoretiske rammeverket er å gi leseren innsikt i noe av bredden av faktorer som kan ha relevans for politisk engasjement hos ungdom. Teorigapittelet søker å åpne opp for en åpen tilnærming til temaene og til datamaterialet.

Denne oppgaven vil i hovedsak vise til forskning fra Norge og norske forhold. Det vil likevel inkluderes et underkapittel med relevante funn fra noen andre land det kan være naturlig å sammenligne norske forhold med – Frankrike, Tyskland og Storbritannia, og Canada. Ved å inkludere disse to internasjonale studiene er hensikten å oppnå større bredde i det teoretiske rammeverket, og å få noen flere innfallsvinkler å bygge videre på. Faglitteraturen som presenteres i dette kapittelet er delt inn i underkategorier etter tema/emne. Hvert enkelt emne henger sammen med ett eller flere av de andre på ulike måter, og et sentralt poeng i studien er at *dersom man ønsker å forstå politisk engasjement hos ungdom vil det være nødvendig å se på flere forklaringer og innfallsvinkler samtidig*. Dette medfører at selv om dette kapittelet er inndelt tematisk i avgrensede underkapitler er de temaene og teoriene som behandles her på ingen måte enkeltstående eller uavhengige emner som alene kan forklare politisk engasjement hos ungdom. I det videre vil følgende temaer behandles:

- *Engasjement* – med mobilisering og motivasjon, og internasjonale funn
- *Representativitet* – med marginalisering, «usynlig» ungdom og politisk apati
- *Kommunikasjon* – med forhold til politiske partier og enkeltpolitikere, forbrukerkultur og sosiale medier, og personifisering av politikken
- *Institusjonelle rammer* – med informasjonssikkerhet, digitale ferdigheter hos ungdom og skolens rolle for utvikling av ferdigheter på disse områdene

Helt til slutt i kapittelet kommer en oppsummering av det teoretiske rammeverket.

Disse fire undertemaene har blitt valgt av flere grunner. Først og fremst fordi dette er temaer som angår ungdom *direkte*. Temaene handler om ungdoms oppvekst, ting som påvirker dem og er med på å sette rammer, begrensninger og muligheter rundt deres liv og personlige utvikling. Disse faktorene kan tenkes å være med på å legge føringer også for det politiske engasjementet hos ungdommene. Noen valg har også blitt tatt underveis med hensikt å snevre inn oppgaven. En masteroppgave har sine begrensninger både i omfang og dybde, og det kan heller ikke utledes for mange teoretiske vinklinger uten at det hele blir kaotisk og sentrale poeng forsvinner underveis. De temaene som presenteres og behandles i denne studien er valgt ut med to hensyn. Det første handler om tilgang på tidligere forskningsartikler, fagbøker og andre vitenskapelige publikasjoner – en nødvendighet for prosjektet. Den andre grunnen er allerede nevnt: de temaene som presenteres i det følgende har direkte relevans og/eller påvirkning på ungdommens liv og livsførsel, og derfor er det naturlig å ta med disse i betraktning når man skal forsøke å finne ut av hva som kan skape eller motvirke politisk engasjement hos ungdom. Til slutt i kapittelet oppsummeres det teoretiske rammeverket kort. Her vil det utledes noen hypoteser til bruk i videre i møtet med ungdommene som har sagt seg villige til å intervjues.

2.2. Engasjement: Mobilisering og motivasjon

Bergh & Ødegård (2013) fant at under lokalvalget² i 2011 ble unge velgere trolig mobilisert på bakgrunn av to sentrale faktorer. De fant et økt engasjement blant unge i etterkant av terrorhendelsene 22. juli 2011, og at forsøket som ble gjennomført i 20 norske kommuner samt Longyearbyen på Svalbard hvor 16-åringer fikk stemmerett også virket positivt på denne gruppens valgdeltakelse. De fant også at unge mennesker i tidlig 20-årene er de som i minst grad benytter seg av stemmeretten sin, mens valgdeltakelsen øker med alderen (Bergh & Ødegård 2013). Selv om det skjedde en viss mobilisering blant de yngste velgerne ved valget i 2011 konkluderer forfatterne med at mønsteret for "[...]sammenhengen mellom alder og valgdeltakelse [er] i hovedsak det samme som tidligere" (Bergh & Ødegård 2013, s. 38).

Deltakelsen blant 16- og 17-åringer i lokalvalget i 2011 viste seg å være større enn blant de mellom 18-30 år, og disse forsøksvelgerne fremstår slik sett som mer aktive på valgdagen enn andre unge velgere (Bergh & Ødegård 2013, s. 41-42). I tillegg til de to faktorene som er nevnt trekker Bergh & Ødegård også frem effekten av *livsfase* som viktig for å forstå den økte valgdeltakelsen blant forsøksvelgerne i 2011. Ungdommer i alderen 16-19 bor stort sett

² Begrepene lokalvalg og Kommune- og fylkestingsvalg vil bli brukt om hverandre i oppgaven.

hjemme mens de går på videregående skole og har skolen som sin eneste «jobb», mens de fleste fra 19-20-års alder studerer og har flyttet hjemmefra. De bor kanskje for seg selv for aller første gang, jobber deltid ved siden av studiene og har kort sagt en mer ustabil livsfase hvor andre ting kanskje oppleves som viktigere enn det å stemme ved lokalvalg.

Bergh & Ødegård (2013, s. 47) oppsummerer sine funn med at en ekstrem hendelse som 22. juli ser ut til å påvirke unge velgere i større grad enn eldre velgere; at andelen unge som bruker stemmeretten sin øker hvis de stemmer samtidig som de går på videregående skole, og at det å ha vært forsøksvelger ved lokalvalget i 2011 i seg selv hadde en mobiliserende effekt på den yngste velgergruppen (ibid.). Også andre studier (Ødegård 2014) beskriver en tendens hvor vi ser økt engasjement blant ungdom etter hendelsene 22. juli, hvor ungdomspartiernes oppslutning økte. AUF økte for eksempel sitt medlemstall med 170 % fra 2010 til 2011 (Ødegård 2014, s. 142), mens Unge Høyres medlemstall økte med 72 % i samme periode (ibid.). Vi ser at store hendelser i samfunnet *som direkte angår ungdom selv* bidrar til å mobilisere denne gruppen til å engasjere seg politisk, både i form av valgdeltakelse og i form av økte medlemstall i samtlige norske ungdomspartier.³ Det er verdt å påpeke at selv om man kanskje skulle tro at økte medlemstall i ungdomspartier som følge av terroren 22. juli primært ville gi utslag for AUFs medlemstall, viser Ødegård (2014) at ungdoms partipreferanser bærer preg av "[...]mer langsiktige endringstrekk i ungdoms politiske orienteringer" (Ødegård 2014, s. 146). Vi vet også at unge i større grad enn tidligere deltar i valg, noe som stemmer godt med en hypotese om at ungdom i dag kanskje er mer – og tidligere – politisk engasjerte enn før, selv om engasjementet kunne vært større når det gjelder deltakelse i demokratiske valg.

I artikkelen "*The companion effect*" (Fieldhouse & Cutts 2012) hevder Edward Fieldhouse og David Cutts at teorier om valgdeltakelse ofte undervurderer betydningen av hvorvidt valgdeltakelse er en *vane ungdommene har med seg hjemmefra*. De hevder videre at ungdommer som vokser opp i hjem og i nabolag hvor det å delta i politiske valg er en *vane* blant de voksne også selv i langt større grad begynner å stemme ved valg selv når de blir gamle nok til å delta. I sin studie av britiske ungdommer under parlamentsvalget i 2001 fant de at "[...] young people's participation is affected by the presence (or absence) of other voters in the household to a greater degree than the electorate as a whole" (Fieldhouse & Cutts 2012, s. 857). Det å ha personer i husholdningen som har for vane å stemme ved demokratiske valg ser ut til å være viktig for befolkningen som helhet, men *ekstra viktig for*

³ Med unntak for Sosialistisk Ungdom (SU) og Kristelig Folkepartis Ungdom (KrFU) som fra 2010 til 2011 mistet henholdsvis 44 % og 2 % av medlemmene sine (Ødegård 2014, s. 142).

de yngste velgerne. De voksne som stemmer går foran med et godt eksempel for de unge, og overfører denne *demokratiske vanen* til den oppvoksende generasjon. Det å vokse opp i et hjem hvor man diskuterer politikk og samfunnsrelaterte spørsmål, og hvor foreldrene snakker med barna om politikk og valg øker sannsynligheten for at barna selv blir aktive velgere på valgdagen. På motsatt side vil familier hvor de voksne ikke stemmer ved politiske valg eller hvor de voksne ikke interesserer seg for eller snakker om politikk hjemme ha en negativ effekt på barna hva gjelder deres fremtidige valgdeltakelse (Fieldhouse & Cutts 2012).

I boken ”*Motløs ungdom? Nytt engasjement i et gammelt demokrati*” (2010) viser Guro Ødegård til flere endringer i ungdoms politiske engasjement. Hennes funn indikerer at vi går mot et mer individualisert og spesialisert deltakelsesmønster hos unge velgere, i betydningen at ungdommene i Norge i større grad enn før deltar i politikken ut fra *egeninteresse* – og at saker som angår dem i *hverdagslivet* står mer sentralt (Ødegård 2010, s. 58). Tidligere deltakelsesmønstre har typisk handlet om kollektiver og grupper som går sammen om én enkelt sak eller et spesifikt tema, mens dagens ungdom deltar på et mer gjennomgående individuelt grunnlag, med forskjellige interesser som kan variere fra sak til sak. Spesialisering av engasjement innebærer i denne sammenhengen at ungdommene i mindre grad enn før benytter muligheten til å kombinere ulike former for deltakelse – de holder seg typisk på én arena. Samtidig har det blitt vanligere å ha et politisk engasjement som baserer seg på deltakelse i spontane aksjoner. Disse aksjonene, som fakkeltog eller demonstrasjoner, er gjerne knyttet til spesifikke saker eller dagsaktuelle temaer som angår ungdommene direkte. Ødegård fant videre ut at sosioøkonomiske forhold i betydningen foreldrenes utdanningsnivå ikke hadde like mye å si for ungdommenes politiske deltakelse som *kulturelle ressurser i hjemmet* (Ødegård 2010, s. 60). ”[F]unnene indikerer også at norske ungdommers politiske deltagelsesmønstre er påvirket av symbolske mønstre av livsstil og konstruksjon av selvidentitet” (ibid., s. 61). Dette kan ses på som en del av en prosess hvor vi går mot et stadig mer individualisert samfunn der enkeltmennesket står i sentrum, hvor egeninteressen og identitetsbygging påvirker hva, hvor, når og hvordan man velger å delta i den politiske sfæren. Videre slår Ødegård fast at ”[...]de sosiale nettverkene som utelukkende inkluderer ungdom, i større grad synes å virke politisk mobiliserende enn nettverk som også involverer voksne” (ibid., s. 61-62). Dette kan indikere at ungdom som er aktive i for eksempel ungdomsorganisasjoner, elevråd og lignende organer av og for ungdom i større grad er villige til å bruke stemmeretten sin ved valg (ibid.). Deltakelse i formelle og uformelle nettverk har ifølge Ødegård også noe å si for ungdommenes politiske engasjement. Hun hevder at lav tillit

til styresmaktene og andre samfunnsautoriteter kan gi ”[...]grunnlag for reaksjon – og dermed aksjon” (ibid., s. 63). Til sist viser Ødegård at ungdommenes *opplevde innflytelse* kan virke inn på det politiske engasjementet. Ungdommer som er aktive medlemmer av for eksempel politiske organisasjoner og forskjellige råd for ungdom opplever i større grad å ha politisk innflytelse enn de som står utenfor slike organisasjoner og råd. Samtidig ser Ødegård at situasjonen er en annen for de ungdommene som er medlemmer av *politiske organisasjoner som ikke er ungdomspartier eller ungdomsråd*. Hun viser til et eksempel med medlemmer fra Natur og Ungdom (NU), som opplevde at deres engasjement i ungdomsårene ikke førte noe sted. Manglende opplevelse av reell innflytelse førte til at disse ungdommene mistet engasjementet og interessen som voksne.

For disse har alternativet som unge voksne enten vært å forbli passive, eller å vende tilbake til det tidligere grasrotengasjementet, der de opplevde å utgjøre en forskjell (Ødegård 2010, s. 64).

Som også Julie Ane Ødegaard er inne på (2015, s. 293-295) handler motivasjon om *atferd*. Deltakelse i valg, enten det er skolevalg, Stortings- eller Kommune- og fylkestingsvalg, forutsetter en *motivasjon* hos det enkelte individ. Det finnes eller må bli funnet noen konkrete grunner til hvorfor man skal «ta seg bryet» med å delta i valg. Vi vet at ungdom i liten grad deltar i Stortingsvalg, og at de deltar i enda mindre grad i lokalvalg (SSB 2013; SSB 2015b). I 2015 var valgdeltakelsen i Kommune- og fylkestingsvalget på henholdsvis 48,3 % for ungdom av begge kjønn i alderen 18-19 år, og 36,4 % for velgere av begge kjønn i aldersgruppen 20-24 år (SSB 2015b). For velgerne i den yngste aldersgruppen er det interessant å merke seg at andelen som stemte har økt med 13,5 % sammenlignet med valgdeltakelsen for samme aldersgruppe i 2007, men sammenlignet med valgdeltakelsen i 2011 har valgdeltakelsen for denne gruppen falt med -1,1 % (ibid.).

Vi ser samme tendens for begge kjønn i aldersgruppen 20-24 år, hvor andelen som deltok ved lokalvalget i 2011 er 4,8 % større enn i 2007, mens deltakelsen igjen faller fra 2011 til 2015, da med -3,1 %. Dette kan ha sammenheng med at mange ungdommer og unge voksne engasjerte seg politisk i etterkant av terroren 22. juli (Bergh & Ødegård 2013), og at man her ser en slags «topp» hvor valgdeltakelsen muligens beveger seg til et punkt som ligger utenfor en normal referanseramme. Dette skjer fordi en ekstraordinær hendelse (terroren 22. juli) påvirket ungdom og unge voksne direkte, og hendelsen fungerte som en push-faktor som fikk flere unge velgere til å gå til urnene på valgdagen enn hva som ellers ville ha vært tilfelle. For begge disse aldersgruppene er det også slik at kvinner i større grad deltar ved Kommune- og

fylkestingsvalg enn menn. Mens 44,1 % av stemmeberettigede menn i alderen 18-19 år stemte ved lokalvalget i 2015 er tilsvarende tall for kvinner 52,9 %. For 2011 er tallene henholdsvis 46,2 % for menn og 54,1 % for kvinner (SSB 2015b).

2.3. Engasjement: Internasjonale funn – «they don't stand for me»

I artikkelen “*Not one of us: understanding how non-engaged youth feel about politics and political leadership*” skriver Heather Bastedo om ungdom i Canada og den moderne valgkampanjen (Bastedo 2015). Hun bygger artikkelen på 20 fokusgruppeintervjuer med kanadisk ungdom utført i 2014, og undersøker hvordan og hva politisk engasjerte og ikke-engasjerte ungdommer tenker om politikk og politiske ledere. Bakgrunnen for undersøkelsene er nedadgående valgdeltakelse blant unge i Canada. Ifølge Bastedo finnes det “[...]communities of young people who have almost entirely tuned out of political affairs” (Bastedo 2015, s. 649). 75% av unge voksne mellom 18 og 34 år i Canada valgte å bli hjemmesittere i det føderale valget i 2000; en ganske alarmerende utvikling (ibid., s. 649).

They feel that politicians do not care and cannot relate. Without being from their communities, or at least visiting them, politicians do not convey an understanding of what it is like to live in their worlds. [...] In short, youth from communities less likely to engage feel that political leaders do not know what it is like to be them, and it is these feelings that differentiate voting and nonvoting youth and in part explain why young people from these communities now vote less (Bastedo 2015, s. 655).

Bastedos funn indikerer at ungdom med lavere sosioøkonomisk bakgrunn og lavt utdanningsnivå kan ha vanskeligheter med å føle tilknytning til politikerne. Uten å føle tilknytning til politikerne føler de heller ikke noen *tillit* til dem. Politikerne lever i «en annen verden» og har ikke følt deres personlige, nære utfordringer på kroppen slik mange av ungdommene har. Mange av ungdommene opplever også at politikerne snakker *til* dem, og ikke *med* dem (Bastedo 2015, s. 656). Også ungdom med høyere sosioøkonomisk bakgrunn og høyere utdanning fortalte i Bastedos studie at de kunne føle seg *nedverdige* i møtet med politikerne, og at de følte at politikerne ikke tok deres bekymringer og fanesaker på alvor.

Felles for alle ungdommene i Bastedos studie, uavhengig av sosioøkonomisk bakgrunn og utdanningsnivå, var *en følelse av å være uviktige* – de opplevde at politikerne ikke *egentlig* brydde seg om dem eller deres meninger, men at politikerne først ble interesserte i dem når det var snakk om store grupper av ungdommer. Ungdommene fortalte at de engasjerte seg gjennom frivillig arbeid og «protestatferd» snarere enn å bli aktive medlemmer av politiske

partier (Bastedo 2015, s. 657). Grunnen til bruken av alternative aksjons- og påvirkningskanaler oppgis å være en følelse av at *individet* ikke har noen betydning i politikken; at ungdommene ikke føler at de blir tatt alvorlig av «de voksne»; og fordi de opplever at politikerne ikke har noen genuin interesse for deres individuelle bekymringer og utfordringer. Ungdommene i Bastedos case fortalte videre at *språket* politikerne brukte var en faktor som bidro til å gjøre politiske diskusjoner utilgjengelige for dem som ikke forstår begrepene eller diskursen. For ungdommer med lav utdanning kunne språket politikerne brukte bli et hinder på veien til å engasjere seg politisk – og til å delta i demokratiske valg.

Daniela Melo og Daniel Stockemer (2014) har foretatt en kvantitativ undersøkelse i Tyskland, Frankrike og Storbritannia, hvor de har sett på sammenhengen mellom alder og tre former for politisk deltakelse: stemmeavgivning ved valg, demonstrasjoner, og underskriftskampanjer. De fant at unge har mindre sannsynlighet for å stemme ved valg enn eldre, og at denne trenden er motsatt for det vi kan kalle «ukonvensjonell deltakelse» - hvor ulike former for direkte aksjon blir stadig mer vanlig i form av for eksempel demonstrasjoner og underskriftskampanjer. Disse funnene bidrar til å stille spørsmål ved om ungdoms manglende deltakelse i tradisjonelle demokratiske aktiviteter som stemmegivning ved valg egentlig kan sies å være utelukkende et resultat av politisk apati (se kap. 2.4.1.) eller manglende interesse og engasjement. Selv om ungdom i de tre landene går til valgurnene i mindre grad enn de voksne er de likevel engasjerte i ulike former for mer direkte handling (Melo & Stockemer 2014, s. 49). Det kan kanskje handle om at ungdom foretrekker andre kanaler enn de tradisjonelle, og at de heller velger å nyttegjøre seg av disse, eller anser alternative aksjonskanaler som mer meningsfulle eller mer som noe «for dem».

2.4. Representativitet: Marginalisering, «usynlig» ungdom og politisk apati

Ungdom er politisk usynlige, og siden de ikke har stemmerett, blir deres interesser systematisk underkommunisert og forbigått i valgkampene. Ungdom tilhører den store gruppen usynliggjorte og marginaliserte i velferds-Norge. Resultatet er en overveldende asymmetri mellom ansvar og innflytelse. Vi forventer mye av dem. Vi forventer at de skal oppføre seg pent og passende - og det passende er alltid det som er i samsvar med voksensamfunnets egendefinerte normer. Vi forventer at de presterer på skolen. Vi arresterer dem. Det vi står overfor, er institusjonalisert

dobbeltmoralisme: et manglende samsvar mellom plikter og rettigheter (Holte 2011, s. 6).

Dersom ungdom opplever å bli marginaliserte, er det nærliggende å anta at en mulig konsekvens er at tilliten til det politiske systemet svekkes. Ungdom har mange interesser i det norske samfunnet, og alt som vedtas i et kommunestyre, på Stortinget og i andre folkevalgte organer vil komme til å påvirke ungdommene; om ikke i dag, så om 10, 20, eller 50 år. Derfor blir asymmetrien mellom norske ungdommer og den politiske sfæren veldig synlig når man ser på hvilke forventninger de voksne stiller til ungdommen, og hvor liten innflytelse og påvirkningskraft ungdommene har i beslutninger som legger føringer og begrensninger for dem og deres livsløp. All den tid voksensamfunnet har definisjonsmakt vil ungdom oppleve at deres interesser blir skjøvet ut til siden og nedprioritert. Den mest åpenbare politiske begrunnelsen for nedprioritering av ungdommenes interesser og ønsker har vært at siden ungdom under 18 år ikke er stemmeberettigede, har ungdommene heller ikke noen betydning for hvilket eller hvilke politiske partier som får makt, og dermed heller ikke for den enkelte politikers plass i Stortinget eller i det lokale kommunestyret. Derfor har politikerne heller ikke hatt noen motivasjon eller reelt incentiv for å inkludere ungdommene i sine valgkamper, sin kommunikasjon eller med sin politikk. Som Holte (2011) skriver, stilles det enorme forventninger og krav til ungdommene, samtidig som deres meninger, ønsker og krav sjeldent prioriteres av de folkevalgte og tas til følge i praktisk politikkutforming.

”Synkende valgdeltakelse er et annet ord for økt politisk apati. Desto større opplevet maktesløshet, desto lavere valgdeltakelse” (Holte 2011, s. 6). Holte hevder videre at et av hovedproblemene med ungdommenes lave valgdeltakelse dreier seg om en underliggende endring av hva som er *identitetsbyggende* i det moderne samfunnet. Han hevder at vi i dag “[...]bygger identitet gjennom forbruk og konsum[...]" og at "[i]dentitetsdannelse skjer nå helt og fullt utenfor den politiske sfære" (ibid., s. 7). Holte hevder at i et samfunn som vårt, hvor vi har materiell overflod og en rekke velferdsgoder som vi tar som en selvfølge, blir den oppvoksende generasjonen så «mettet» av samfunnet at de ikke ser noen grunn til å engasjere seg politisk – de har det så godt at de ikke har noe mer å ønske seg. Samtidig ser vi ifølge Holte at den tidligere *borgeren* nå har blitt en *forbruker* av tjenester, noe som også har betydning for hvordan ungdommer ser på både staten, forvaltningen, og valgsystemet i sin helhet. Med andre ord ser vi at voksengenerasjonen stiller store krav og forventninger til ungdommene, som på sin side ikke har noen egne, reelle innflytelseskanaler inn til «voksenverdenen», hvor viktige beslutninger tas. I tillegg opplever vi manglende

valgdeltakelse hos de yngste velgergruppene, som ifølge Holte handler om at identitet og politikk ikke er knyttet sammen hos den oppvoksende generasjon slik tilfellet har vært med tidligere generasjoner. Så kan man kanskje spørre seg om ikke ungdommenes manglende valgdeltakelse også kan komme av andre grunner enn materiell overflod og manglende identitetsfølelse til politikken – kanskje det kan ha noe med manglende motivasjon for deltakelse å gjøre? Og hva kan i så fall denne komme av?

2.4.1. Politisk apati.

Politisk apati oppstår når velgere mangler motivasjon eller entusiasme for å delta i den politiske sfæren. I ytterste konsekvens avstår de fra å delta i Stortings- og/eller lokalvalg. I et demokrati vil det være en representativ krise dersom en stor del av velgermassen plutselig meldte seg ut av politikken. Dersom sentrale deler av befolkningen ikke deltar ved demokratiske valg, kan man da kalle valgene demokratiske? Kan man videre kalle landet som avholder valg hvor store andeler av innbyggerne ikke deltar, for demokratisk? Hvem skal representere de som ikke vil la seg representere?

Dette er overdrevne ytterpunkter som sier noe om mer ekstreme former for apati. I denne studien brukes betegnelsen politisk apati i betydningen *en følelse eller opplevelse av at ens stemme ikke har noen verdi*, og at det dermed *oppleves som poengløst eller lite givende å delta i demokratiske valg*. Dersom veien til å bli hørt, sett, respektert og ivaretatt av det politiske systemet oppleves som lang – eller uendelig – for ungdommene, er det ikke utenkelig at de vil kunne vurdere å avstå delvis eller fullstendig fra deltakelse i politiske valg, og at de vil vie den politiske sfæren liten eller ingen interesse. Derfor ønsker jeg også å finne ut av hvorvidt informantene i studien viser interesse for å delta i Stortingsvalget i 2017⁴ eller i lokalvalg og nasjonale valg ved en senere anledning.

2.5. Institusjonelle rammer: Skoleverket, informasjonssikkerhet og digitale ferdigheter hos ungdom

Temaet informasjonssikkerhet vil diskuteres mer inngående i dette underkapittelet. Spørsmålet om hvem som skal ha ansvar for opplæringen i kildekritikk og nettvett behandles også kort. I denne sammenhengen handler informasjonssikkerhet om *risikoen for feilinformasjon* når man bruker internett og andre nettkilder som kilder. Dette understreker

⁴ Vg1-elevene vil på dette tidspunktet ikke være gamle nok til å stemme, men jeg vil likevel spørre alle informanter om de tror de vil delta i Stortingsvalg og Kommune- og fylkestingsvalg når de blir myndige.

viktigheten av at ungdommene læres opp i digitale ferdigheter for å kunne drive grunnleggende kildekritikk – og dermed å kunne skille sannhet og usannhet, og å kunne se forskjell på hva som er gode og dårlige kilder til informasjon. I et samfunn hvor internett i stor grad brukes for innhenting av informasjon, og hvor mye av informasjonen som ligger tilgjengelig verken er fagfellevurdert eller sporbar, dvs. man vet ikke hvor informasjonen kommer fra eller hvem som har lagt den ut, er kildekritikk kanskje viktigere enn noen gang.

2.5.1. Informasjonssikkerhet og digitale ferdigheter hos ungdom.

Ifølge Metzger og Flanagin (2013) er en av risikoene knyttet til den enorme tilgangen på informasjon nettopp det å greie å sile ut relevant og *troverdig* informasjon. Utfordringer knyttet til informasjonens troverdighet er temaet som tas opp i deres artikkel. De peker på at der det tidligere eksisterte profesjonelle portvakter som kontrollerte at informasjonen som ble publisert i aviser, bøker og lignende var både korrekt, oppdatert og fullstendig, finnes det ingen slike portvakter for publisering på internett. Metzger og Flanagin (2013) hevder også at det er forskjell på portvaktens rolle når det gjelder informasjon vi har lite av, og informasjon vi har mye av. På spesialiserte områder er det større muligheter for profesjonelle portvakter å filtrere og kvalitetsjekke informasjonen som er tilgjengelig, og disse portvaktene har gode incentiver til å opprettholde god standard på informasjonen som gis til publikum. Et godt eksempel på dette kan være fagfellevurdering av vitenskapelige arbeider og artikler. Her finner vi en stor kontrast til internett og sosiale medier, hvor overflod av informasjon umuliggjør profesjonell kvalitetssikring. Dette betyr også at hvem som helst kan publisere hva som helst; kilder kan være mangelfulle eller ikke-eksisterende – og det gjør også noe med troverdigheten til informasjonen som foreligger. Da blir det opp til den enkelte leser å bedrive kildekritikk og kildegranskning – men gjør de det, og hvem skal lære dem det?

I Generell del av læreplanen, som er felles for alle norske skoler uavhengig av fag og trinn, er det viet mye plass til utvikling av elevenes teknologiske kunnskaper og innsikt, og til utvikling av kritisk sans og skjønn (Utdanningsdirektoratet 2015a).⁵ Det står blant annet at

[f]orstandig vurdering - evne til å fastslå kvalitet, karakter eller brukelighet - forutsetter modning ved gjentatt øvelse i bruk og problematisering av velprøvde standarder (Utdanningsdirektoratet 2015a, s. 7).

⁵ Her må det påpekes at ny Generell del er under utarbeidelse og et forslag skal ut på høring i løpet av 2017, mens jeg forholder meg til den som foreligger under skrivingen av oppgaven, og som har fungert under Kunnskapsløftet (LK06). Denne er en videreføring fra R94 og L97, og ble opprinnelig utarbeidet i 1993.

I læreplanen for norskfaget skal elevene etter Vg1⁶ kunne ”innhente, vurdere og bruke fagstoff fra digitale kilder i arbeidet med egne tekster, og følge regler for personvern og opphavsrett” (Utdanningsdirektoratet 2013d, s. 10). Etter VG3⁷ skal elevene kunne ”bruke kilder på en kritisk og etterprøvbar måte og beherske digital kildehenvisning” (ibid., s. 12). Med den teknologiske utviklingen og det stadige økende fokuset på bruk av digitale verktøy og hjelpemidler i alle skolens årstrinn er det nødvendig at barn og ungdom også lærer om teknologiens og internettets mindre positive sider, og om hvilket ansvar de selv har for hva de poster eller gjør bruk av når det gjelder kilder. Kildekritikk, personvern, farene ved spredning av bilder og personlig informasjon på nettet og via sosiale medier og apper, strafferammer, opphavsrett og lovverk rundt publisering – alt dette er eksempler på ting ungdommene må lære seg for å kunne ha kontroll over de nye, nettbaserte mediene. Derfor er oppøvelse av kritisk sans og det å finne frem til troverdige kilder, og å skille det sanne fra det usanne, helt essensielt for at både digitale verktøy i undervisningsøyemed og bruk av internett og sosiale medier på ungdommens fritid skal kunne være positive arenaer som kan fremme læring og forståelse. Men det vil alltid være bakdeler ved denne evige muligheten til å dele informasjon, både for ungdommene, og for profesjonelle – som for eksempel de folkevalgte politikerne.

2.6. Kommunikasjon: Ungdoms forhold til politiske partier og enkeltpolitikere

Noe annet som kan virke mobiliserende og motiverende på ungdommers valgdeltakelse handler om de politiske kandidatene og ungdommenes forhold til enkeltpolitikere. Michael Pomante og Scot Schraufnagel (2015) utførte et eksperiment i USA hvor de brukte sosial identitetsteori til å finne ut om kandidatenes utseende og alder kunne ha noen effekt på hvorvidt unge mennesker ville forplikte seg til å stemme ved valg. Innen sosial identitetsteori antar man at mennesker har en tilbøyelighet til å stemme på kandidater de opplever *ligner på seg selv eller som tilhører samme sosiale gruppe* (Pomante & Schraufnagel 2015, s. 481). Forskerne valgte å se på alder som en form for identitet, og ønsket å se om yngre kandidater appellerte mer til yngre velgere enn eldre kandidater. De ba høyskoleelever ved en amerikansk høgskole (college) om å gi tilbakemelding på hvor sannsynlig det var at de ville stemme på en kandidat etter å ha sett et bilde av kandidaten i en hypotetisk valgsituasjon. Hovedfunnet var at studentene var mer tilbøyelige til å forplikte seg til valgdeltakelse når de

⁶ Læreplanen med tilhørende læreplanmål i norskfaget er identisk for studiespesialisering Vg1 og for yrkesfaglige linjer etter Vg2. Denne læreplanen gjelder altså også for alle yrkesfagelever.

⁷ Læreplanen for Vg3 gjelder for elever på linjen studiespesialisering.

ble vist bilder av yngre kandidater (ibid., s. 482). Med andre ord ser det ut til å kunne ha en positiv effekt på ungdommers valgdeltakelse at de politiske partiene har unge kandidater som ungdommene kan identifisere seg med.

Hvis vi ser på gjennomsnittsalderen for stortingsrepresentanter i Norge finner vi at denne i 2013 var på 46,4 år (Stortinget 2014). Vi ser også at bare 1,7 % av stortingsrepresentantene som satt i perioden 2009-2013 hadde grunnskole som høyeste fullførte utdanning, mens 78,2 % hadde utdanning ut over videregående skole (Stortinget 2012). Dette indikerer at den gjennomsnittlige stortingsrepresentanten er over dobbelt så gammel som de yngste velgerne på 18 år, og dette kan tenkes å ha en betydning for hvorvidt unge voksne føler at de kan identifisere seg med norske politikere – eller ikke. Dette er også interessant med tanke på Bastedos (2015) studie, hvor hun fant at ungdommene ikke klarte å identifisere seg med etablerte politikere fordi de blant annet gjorde bruk av et avansert, akademisk språk og tilhørende begreper og termer som var helt ukjente og umulige å få tak på for ungdommene med lav sosioøkonomisk status – det vil si for ungdommer og unge voksne med et lavt utdanningsnivå. Ungdommer med lavt utdanningsnivå har ikke tilgang på «den rette» (akademiske) diskursen med tilhørende begreps- og teoriapparat, og flere opplevde seg direkte *nedverdige* i møte med politikerne på grunn av språkbruken og den opplevde avstanden mellom dem og politikeren (ibid.). Dette påvirket igjen tilliten de følte til politikerne. Denne masteroppgaven har ikke plass til å utbrodere dette temaet videre, men det er likevel et tankekors at majoriteten av etablerte politiske skikkelser på det norske Stortinget både er over 40 år gamle og har et høyt utdanningsnivå, mens 27,1 % av mennene og 26,7 % av kvinnene over 16 år i Norge har grunnskole som sin høyeste fullførte utdannelse (SSB 2016a) – mot 1,7 % av stortingsrepresentantene (Stortinget 2012).

Det kan videre være mulig at ungdommene ikke identifiserer seg med *de tradisjonelle skillelinjene* (Rokkan & Lipset, 1967) som det har vært vanlig å operere med som en del av forklaringen på fremveksten av ulike politiske partier siden begynnelsen av 1900-tallet. De enkelte skillelinjene antar at det finnes en polarisering mellom to alternative ytterpunkter som hver enkelt skillelinje opererer med (Caramani 2011, s. 239), for eksempel mellom bygd og by, eller mellom arbeidere og kapitalister. Dette har gitt opphav til partifamilier som for eksempel bondepartier, arbeiderpartier osv. i en rekke land i Europa. De tradisjonelle skillelinjene etter Rokkan og Lipset går mellom sentrum og periferi; stat og kirke; rural og urban/bygd og by; arbeidere og arbeidsgivere; og kommunister og sosialister. Til sist vises det i Caramani (2011) til to nye skillelinjer som har oppstått i siste halvdel av 1900-tallet. Begge

disse skillelinjene handler om verdier; materialisme og post-materialisme; og åpne og lukkede samfunn (ibid.). De nye skillelinjene har gitt opphav til miljøpartier og kvinnepartier (for eksempel Miljøpartiet de Grønne i Norge eller Feministisk Initiativ i Sverige⁸), og til protestpartier og neo-populistiske og nasjonalistiske ("ytre høyre"-) partier (for eksempel Partij voor de Vrijheid⁹ i Nederland).

De tradisjonelle skillelinjene har dreid seg om håndfaste konflikter og ideologiske motsetninger. I nyere tid har det blitt utviklet skillelinjer som handler om mer *spesifikke politiske enkeltsaker* (miljø, klima, innvandring osv.) og *normative verdier* (åpent eller lukket samfunn). Bernt Aardal (2007) skiller for eksempel ut dimensjonene vekst/vern, innvandring/solidaritet og offentlig/privat i tillegg til flere av de tradisjonelle. Disse dimensjonene handler dypest sett om holdninger og verdier. Aardal påpeker at norske velgere "[...]har konsistente og stabile holdninger til sentrale politiske spørsmål" (2007, s. 71). Nordmenns tradisjonelle og stabile syn på samfunnsmessige temaer, utfordringer og muligheter og deres tilhørende stemmegivning langs de gamle skillelinjene gjelder med andre ord fortsatt i stor grad. Samtidig ser det ut til at vi de siste tiårene har sett fremveksten av særlig to nye skillelinjer eller dimensjoner her i Norge og i flere andre europeiske land. Disse nye skillelinjene kan tenkes å ha større betydning for stemmegivning ved valgsituasjoner enn noen av de tradisjonelle skillelinjene, og kanskje særlig blant de yngre velgerne (jfr. Ødegård 2010 om spesialisering, individualisering og egeninteresse, se kap. 2.2. i denne oppgaven). Konkret dreier dette seg spesielt om holdninger knyttet til innvandring og holdninger til klima og miljø. Dette ser vi et eksempel på i MDGs gjennombrudd i Oslo under lokalvalget i 2015,¹⁰ og ved Fremskrittspartiets relativt stødige økning i oppslutning i samtlige Stortingsvalg siden 1997.¹¹ Det er dermed ikke noen ny og revolusjonær viten at nye skillelinjer kan tenkes å påvirke stemmegivningen i valgsituasjoner, men bevisstgjøringen omkring fremveksten av nye, verdi- og holdningsbaserte stemmepreferanser kan være et signal til de etablerte politiske partiene om at de må markere seg på disse nye holdnings- og verdi-dimensjonene for å tiltrekke seg de yngre velgerne.

⁸ Dette partiet har også et søsterparti i Norge, *Feministisk Initiativ*, se <https://www.feministiskinitiativ.no> eller <http://feministiskinitiativ.se> for den svenske nettsiden.

⁹ Oversatt til *Frihetspartiet* på norsk, se <https://www.pvv.nl> (siden er på nederlandsk).

¹⁰ Miljøpartiet de Grønne fikk 8,1 % av stemmene i Oslo (Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2015). Hentet fra: <http://valgresultat.no/oslo/oslo?type=ko&år=2015>.

¹¹ Oppslutning 1997: 15,3 %, 2001: 14,6 %, 2005: 22,1 %, 2009: 22,9 %, 2013: 16,3 %. Hentet fra Fremskrittspartiet (2015), <https://www.frp.no/partiets-historie>.

Dette kan kanskje fortelle oss noe om hvorfor ungdommer i liten grad går til stemmeurnene. Når de tradisjonelle skillelinjene kan tenkes å ha utspilt store deler av sin rolle i det post-moderne velferdssamfunnet vi bor i, skaper det både rom, etterspørsel og behov for *noe annet* å engasjere seg i. Den oppvoksende generasjonen i Norge har hovedsakelig alt de trenger materielt sett, og de er ikke like opptatt av politiske ideologier og «grand ideas» som foreldre- og besteforeldregenerasjonen har vært. Samtidig vet vi at unge voksne i vesentlig større grad er utsatt for å havne i fattigdom enn resten av befolkningen, og unge voksne er dermed også utsatt for å risikere sosial eksklusjon både i Norge og i resten av Europa (SSB 2015a). I 2013 levde 1 av 3 nordmenn i det SSB kaller en husholdning med lav inntekt, samtidig som det for Norges del ikke ser ut til å være slik at det å ha lav inntekt nødvendigvis samsvarer med å ha materielle mangler (ibid.). Likevel kan det tenkes at frykten for å miste det sosiale og økonomiske sikkerhetsnettet som velferdsstaten tradisjonelt har kunnet tilby sine innbyggere sammen med en rekke gode velferdstilbud kan utgjøre deler av en (noe forenklet) forklaring på hvorfor høyreorienterte og nasjonalistiske partier vokser frem flere steder i Europa.

Fremveksten av verdibaserte partier og neo-populistiske partier kan også tenkes å ha sammenheng med både teknologisk og vitenskapelig utvikling fordi vi vet at klimatrusselen er vår generasjons største utfordring. Denne vil påvirke alle jordas innbyggere uansett hvor i verden man bor. På denne måten kan en så stor og verdensomspennende sak som klimasaken bidra til å engasjere unge voksne som ellers kan tenkes å være relativt fornøyde med egne forutsetninger og muligheter i sine individuelle liv.

Både klimasaken og innvandring handler i stor grad om verdier og holdninger. Fremveksten av verdiorienterte partier kan kanskje bidra til å gjøre den politiske arenaen relevant for ungdommene, som igjen i større grad kan tenkes å ville engasjere seg mer i klima og miljø enn i tradisjonelle arbeiderklasse/borgerskaps-konflikter (sosiale klasser) og by/bygd-problematikk. SSBs velgerundersøkelse fra Kommune- og fylkestingsvalget i 2015 (SSB 2016b) viser for eksempel at Miljøpartiet de Grønne henter majoriteten av velgerne sine i aldersgruppen 20-24 år (17 %). Totalt henter de 23 % av velgerne sine fra ungdom og unge voksne mellom 18-24 år (ibid.).

Da kan det være relevant å spørre seg *hvordan politikere og politiske partier kommuniserer til og med ungdommene* for å få dem til å melde seg inn i det ene eller andre partiet; til å delta på aksjoner og møter; og ikke minst for å ungdommene til å stemme på dem ved neste valg. Kan det tenkes at de tradisjonelle partiene langs venstre-høyre-aksen ikke makter, kan eller vil

bruke *sosiale medier* som sin foretrukne kommunikasjonskanal for å nå ut til ungdommene – selv om det er denne kanalene ungdommene kanskje kan sies å bruke mest?

2.6.1. Politisk kommunikasjon og sosiale medier

Ifølge Bente Kalsnes og Anders O. Larsson (i Ihlen, Skogerbø & Allern 2015) bruker politikerne sosiale medier primært som en kanal hvor de kringkaster sine egne budskap og informerer velgermassen, snarere enn å involvere seg i direkte dialog med velgerne (ibid., s. 223). Blant mulige grunner til politikernes manglende dialog med velgere via sosiale medier nevnes *tidsbruk* – det ville vært svært tidkrevende å svare på alle kommentarer og spørsmål fra Facebook og Twitter, for eksempel. I tillegg mener forfatterne at politikernes manglende dialog med velgerne via sosiale medier også har å gjøre med *mangel på kontroll over diskusjonene som kan oppstå* (ibid., s. 223). Blant nordmenn er Facebook den mest foretrukne plattformen å følge de folkevalgte på: ”I 2014 svarte 29.9 prosent på Facebook at de fulgte eller var venn med en politiker eller et politisk parti, og 11.2 prosent på Twitter” (ibid.).

[N]år politikere legger opp til engasjement og interaksjon på sosiale medier, for eksempel som samtaler i et kommentarfelt, men ikke klarer å følge det opp, oppstår det en ubalanse mellom velgernes og politikernes forventninger og kapasitet, også kalt «asymmetrisk kommunikasjon» (Ihlen, Skogerbø & Allern 2015, s. 224).

Det er et sentralt poeng at politikerne ikke har kapasitet til å besvare alle henvendelser som dukker opp på sosiale medier. Samtidig har politikere og politiske partier et slags redaksjonelt ansvar for hva slags kommentarer de lar stå på sine Facebooksider. Så lenge disse Facebooksidene er åpne slik at alle kan kommentere og skrive egne innlegg, risikerer både politiske partier og enkeltpolitikere at hvem som helst kan skrive støtende, trakasserende eller hetsende innlegg på de aktuelle sidene. Går det for lang tid før slike innlegg blir moderert bort, kan eierne av de aktuelle sidene få et forklaringsproblem overfor velgerne sine og andre som følger med på Facebooksiden. Kommentarer med ulovlig innhold må fjernes av den eller de som forvalter den aktuelle siden, og dette gjelder både for privatpersoner og grupper eller organisasjoner. Det vil derfor kreves svært store ressurser for å moderere en åpen debatt på politikere og politiske partiers Facebooksider, nettsider eller andre medier som tillater at andre brukere legger igjen kommentarer på sidene deres (ibid., 223-224).

Samtidig er det flere norske politikere og politiske partier som opererer med slike åpne Facebooksider hvor alle som «liker» siden kan publisere innlegg når det måtte passe dem. På den ene siden kan dette kanskje tenkes å føre til at politikerne og partiene oppleves som mer

kontaktbare og nære enn de hadde gjort dersom det ikke gikk an å nå dem via sosiale medier. Ifølge Ipsos SoMe-tracker (2016) har 3 294 000 nordmenn opprettet bruker på Facebook; 1 743 000 har Instagram-profil; 2 137 000 har profil på Snapchat; og 1 087 000 har profil på Twitter. I tillegg viser undersøkelsen at 3 525 000 nordmenn er brukere av YouTube, selv om ”bare” 1 428 000 har profil. Dette har sannsynligvis sammenheng med at man ikke trenger å ha en brukerprofil eller på andre måter logge seg inn i denne tjenesten for å benytte seg av den. Tallene indikerer at svært mange nordmenn er aktive på sosiale medier, og at særlig Facebook utpeker seg som en arena hvor det vil være mulig for norske politikere å nå ut til svært mange potensielle velgere.

Slik sett kan denne åpenheten som sosiale medier bringer med seg anses som positiv i den forstand at politikerne og partiene kan oppnå mer nærhet til folk, og de kan fremstå som mer *folkelige* ved at man som privatperson/bruker av et sosialt medium kan stille dem spørsmål på direkten – og forvente å få svar ganske raskt. På den annen side vil åpne Facebooksider innebære en risiko for at noen kan publisere hets og sjikane, og det å la slike innlegg stå for lenge uten at de blir moderert eller slettet kan skade politikernes og partiets rykte – og den tilliten folk kanskje har til dem. I tillegg innebærer bruken av sosiale medier en risiko for at politikere og partier ikke klarer å leve opp til brukernes forventninger om rask respons – da kan det hende at tilliten synker, og at brukerne blir skuffet. Sosiale medier byr med andre ord både på muligheter og utfordringer – også for politikerne og de politiske partiene.

Som allerede påpekt ser det ut til at vi ser en tendens til at politikerne bruker sosiale medier til å *markedsføre seg selv*, snarere enn å bruke dem som et verktøy for å oppnå dialog og diskusjon om politiske og samfunnsmessige spørsmål med potensielle velgere. Noen av paradoksene innenfor forskningen som finnes på bruk av sosiale medier i politisk kommunikasjon er sammenfattet i tabellen nedenfor.

Funksjoner	Potensial	Forskning viser
Informere	Alle kan publisere	Få blir hørt
Kommunisere	Alle kan kommentere	Eliten klarer ikke å gjengjelde oppmerksomheten
Markedsføre	Sosiale medier er gratis plattformer som kan brukes til markedsføring	Faglige og økonomiske ressurser kan ha avgjørende betydning
Mobilisere	Det er lett å bygge store nettverk av mennesker i nettverksøffentligheten	Tradisjonelle, formelle organisasjoner er fremdeles viktig
Sette agendaen	Sosiale medier gjør det lett å omgå tradisjonelle portvakter (mediene)	Tradisjonelle medier er fremdeles viktige agendasettere

Tabell 2.1. *Bruk av sosiale medier i politisk kommunikasjon*

Tabellen og dens innhold er hentet fra boken ”*Makt, medier og politikk. Norsk politisk kommunikasjon*” (Ihlen, Skogerbø & Allern 2015, s. 228).

Forbrukerkulturens fremvekst og de muligheter og begrensninger som kommer med denne utviklingen er også en faktor som kan tenkes å kunne bidra til å forklare deler av manglende eller tilstedeværende politisk engasjement hos ungdom. De som er unge voksne i dag har vokst opp med innovativ teknologi, konstant teknologisk utvikling både innenfor data, medisin og helse, utdanning med mer, og ungdommene er konstant pålogget på sosiale medier døgnet rundt. I tillegg til å bringe materiell overflod og nye muligheter for selvrealisering for det enkelte individ kan forbrukerkultur og –samfunn samtidig tenkes å bringe med seg noen utfordringer som bør diskuteres nærmere. Noen av disse utfordringene kan kanskje bidra til at ungdommene avstår fra å delta i den politiske sfære, eller at terskelen for deltakelse heves. Dette handler særlig om sosiale medier og faren for å oppleve netthets og nettbrutalitet.

2.6.2. Netthets og nettbrutalitet – og noen utfordringer for demokratiet og ytringsfriheten.

I boka ”*Meningers mot*” skriver Aina Landsverk Hagen (2015) om en forskningsstudie som tok for seg netthet og ytringsfrihet i Norge. Her forteller flere journalister, bloggere og andre samfunnsdebattanter om sine opplevelser knyttet til sjikane, trusler og andre opplevelser knyttet til netthet. I bokens kapittel 2 skriver Hagen om nettmobbing og nettbrutalitet. Hun påpeker at ”[...]skillelinjene mellom vårt digitale og analoge liv nå nærmest [er] utvisket” (Hagen 2015, s. 33). Den såkalte *demokratiseringen av det offentlige ordskiftet*, som er muliggjort gjennom ulike medieaktørers tilrettelegging for og deling av enhver kommentar, mening, kronikk eller tweet, vanskeliggjør også den tradisjonelle silingen hvor en avisredaktør tidligere ville sortert ut og kanskje også omskrevet eller sensurert hva som fikk komme på trykk (ibid., s. 34). I vår digitale tidsalder, og særlig på sosiale medier og i nettavisenes kommentarfelter, er slik siling ikke-eksisterende, og kommentarene kan publiseres når som helst av hvem som helst. Det går riktignok an for eierne av Facebooksiden å moderere debatten *i ettertid* og slette krenkende innlegg, hets og sjikane, men i utgangspunktet er kommentarfeltet åpent for publisering for alle som har noe de ønsker å uttrykke. Hagen viser til Nancy Willards former for *online social cruelty* (Hagen 2015, s. 34), hvor vi blant annet finner det hun kaller *flaming*, eller

[o]verlagt fiendtlig argumentasjon, inkluderer ofte krenkende, grovt og vulgært språk, fornærmelser og trusler. Vanligvis kortlevd. Lange serier som involverer mange kalles flammekrig (Hagen 2015, s. 35).

I tillegg nevnes ni andre former for nettbrutalitet (ibid.). Hagen påpeker at alle disse formene for netthat og –mobbing har til felles at kommunikasjonen skjer gjennom en skjerm, noe som umuliggjør den typen tilbakemelding man ville ha fått dersom man kommenterte noe på en tilsvarende måte ansikt til ansikt. Dette gjør også at avsenderen, som i mange tilfeller kan være anonym, «fritas» for normale sosiale normer og standarder, i tillegg til at kommentarene som publiseres kan spres til svært mange mennesker i løpet av sekunder (ibid.). Denne uregulerte internettsfæren skaper også utfordringer knyttet til *ansvarliggjøring* av nettmobberne, fordi denne sfæren ikke er regulert av myndighetene i like stor grad som tradisjonelle medier.

Ytringsfrihet kan defineres som frihet til å kommunisere i offentligheten uhindret av juridiske, økonomiske eller sosiale krefter (Enjolras & Steen-Johnsen 2014, s. 33).

Enjolras og Steen-Johnsen (2014) påpeker at regulering av kommunikasjon ikke bare handler om formidling av verdier, men også om å bekrefte vår egen identitet og tilhørighet (s. 33). I artikkelen undersøker de ytringsfrihetens sosiale begrensninger i Norge. De prøver å finne ut av hvorfor noen velger å *avstå* fra å ytre sin mening. Her peker de på tidligere forskning som viser at i debattmiljøer som preges av polaritet synker viljen til ytring hos deltakerne, fordi de opplever en overveiende fare for å få negative reaksjoner fra andre deltakere (ibid., s. 35). De trekker videre frem utviklingen av internett-teknologi og sosiale medier som en ”[...]demokratisering av mulighetene for offentlig ytring” (ibid.). Demokratisering i betydningen at flere har tilgang til forskjellige former for offentlighet, men også at flere har erfaring med ytringer i offentligheten enn tidligere. Dette har sammenheng med en utvidelse av offentlighetsbegrepet, som nå også inkluderer det jeg velger å kalle en *offentlighet på nett*.

Enjolras og Steen-Johnsen har spurt informantene sine om hvor villige de er til å uttrykke sine egne meninger på ulike arenaer i lys av sosial risiko (Enjolras & Steen-Johnsen 2014, s. 44). Et hovedfunn er at det er et markant skille mellom det vi kan kalle *den private sfære* og *den offentlige sfære*. For eksempel oppgir 55,5 % at de ville uttrykke sin mening blant familie og venner selv om den kunne oppfattes som støtende, mens henholdsvis 8,3 % og 8,7 % svarte at de ville uttrykke potensielt støtende meninger på en åpent tilgjengelig nettside eller i sosiale

medier. Samtidig svarte 30,9 % at de *ikke* ville uttrykke potensielt støtende meninger verken blant familie og venner, på arbeidsplassen, i sosiale medier, eller på åpne nettsider (ibid.). Analysen viser videre at kjønn har betydning – kvinner viser seg villige til å begrense egne ytringer i større grad enn menn når de opptrer i offentligheten (ibid., s. 46). Kvinner driver med andre ord mer utstrakt selvbegrensning og selvsensur enn menn. Dette kan ifølge forfatterne ha en sammenheng med at vi også vet at kvinner ”[...]oftere får nedlatende og ubehagelige kommentarer knyttet til kjønn og utseende enn det menn får” (ibid., s. 47).

Hagen (2015) tar for seg seksualisert og kjønnnet netthets (ibid., s.57-82). Hun påpeker at den nevnte rapporten til Enjolras og Steen-Johnsen (2014) ikke sier noe om *innholdet* i kommentarene og truslene som kommer til menn og kvinner, og at vi derfor ikke kan si noe om *hva slags* kommentarer og trusler som typisk forekommer når samfunnsdebattanten er henholdsvis mann eller kvinne basert på denne rapporten (ibid., s. 59). Når Hagen (2015) spør sine informanter om de har opplevd trakassering eller trusler *med bakgrunn i deres kjønn* svarer 2 % av mennene ja, mot 19 % av kvinnene. Her ser vi at det kan se ut som det *er* en vesentlig forskjell mellom kjønnene når det gjelder hva trusler eller trakassering på nett og sosiale medier er koblet til – svært mange kvinner Hagen snakket med opplevde at truslene og trakasseringen rettet mot dem var knyttet til deres *kjønn* (ibid., s. 60). Hagen fant også ut at ”[u]nge kvinnelige journalister får [...] dobbelt så mye sjikane og trusler som sine like gamle mannlige kollegaer[...]” (ibid., s. 62). Hun peker videre på at yngre kvinner vil være mer sårbare for hets og støtende kommentarer enn eldre fordi unge kvinner i dag utfordrer de tradisjonelle kjønnsrollene gjennom både sin alder og sitt kjønn, og i noen tilfeller også gjennom etnisitet eller legning (ibid., s. 63).

2.6.3. Sosiale medier og ungdoms deltakelse i den politiske sfære.

Joseph Kahne og Ellen Middaugh (2012) skriver at sosiale medier endrer hvordan ungdommene involverer seg i politikk. De hevder at ungdom i dag deltar i det politiske livet gjennom det de kaller *deltakende politikk*. Denne formen for deltakelse skiller seg fra tradisjonelle deltakelsesformer ved at denne formen er

[...]peer-based and not guided by traditional institutions like political parties or newspaper editors. Young people might start a new political group online, write and disseminate a blog about a political issue, forward a political video to their social network, or take part in a poetry slam (Kahne & Middaugh 2012, s. 52).

Kahne og Middaugh har studert bruken av sosiale medier under den amerikanske valgkampen i 2012. De fant ut at 41 % av amerikansk ungdom deltok i politikken på minst én av måtene skissert i sitatet ovenfor i løpet av 2011 (Kahne & Middaugh 2012, s. 52). Disse nye formene for deltakelse i den politiske sfæren gjør at ungdommene ikke lenger er prisgitt de gamle, tradisjonelle institusjonene for politikk. Dette skaper uavhengighet fra politiske partier, interessegrupper, forfattere og avisredaktører. Ungdommene får skape sine egne historier; stille sine egne spørsmål, og dele det hele med sitt nettverk med få tastetrykk. Her får de igjen tilbakemeldinger (feedback) via kommentarer, lenker til artikler eller nettsider med relevant informasjon, og på denne måten får de selv større grad av kontroll over selve informasjonsflyten. Samtidig kan det være vanskelig både for ungdommene og for eldre medlemmer av befolkningen å kontrollere sannhetsgehalten og validiteten av mangfoldet av kilder man har tilgang til når informasjonsflyten blir løs og alt og alle kan dele, publisere og «like» etter eget ønske.

På den annen side fører de nye formene for politisk deltakelse, inkludert deltakelse via nett og sosiale medier, til at ungdommer og unge voksne får tilgang til *andre informasjonskilder* med andre vinklinger enn tradisjonelle medier kan tilby. Dette betyr at ungdommene enkelt kan søke etter relevant informasjon på internett, og finne informasjon med ulike vinklinger og ulike syn på saker og temaer.¹² 45 % av ungdommene som ble spurt i Kahne og Middaughs studie fortalte at de fikk nyheter fra familie og venner minst én gang i uken via de sosiale mediene Twitter og Facebook (Kahne & Middaugh 2012, s. 53-54). Dette er nesten like mange som oppgav at de fikk nyheter via tradisjonelle medier som aviser og magasiner, 49 % (ibid., s. 54). Dette kan tyde på at ungdommenes nettverk er viktig for både hva slags nyheter som de deler seg imellom – og dermed også for hvilke og hva slags nyheter som blir lest og ansett som viktige/relevante – og for hva slags kilder som deles og stoles på.

Et annet viktig poeng er at ungdommene kan nå ut til et enormt stort publikum ved hjelp av sosiale medier. De kan dele glede eller frustrasjon, stille spørsmål og komme med sine egne hypoteser, og med få tastetrykk dele det med hele verden via Twitter, Facebook, YouTube og andre sosiale medier. Her får de umiddelbar respons i form av kommentarer eller ulike former for «likes», og på denne måten fungerer sosiale medier både som *meningsdelere* og *meningsformer*. I tillegg er de sosiale mediene kostnadsfrie. Alt man trenger for å delta er en oppkobling mot internett, og en teknisk innretning for å koble seg opp. I dag har de aller fleste

¹² Se kapittel 2.5.1. for mer utfyllende om kildekritikk og utfordringer knyttet til bruk av internett for å finne og kvalitetssikre informasjon.

ungdommer sin egen smarttelefon, og i den norske grunnskolen får alle elevene sin egen PC.¹³ Dette gjør at alle grupper i samfunnet, så fremt de har en internettforbindelse, kan delta; dele synspunkter, og kritisere politikere og samfunn. De kan også blogge og videoblogge så fremt de har et webkamera eller et kamera på telefonen sin, noe de fleste smarttelefoner, PCer og nettbrett har som standardutstyr, og de kan kommentere, dele, «like» og «love»/«elske» det andre skriver. Mulighetene for deltakelse via sosiale medier er slikt sett *enorme*. Samtidig er det flere risikomomenter forbundet med dette enorme mulighetsrommet, blant annet i form av informasjonssikkerhet og manglende kildekritikk, som omtalt i kapittel 2.5.1.

2.7. Kommunikasjon: Forbrukerkultur, sosiale mediers fremvekst og personifisering av politikken

Dette underkapittelet vil presentere flere kilder som handler om ulike temaer knyttet til *forbrukerkultur og sosiale medier*. Her vil særlig forbrukersamfunnets og sosiale mediers fremvekst stå i fokus, og noen tråder vil bli forsøkt trukket mellom tidligere tiders syn på forbruk og dagens sosiale medier, med fokus på *iscenesettelse*. Underkapittelet beskriver forbrukersamfunnets fremvekst fra Karl Marx og Adam Smith til i dag, og peker på at forbruk i dag kan fungere som en statusmarkør og identitetsskaper på nye og helt andre måter enn tidligere på grunn av sosiale medier og muligheten til å dele og få umiddelbar respons.¹⁴ Deretter behandles temaet *personifisering av politikken*, hvor politikernes imagebygging via sosiale medier problematiseres. Temaer som tas opp her handler om befolkningens forventninger til opplevd nærhet mellom seg og politikerne på sosiale medier, deling av private bilder og minner, og utfordringer knyttet til det å «bli» partiet sitt – i velgernes øyne.

2.7.1. Forbrukersamfunnets og forbrukerkulturens fremvekst

For å forstå kommunikasjon, sosiale medier og politisk engasjement hos ungdom, er det nødvendig å inkludere et underkapittel om forbrukersamfunnet og forbrukerkulturen. Teorier omkring forbrukersamfunnets fremvekst er relevante for å forstå hvordan ungdommer lever i dag; hvilke utfordringer og muligheter de har knyttet til forbruk og materiell velstand – og til fremveksten av ny og stadig bedre teknologi, og hva sosiale medier kan brukes til. Dette underkapittelet har til hensikt å vise at forbruk og identitet er nært knyttet sammen for den oppvoksende generasjon, og at for å forstå ungdoms engasjement, både politisk og på andre arenaer, er det nødvendig at vi også forsøker å forstå hva slags virkelighet ungdommene lever

¹³ Noen steder har grunnskolen valgt å benytte iPad i stedet for PC, men poenget forblir det samme.

¹⁴ Som skissert i underkapittel 2.6.3.

i. Et hovedpoeng er at sosiale medier gir nye muligheter for å vise frem forbruket sitt, og dermed også til å skape og forme den identiteten den enkelte ønsker – som man så kan vise frem til hele verden gjennom noen få tastetrykk, og få ”likes” og ”loves” umiddelbart.

Forbrukerteorienenes idéhistorie skiller gjerne mellom fire teorier som sier oss noe om utviklingen av mennesket som forbruker og det fremvoksende forbrukersamfunnet (Schjelderup & Knudsen 2007). Dette underkapittelet presenterer forbrukerteoriene til Adam Smith og Karl Marx i korte trekk. Videre vil dette knyttes opp mot noen andre kjente teoretikers idéer om fremveksten av forbrukersamfunnet og –kulturen. Noen relevante teoretiske perspektiver og hypoteser fra Veblen, Simmel, Bourdieu og Goffman vil skisseres kort, og deres teorier om forbrukersamfunn, forbruk og identitet vil bli brukt til å forsøke å si noe om utviklingen mot dagens forbruk og forbrukersamfunn. Den første og eldste teorien stammer fra Adam Smiths klassiske økonomi, hvor forbruk ble ansett som målet for all produksjon i et samfunn.

Etter hvert [som de grunnleggende, naturlige behov er tilfredsstilt], utvikles det mer effektive produksjonsteknikker, og noen begynner å produsere mer enn de selv kan forbruke. Det skapes med andre ord overskudd. Dette skaper igjen rom for at man kan begynne å produsere andre ting som har funksjoner utover tilfredsstillelse av de naturlige behovene (Schjelderup & Knudsen 2007, s. 36).

Poenget hos Smith er at samfunnets overskudd inngår i *byttehandelen*, som han anser som helt nødvendig for økonomisk utvikling. Selv om forbruk ikke knyttes direkte til identitet hos Smith, mener han at produksjonsoverskuddet gjør noe med både kvalitet på og kvantitet av varer. Den tyske sosiologen og forskeren Karl Marx har heller ingen direkte teori om forbrukeren. Marx er likevel kjent for sin tese om arbeid som middel til selvrealisering for enkeltindividet, og han er mer opptatt av *varens egenverdi* – i betydningen at han mener varene på hans tid ikke lenger ble betraktet og vurdert ut fra deres bruksverdi, men ut fra bytteverdien. Med *bytteverdi* menes den verdien varen hadde på et marked – hva du kunne få i bytte for varen, enten det var snakk om å bytte vare mot vare, eller vare mot penger.

Verken Smith eller Marx knytter forbruket direkte til identitetsbygging slik vi gjør i dag. I det post-moderne forbrukersamfunnet knyttes luksusvarer og forbruk mer direkte opp mot det enkelte individets identitet på en helt annen og mer gjennomgripende måte enn hva Smith og Marx kunne ha forestilt seg da de levde på 1700- og 1800-tallet. Samtidig kan vi lese ut fra deres teorier (Schjelderup & Knudsen 2007) at samfunnet gikk mot en utvikling hvor det å ha

tilgang på enkelte varer ble forbundet med høy sosioøkonomisk status og vellykkethet. I dag er imidlertid overskuddet av varer (og tjenester) på et helt annet nivå. Vi kan bestille varer fra hele verden via internett, og luksusvarer er tilgjengelige for alle som kan betale prisen. I en velferdsstat som Norge er den gjennomsnittlige inntekten relativt høy, noe som betyr at en større andel av befolkningen har de økonomiske ressursene til å skaffe seg de eksklusive varene – og å vise dem frem. Når de materialistiske kravene til hva man «må ha» (i betydningen varer) for å bli ansett som vellykket blir høye, vokser også skillet mellom de som har råd til luksusvarene og de som ikke har det tilsvarende mye.

Forholdet mellom forbruk og identitet ser annerledes ut i sosiologiske «dryppe nedover»-teorier, hvor Thorstein Veblen er en kjent og viktig teoretiker. Han hevdet mot slutten av 1800-tallet at det ikke lenger var tilstrekkelig ”å ha penger og makt for å oppnå anseelse – det må også være synlig” (Schjelderup & Knudsen 2007, s. 40), og hans teorier på dette feltet bygger videre på poeng vi vil kjenne igjen fra Smith og Marx. Hovedpoenget hos Veblen var at det å *vise frem* den rikdommen, makten og overfloden av forbruksvarer man hadde var en sosial markør i seg selv. Muligheten til å vise frem det du hadde av materielle goder og luksusvarer reflekterte din sosiale status i samfunnet. Veblens teori er at mennesker ønsker å overgå hverandre i det han kaller *prangende forbruk* («conspicuous consumption»), og ved å vise frem forbruket sitt kan mennesker først og fremst forsøke å overgå andre innenfor den samme sosiale klassen. De kan også prøve å imitere en høyere sosial klasse ved å skaffe seg de samme klærne, tingene eller andre varene de typisk har, for på den måten å gi inntrykk av å tilhøre en høyere sosial rang enn det som egentlig er tilfellet.

Dette er en form for iscenesettelse som vi kjenner igjen fra Erving Goffmans (1956) teori om selvpresentasjon. Her bruker Goffman teateret og skuespillere som analogi til samfunnet og enkeltmennesket. Poenget er at slik en skuespiller kan bruke sminke, kostymer, rekvisitter osv. for å spille en rolle, vil også mennesket spille en rolle gjennom å kle seg, te seg og bruke sine omgivelser til å skape et bilde av seg selv – slik mennesket ønsker at andre skal se det. Georg Simmel har en lignende tese om moter fra begynnelsen av 1900-tallet, hvor han hevder at alle moter begynner hos den øverste sosiale klasse – hos eliten – og at når de lavere klassene begynner å imitere moten forlater eliten denne og går over til en ny. Et poeng hos Simmel er at de raske og kontinuerlige skiftene i moter også skaper etterspørsel etter billige kopier som de lavtlønte i de lavere sosiale klassene kan ha råd til å kjøpe. En sirkel oppstår som følge av dette, hvor

[j]o raskere moten utvikler seg, desto billigere vil objektene bli, og jo billigere objektene blir, desto raskere vil moten utvikle seg (Schjelderup & Knudsen 2007, s. 41).

En lignende teori finner vi også hos Pierre Bourdieu:

Etter hvert som overklassenes distingverende gjenstander blir imitert av de lavere klasser, mister de sin eksklusivitet og må erstattes av nye gjenstander som kan fungere som klassemarkører. Derfor blir overklassen drivkraften i forbrukets utvikling mens lavere klasser står passivt kopierende (Schjelderup & Knudsen 2007, s. 43-44).

I postmoderne teorier om forbruk finner vi spor av alle disse teoretikerne. I dag er vi gjerne opptatt av markedsføringens påvirkningskraft på menneskene¹⁵, internettets og sosiale mediers inntog, og betydningen alt dette har for menneskenes forbruk, overforbruk og handlevaner. Et hovedpoeng for postmoderne teorier om forbrukeren og forbrukersamfunnet handler ikke om at det eksisterer et forbruk, men at dette *forbruket er mer eller mindre uavhengig av hva som kan anses som tilfredsstillende av helt nødvendige behov*. I dag handler man for eksempel når man kjeder seg, når man feirer noe, eller av andre grunner enn at man har et grunnleggende behov for de varene, gjenstandene og tjenestene man kjøper, og konsekvensen er at *forbruket har fått en underholdningsverdi i seg selv* (Schjelderup & Knudsen 2007, s. 49). Mens den klassiske forbrukeren fra sent 1800- og tidlig 1900-tall hadde hva vi kan kalle et *forbrukstak*, dvs. han forbrukte ikke langt over hva som var *nødvendig*, og hadde dermed ikke for eksempel flere klesskap fulle av skjorter og bukser, eller tekniske innretninger¹⁶ i overflod, er ikke de gamle moralske og sosiale normene for hva som er et *anstendig forbruk* lenger operative i det postmoderne samfunn. For å oppsummere utviklingen av forbrukeren og forbrukersamfunnet med et sitat: ”Forbruket drives ikke lenger av behov, men av begjær” (ibid., s. 50). Vi ser en utvikling fra å ha et forbruk innenfor rammene av hva som var ren nødvendighet til et forbruksmønster hvor symboler og tegn knyttet til individets identitet går sammen med *rollen som forbruker* i en selvforsterkende prosess.

Kort oppsummert kan det se ut som vi lever i et postmoderne forbrukersamfunn hvor de individuelle samfunnsmedlemmene *knytter forbruk av varer og tjenester til sin identitet*. Hva man kjøper og når man kjøper det har lenge vært en sosial statusmarkør. I et samfunn hvor alle grunnleggende behov er fylt, går forbruket over fra å tilfredsstille nødvendige,

¹⁵ Noe for øvrig Vance Packard fremsatte en teori om allerede på 1950-tallet (Schjelderup & Knudsen 2007, s. 47).

¹⁶ Som strengt tatt ikke var oppfunnet på denne tiden, men poenget forblir det samme.

grunnleggende behov til å springe ut fra et begjær etter «*noe mer*». Dette «*mer*» kan dreie seg om moter og klær, fine biler, dyre hytter og båter, eller helt andre ting – og *hva man vil uttrykke* med disse markørene avhenger også av hva slags identitetsfellesskap man hører til, eller ønsker å uttrykke tilhørighet til. Hva som er «*in*» i en sosial gruppe, i en bygd, eller i en skoleklasse vil kunne ha en rekke variasjoner avhengig av tid, rom og en rekke andre faktorer. Forbrukets egenart gjør også at disse *markørene er dynamiske* – de endres kontinuerlig. Et sentralt poeng er at vår materielle overflod og enkle tilgang på varer og tjenester fra hele verden gjør at vi i raskt tempo kan tilpasse oss de stadig endrede kodene og reglene for hva slags forbruker vi forventes å være for å kunne knytte oss til den identiteten vi ønsker å vise frem til andre. Denne identiteten kan vi i dag *visе frem på ulike sosiale medier*, og igjen få «likes», «loves» og kommentarer på fra andre vi ønsker å bli assosiert med, som vi ser opp til eller som vi identifiserer oss med på en eller annen måte. På samme vis blir det derfor viktig å unngå å publisere eller dele bilder og tekst på sosiale medier som kan stille en i et dårlig lys hos den gruppen man ønsker å være en del av – noe som kan føre til at man ikke får den ønskede reaksjonen; at man blir assosiert med ”feil” type meninger eller ”feil” omgangskrets, for eksempel. Dette fører til at ungdommene tidlig må lære seg å mestre en balansegang mellom store muligheter for deltakelse og iscenesettelse via sosiale medier, samtidig som de må utvikle og ivareta et behov for selvregulering og avveining mellom hva de skal dele, når, hvor, hvordan og hvorfor – for å fremstå på den måten de ønsker i møte med andre.

Samtidig må det påpekes at det finnes alternative teorier om det post-moderne samfunnet (eller forbrukersamfunnet), og at det er uenighet omkring forbrukerens rolle og materielle faktorerens plass og viktighet. Inglehart (1997) hevder at den post-moderne velgeren er mer opptatt av *verdier* enn av materielle goder, og dette finnes det også nyere studier som peker i retning av (Aardal 2007; Holbæk-Hansen 2010). Derfor blir det for enkelt å si at teorier om forbrukersamfunn og –kultur kan forklare menneskelig atferd *alene*. Videre er det sannsynlig at det finnes mange mennesker som setter verdier og holdninger foran varer selv om vi lever i et samfunn hvor forbruket er høyt og hvor mange kanskje lever som *forbrukeren*. Dette ser vi kanskje en tendens til i fremveksten av mer saksspesifikke politiske partier som Miljøpartiet de grønne (MDG), og i økt bevissthet i befolkningen (herunder lærerplaner i skolen og media) om menneskeskapte klimaendringer og miljøforandringer, asyl- og innvandringspolitikk med mer. Det hevdes blant annet hos Aardal (2007) at det vokser frem nye skillelinjer i samfunnet (se kapittel 2.6. i oppgaven), og at disse dreier seg om verdier og holdninger snarere enn

ideologi og gruppetilhørighet. Forbrukersamfunn og fokus på verdier og holdninger får også konsekvenser for politikerne, og et viktig stikkord her er personifisering av politikken.

2.7.2. Personifisering av politikken.

En konsekvens av den postmoderne forbrukerkulturen og sosiale mediers inntog i den politiske sfæren er at politikerne og de politiske partiene har fått nye kommunikasjonskanaler – og dermed både nye muligheter og utfordringer i møte med potensielle velgere. Det har blitt vanlig å snakke om en *personifisering av politikken* (Rogstad 2015). Dette innebærer at den enkelte politikers image bygges opp gjennom sosiale medier, hvor politikerne har en rekke retoriske begreper de kan spilles på for å iscenesette seg selv slik de ønsker å fremstå for sitt publikum.¹⁷ En utfordring ved bruken av sosiale medier og personifisering som politisk virkemiddel er at både partilederne og andre sentrale skikkelser i partier som er aktive brukere av sosiale medier kan ende opp med å bli «[...]fremstilt som selve personifiseringen av partiene» (Rogstad 2015, s. 126). Det vil si at for brukere av sosiale medier som støter på partipolitikernes profiler «blir» den enkelte partipolitikeren partiet – enkeltmennesket står for eller symboliserer helheten; *han eller hun «er» partiet sitt*. Rogstad påpeker at sosiale medier bidrar til å gjøre kommunikasjonen mellom politikere og potensielle velgere mer spontan, muntlig, personlig, og patos-preget (ibid.); eller sagt på en annen måte – mindre formell, og mer personlig og individuell.

Alt dette bidrar i imagebyggingen til politikerne. Ikke minst har kanaler som Facebook, Twitter, Instagram og andre sosiale medier stort potensiale som innovative og moderne måter for politikerne å kunne oppnå kontakt med velgergruppene sine på – og også ungdommen. Som Rogstad skriver gjør sosiale medier at politikerne får en ”[...]ny og langt større frihet til å bestemme både hva som skal kommuniseres, og hvorvidt og eventuelt hvordan deres private sfære skal eksponeres” (ibid.). Samtidig er det lett å tenke seg at denne konstante tilstedeværelsen og muligheten til å oppnå kontakt og kanskje fører med seg en forventning fra plattformens brukere om respons (se kapittel 2.6.1 i oppgaven). Den opplevde tilgjengeligheten potensielle velgere får til politikerne via sosiale medier kan tenkes å gjøre noe med forventningene de har til dem. Velgerne forventer kanskje i større grad at partiledere deler private bilder fra feriene sine og fra hjemmesituasjoner eller andre hendelser vi selv kanskje ville delt med *vennene* våre, nettopp fordi de sosiale mediene skaper en forventning om en *personlig og nær form for kommunikasjon* – i kontrast til det formelle og upersonlige

¹⁷ Se Erving Goffman (1956), *The presentation of self in everyday life*, s. 13.

vi er vant med fra tidligere tiders kommunikasjonsformer, som for eksempel skrevne kronikker i avisen eller taler og politiske debatter på TV. Her skapes en vanskelig balanse mellom det private og det profesjonelle – hva skal politikerne egentlig dele? Og hvorfor? Hvor mye av seg selv skal de gi til sosiale medier – og er det nødvendig at de skal «by på seg selv» for at folk skal føle en form for *nærhet* til dem? Betyr denne nye teknologien at politikerne klarer, og prioriterer, å nå ut til ungdommen? Eller er det fortsatt de voksne som anses som viktigste velgergruppe for de folkevalgte, selv med sosiale mediers inntog og de mulighetene disse mediene gir for å oppnå kontakt med yngre potensielle velgere?

For politikerne utgjør sosiale medier både muligheter og utfordringer. Dette fordi sosiale medier bringer med seg muligheter for politikerne til å nå ut til ungdommene gjennom deres egne kanaler – spørsmålet er om de nyttiggjør seg av disse kommunikasjonskanalene, og om de gjør det på en måte som engasjerer ungdommene? Det er også et spørsmål om politikerne anser sosiale medier som viktige nok til å lære seg å bruke dem effektivt - og om ungdommenes (og andre potensielle velgeres) forventninger til politikerne som følge av denne døgkontinuerlig tilgangen man opplever å ha gjennom bruken av sosiale medier kanskje gjør noe med hvordan politikerne i fremtiden må forholde seg til velgermassen, det vil si til de som er ungdommer og unge voksne i dag, og som kan bli verdifulle velgere for de norske partiene og politikerne i løpet av få år.

2.8. Rammeverket i korte trekk

Disse teoriene og studiene viser forskjellige innfallsvinkler, teorier og forklaringer på ulike sider ved velgeratferd og demokratisk deltakelse hos ungdom. Både mobilisering, motivasjon, forbrukerkultur og forbrukersamfunn, marginalisering av ungdom, personifisering av politikken, sosiale mediers fremvekst og utfordringer knyttet til ytringsfrihet og informasjonssikkerhet på nett, samt de internasjonale funnene av politisk engasjement hos ungdom speiler flere faktorer og interessante temaer som det er grunn til å tro vil komme frem i intervjuene med de norske ungdommene. Alle disse temaene er relevante for forskningsprosjektet, og alle teoriene kan potensielt utgjøre en del av en mer sammensatt og kompleks forklaring på hvorvidt – og hvordan – ungdom engasjerer seg politisk i Norge; og hva som skal til for at de skal ville engasjere seg i spørsmål om politikk og samfunn i fremtiden.

Den metodiske tilnærmingen som blir brukt i denne studien er åpen, i betydningen at fremfor å formulere en rekke hypoteser man ønsker å teste på informantene basert på disse teoriene og

innfallsvinklene fra tidligere forskning, har det vært mitt ønske å legge færrest mulig føringer på informantene under fokusgruppeintervjuene. Dette fordi poenget med intervjuene har vært at ungdommene selv skal få fortelle hva de tror, mener og føler om ulike temaer og spørsmål underveis. Deretter kan det kanskje tenkes at det vil være mulig å benytte samtalene med ungdommene som et utgangspunkt for å se *hva slags informasjon ungdommene selv kommer opp med* om ulike sider av politisk engasjement. Det må igjen understrekes at det ikke er noe mål for studien å komme med noen universelle konklusjoner om problemstillingen. Denne studien har til hensikt å finne ut av hva et utvalg ungdommer selv mener, tenker og tror om politisk engasjement hos seg og sine jevnaldrende. Deretter vil denne oppgaven søke å finne ut om det kanskje kan finnes noen sammenhenger og røde tråder som kan dras tilbake til tidligere teori og forskning.

Det finnes mye forskning på mobilisering og motivasjon for valgdeltakelse, marginalisering av sårbare grupper, og på ulike utfordringer knyttet til kommunikasjon mellom ungdom og voksne. Ikke minst er det de siste årene blitt gjort flere studier om både de positive og de mer problematiske aspektene vedrørende fremveksten av sosiale medier, og konsekvenser av bruk av disse for ungdom, for kommunikasjon generelt og for ytringsfriheten. Noen har blitt vist til i dette kapittelet, men *alt* som finnes av litteratur får nødvendigvis ikke plass her.

Dimensjonene som har blitt skissert i dette kapittelet har blitt valgt som fokusområder fordi de er direkte knyttet til *ungdoms livsutfoldelse* på ulike måter – de begrenser og muliggjør valg, atferd og handlinger til denne gruppen mennesker.

Ungdommer i Norge vokser opp i et forbrukersamfunn som stiller store krav og forventninger til deres prestasjoner og innsats på en rekke arenaer fra de er svært unge. De vokser opp i et samfunn i rask og stadig endring, hvor ingen kan si med sikkerhet hvordan samfunnet vil se ut om 10, 20 eller 50 år. De vokser videre opp med bruk av sosiale medier og internett og de muligheter og begrensninger disse har med seg, hvor vi også vet lite om konsekvensene på sikt fordi denne teknologien er av nyere dato – og også denne i stadig utvikling. Man vet heller ikke ennå om potensielle langtidseffekter av bruk av sosiale medier og andre former for datateknologi kan tenkes å påvirke for eksempel kommunikasjon mellom mennesker eller mellom grupper av mennesker, forhold til mennesker «i livet» vs. «online», ensomhet eller andre aspekter av menneskers liv. Ungdommene er uansett å anse som en sårbar gruppe i et samfunn hvor beslutninger som påvirker dem i fremtiden blir tatt av andre – av de som er eldre, og hvor ungdommene frem til de når stemmeberettiget alder ikke har noen egne

påvirkningskanaler å bruke for å hevde sine bekymringer, dele sine tanker eller komme med sine ønsker og krav til de folkevalgte.

Med disse tidlige studiene i bakhodet går jeg ut i intervju situasjonene med noen forventninger og tanker om hva jeg tror jeg kan tenkes å finne. Samtidig har det vært viktig å være bevisst på at ungdommene kan komme med ny informasjon og helt andre innsikter, vinklinger og problemstillinger enn forventet. Min forhåndsantagelse har vært at ungdommene selv vil komme innom samtlige av disse temaene på en eller annen måte, enten direkte eller indirekte; gjennom fortellinger, eksempler og diskusjoner seg imellom. Videre har jeg ansett det som sannsynlig at ungdommene vil kunne fortelle mer inngående om tanker rundt egen motivasjon for politikk og samfunn, og andre temaer som kan virke engasjerende: for eksempel sosiale medier og netthets, «politikerspråk», og ikke minst andre trender i samfunnet – spesielt i ungdommenes egne omgangskretser.

3.0. Metode og forskningsetikk

3.1 Innledning

I dette prosjektet har målet vært å finne ut mer om hva som kan skape politisk engasjement hos ungdom. Mer spesifikt: å finne ut av hva som kan skape eller hindre politisk engasjement hos unge mennesker mellom 16-20 år – ungdommer som går i den videregående skolen i Norge. For å finne ut hva ungdommene selv mener, tenker og tror, er det nødvendig og fruktbart å gå rett til kilden – det vil si å snakke med ungdommene. Derfor har valget falt på å utføre en kvalitativ studie, og å gjøre bruk av fokusgruppeintervjuer. Valget av metodisk tilnærming medfører at funnene i denne studien *ikke* er direkte generaliserbare, men det er heller ikke intensjonen. Prosjektet har hatt som målsetting å finne ut av hva et utvalg ungdommer selv har å si om sitt og andre på sin alders politiske engasjement, og deretter se om svarene ungdommene kommer med i intervjuene kanskje kan knyttes opp mot noen av de temaene og teoriene som ble skissert i teorikapittelet. Det er derfor ikke mulig å si med sikkerhet at lignende studier i andre fylker, kommuner og skoler nødvendigvis vil komme frem til de samme svarene som denne studien gjør. Mitt mål med denne studien har vært å gi ungdommene en mulighet til å dele sine opplevelser, tanker og refleksjoner rundt en rekke temaer som handler om politisk engasjement hos ungdom. Det kan være både interessant og lærerikt å lytte til ungdommene, og som forsker vil det å se på forskningsspørsmålene fra ungdomsperspektivet kunne bidra til å skape ny viten om feltet; til nye idéer og refleksjoner rundt politisk engasjement hos ungdom. Samtidig har denne studien ikke til hensikt å fungere som et ukritisk talerør for ungdommene. Snarere har det vært mitt håp at det kanskje kan vise seg mulig å bygge bro mellom det teoretiske rammeverket og de empiriske funnene, og at ungdommenes innspill kan gi ny innsikt i noen av de temaene og spørsmålene denne oppgaven har til hensikt å se nærmere på. På denne måten kan kanskje denne studien bidra til å skape og utvikle mer dyptgående innsikt i hva som skal til for å skape eller styrke det politiske engasjementet hos ungdommene.

3.2. Kvalitativ metode

Målet med kvalitativ forskning er å få tak i andre menneskers handlinger, meninger, tanker, kunnskap, følelser og opplevelser. Vi vil ha tak i og tilgang til forskningsdeltakernes livsverden (Nilssen 2014, s. 30).

Det er vanlig å skille mellom to hovedformer for metodisk tilnærming man kan benytte seg av når man skal utføre et forskningsprosjekt: kvantitativ og kvalitativ. Det førstnevnte beskjeftiger seg primært med tall, statistikk og matematiske formler, mens det sistnevnte kjennetegnes av nærstudier av grupper eller ulike case; intervjustudier og tekststudier (Nilssen 2014, s. 21-25). I denne studien av politisk engasjement hos ungdom har jeg valgt å benytte kvalitativ metode, fordi jeg er interessert i å *samtale med ungdommer*. På denne måten er det mulig å finne ut mer om deres tanker, meninger og refleksjoner rundt en rekke temaer. Ved å velge en kvalitativ innfallsvinkel og metode søker forskeren å få "[...]tak i forskningsdeltakernes perspektiv eller oppfatning av virkeligheten" (ibid., s. 25). Vivi Nilssen påpeker at selve relasjonen mellom forskeren og informantene er av vesentlig betydning for kvaliteten på resultatene fra de kvalitative undersøkelsene. Det er et mål for en kvalitativ forsker å søke å minske den opplevde avstanden til informantene uten å risikere å «*go native*», det vil si uten å ende opp med å bli et slags ukritisk talerør for informantene. Det er også vesentlig at man reflekterer nøye over sine egne forutinntattheter og sin førforståelse, fordi kvalitativ forskning "[...]aldri kan bli objektiv eller fri for verdier" (ibid., s. 26).

I kvalitative studier er forskeren på mange måter sitt eget instrument. Det fører til at man må bruke mye tid på å bli bevisst seg selv, både før, underveis og i etterkant av datainnsamlingen. Nilssen (2014, s. 29) hevder at det er særlig tre egenskaper som er svært viktige for forskeren å ha i denne sammenheng: "[...]toleranse for ambivalens, sensitivitet og kommunikative ferdigheter" (ibid.). I dette prosjektet betyr dette at jeg må være forberedt på at jeg kan komme opp i situasjoner hvor mine egne holdninger og følelser kan bli motstridende og at dette kan bli en utfordring; at som forsker må man hele tiden tenke nøye gjennom hva man gjør, hvorfor, og ikke minst hvordan det man sier og gjør kan komme til å påvirke informantene. Videre er det åpenbart at for å få et godt resultat og brukbare data ut av intervjuene avhenger svært mye av at man klarer å få god kontakt med informantene man skal snakke med. Det at de opplever at jeg er en person verdig deres tillit; en som hører på dem, og som kan iscenesette en samtale hvor alle parter føler seg hørt, sett, respektert og prioritert, er helt essensielt for at dette prosjektet skal kunne lykkes, og for at dataene skal bli gode og brukbare. Dette innebærer mye planlegging og refleksjonsarbeid i forkant.

I det følgende vil forskningsdesignet for denne studien presenteres. Her vil bakgrunnen for valg av fokusgruppeintervjuer som metode stå i sentrum. Deretter vil en forklaring og beskrivelse av selve metoden som har blitt benyttet under utføringen av intervjuene, den

såkalte ”elv-med-sidestrømmer”-metoden (Thagaard 2010, s. 101), utdypes, og til slutt kommenteres min egen førforståelse av feltet kort.

3.2.1 Forskningsdesign – fokusgruppeintervjuer som metode.

Intervjuundersøkelser er en særlig velegnet metode for å få informasjon om hvordan informanten opplever og forstår seg selv og sine omgivelser (Thagaard 2010, s. 61).

Med bakgrunn i de forskjellige teoriene og forskningsresultatene i teorikapittelet, og med tanke på hva målet med denne studien skulle være, falt valget på å gjøre fokusgruppeintervjuer. Som tidligere nevnt er det gjort lite kvalitativ forskning på dette feltet, med unntak av noen veldig spesifikke prosjekter som behandler én eller få av variablene jeg ville undersøke helt isolert. Mye av den tidligere forskningen bygger på statistikk og tallkilder, noe som gjør det interessant å finne ut mer om hva som skjer dersom man går inn i dette feltet på jakt etter svar basert på kvalitative metoder. Samtidig er det en utfordring at jeg ikke har funnet noen kvalitative kilder å bygge videre på som går mer i bredden på temaet. På en måte har dette medført en opplevelse av å stå delvis på bar bakke på enkelte områder underveis, selv om jeg har hatt et slags teoretisk rammeverk i bakhodet – sammen med mine egne mål og forhåndsantagelser. Målet med fokusgruppeintervjuene var å få til korte og effektive intervjuer hvor sentrale poeng, refleksjoner og tanker fra informantene kunne fås fatt i uten å ta opp for mye av deres tid. Fokusgruppeintervjuer kan defineres som ”[f]okuserte intervjuer, en kortere form for semistrukturert intervju som kan være effektivt dersom temaet er snevret godt inn før intervjuene foretas” (Tjora 2010, s. 104).

Valget av fokusgruppeintervjuer som metode har blitt gjort av flere grunner. For det første er det lite sannsynlig at individuelle dybdeintervjuer med hver enkelt ungdom ville gitt svar på forskningsspørsmålene. For det andre fordi det å foreta så mange enkeltintervjuer ville tatt veldig lang tid, og det ville vært vanskelig å finne tider og dager som passet for alle parter uten at det ville medført økt risiko for å måtte utsette innlevering av masteroppgaven. En annen grunn til at valget falt på å avholde fokusgruppeintervjuer er at jeg ønsket å se og høre ungdommene diskutere og reflektere, og da kan det være fruktbart å gjøre intervjuer i grupper. Dette fordi gruppedynamikken vil kunne senke terskelen for deltakelse ved at noen tar ordet lettere enn andre, samtidig som det ofte kan være slik at når diskusjonen først har blitt dratt i gang vil det være enklere å hekte seg på samtalen. Når ungdommene selv til en viss grad styrte samtalen gav dette informantene større spillerom til å utfolde seg og til å komme med synspunkter, tanker og fortellinger. Det var også en antagelse fra min side at svarene

informantene ville komme med kanskje ville bli mer autentiske dersom de ble intervjuet i en situasjon hvor de måtte tilpasse seg hverandre og kontinuerlig kunne få og gi respons fra og til hverandre slik man naturlig gjør i en samtale. Nilssen (2014, s. 30) påpeker også at "[e]n tillitsfull og respektfull atmosfære er en forutsetning for å få forskningsdeltakerne til å åpne seg og fortelle, gi oss fyldig informasjon." Det er nettopp gjennom ungdommenes samtale og meningsskaping i samspill *med hverandre* at jeg tror de mest oppriktige og ærlige svarene kommer frem. Utgangspunktet er også en tanke om at flere vil våge å delta i samtalen når de har hverandre å støtte seg på og å «spille ball» med enn dersom jeg skulle hatt en fremtredende rolle i intervjusituasjonen eller intervjuet informantene én og én. Det å ta et skritt tilbake mens ungdommene i større grad får «styre showet» på noen premisser vil med stor sannsynlighet kunne senke terskelen for deltakelse og diskusjon.

3.2.2 "Elv-med-sidestrømmer" og førforståelse.

Gjennom disse semistrukturerte fokusgruppeintervjuene har jeg valgt å følge en form for "elv-med-sidestrømmer"-modell etter Rubin & Rubin 2005 (i Thagaard 2010, s. 101). Det vil si at intervjuene har blitt strukturert som en slags elv, hvor den store elva (det sentrale temaet) potensielt kan dele seg opp i en rekke sidestrømmer underveis (delemner som dukker opp underveis i intervjuet eller som følge av oppfølgingsspørsmål fra meg til ungdommene), som til slutt flyter sammen igjen til en stor elv. Denne modellen er særlig relevant i denne studien, fordi studien tar utgangspunkt i ett sentralt hovedtema – politisk engasjement hos ungdom –, samtidig som det ikke har vært mulig å si på forhånd hvilke deltemaer som potensielt kan tenkes å dukke opp i intervjuene. Dette har medført et behov for å legge til rette for en intervjusituasjon med stor åpenhet for at ungdommene kan komme med helt andre «sidestrømmer» enn hva jeg hadde antatt på forhånd. Derfor er en slik form for delvis åpent intervju passende når man har en overordnet idé eller problemstilling, samtidig som man vil utforske og være nysgjerrig på hva informantene kan komme med uoppfordret eller gjennom diskusjoner innad i gruppa.

Selv om jeg hadde med meg noen teoretiske aspekter i «bagasjen» og min egen førforståelse nok var noe preget av disse ønsket jeg i størst mulig grad at informantenes egne svar skulle styre intervjuet inn på temaer som ungdommene selv trakk frem som relevante. Jeg brukte derfor litt tid på forhånd på å kartlegge min egen førforståelse, det vil si på å gjøre meg bevisst mine egne fordommer og forhåndsantakelser, med mål om å bevisstgjøre meg selv på hva jeg egentlig visste (eller trodde jeg visste) og trodde om feltet og om temaet jeg skulle

undersøke. Som Fangen (2004, s. 50-51) påpeker, er det å bli klar over sin egen forutinntatthet (bias) viktig for at feltet en skal undersøke kan "[...]presentere seg i all sin annerledeshet (otherness) og dermed forsvare sin egen sannhet imot dine forhåndsantagelser" (Fangen 2005, s. 50-51).

Totalt har jeg avholdt fokusgruppeintervjuer med 18 ungdommer. 6 fra Vg1 og 12 fra Vg3. Det første og andre intervjuet ble avholdt samme dag, rett etter hverandre. Her var det elever fra to forskjellige klasser på Vg3 som ble intervjuet. I det første intervjuet var det totalt seks personer; to gutter og fire jenter. I det andre intervjuet var det også seks personer; fem gutter og én jente. Intervjuet med elever på Vg1 ble avholdt to uker senere. Også her var det seks elever som deltok: fem gutter og én jente. Totalt 6 jenter og 12 gutter.

3.3. Planlegging og gjennomføring av intervjuene

I det følgende vil planleggingen og gjennomføringen av fokusgruppeintervjuene behandles. Først vil rekrutteringsprosessen og utvalget presenteres og beskrives. Deretter vil selve gjennomføringen av intervjuene beskrives kort. *Alle informantene er anonymisert, og alle navn som brukes på informantene i oppgaven er fiktive.* Dette vil tatt opp mer inngående senere i dette kapittelet.

3.3.1 Rekruttering av informanter og utvalg.

Ungdommer på videregående skole har lange og hektiske skoledager med mye undervisning, og jeg ønsket å forstyrre minst mulig av deres undervisningstid. Samtidig innså jeg raskt at min eneste reelle mulighet for å få tak i ungdommene var å forsøke å få til intervjuer i skoletiden. Derfor tok jeg direkte kontakt med en aktuell videregående skole. Noen lærere meldte sin interesse for prosjektet ganske raskt, og tok på seg oppgaven med å finne informanter i sine respektive klasser. Ved skolen hvor jeg utførte intervjuene hadde de noen såkalte *studieøkter*, dvs. timer hvor elevene selv velger hva de vil jobbe med og hvor, og ved å bruke noen av disse studieøktene til intervjuer mistet ikke elevene verdifulle undervisningstimer. Dette var en god løsning både for lærerne, elevene og for meg selv, og det er ikke usannsynlig at det ble litt lettere å motivere elever til deltakelse ved at undervisningstiden deres ikke ble berørt. Dette var kanskje spesielt viktig for elever i avgangsklassene på Vg3. Elevene på Vg1 ble imidlertid intervjuet i en vanlig undervisningsøkt. Det vil si at de ble tatt ut av ordinær undervisning for å være med på fokusgruppeintervjuet, men elevene (og læreren) valgte selv både dag og tidspunkt, og kunne valgt å benytte en studieøkt hvis de ønsket dette.

Med andre ord er dette et delvis *strategisk utvalg*, det vil si at jeg har valgt "[...]informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen og undersøkelsens teoretiske perspektiver" (Thagaard 2010, s. 55). Jeg tok kontakt med assisterende rektor ved den aktuelle skolen via mail. Her sendte jeg en prosjektbeskrivelse samt informasjonsskrivet til informantene¹⁸, og skrev i mailen at jeg ønsket å intervju 10-12 ungdommer på hvert trinn (Vg1 og Vg3) og 5-6 stykker av gangen. Med andre ord ønsket jeg å intervju spesifikke individer i et relativt homogent utvalg. Videre var det noen kriterier for egenskaper jeg ønsket at informantene skulle ha for å være i målgruppen for fokusgruppeintervjuene. Elevene måtte enten gå Vg1, og dermed være ca. 16 år gamle, eller Vg3 og være ca. 18-19 år gamle. Informanter av begge kjønn var ønskelig. Samtlige informanter hadde til felles at de hadde valgt å gå studiespesialiserende linje på en videregående skole i Norge, og dermed kunne antas å ha planer om å ta høyere utdanning etter fullført videregående skole, mens hvorvidt de hadde valgt å ha realfag eller samfunnsfag og språk som valgfag varierte. Alle elevene gikk på samme skole.

Som Fangen påpeker (2005, s. 55) vil man aldri kunne oppnå det som i kvantitativ metode betegnes som et *representativt utvalg* når man gjør kvalitative undersøkelser, og derfor er det lite konstruktivt å følge de utvalgsprosedyrer man gjør i den typen undersøkelser. Etter Frøystads (2003, i Fangen 2005, s. 55-56) definisjon av *feltunivers*, benytter mitt prosjekt alle de tre prinsippene som listes opp. Universet prosjektet mitt foregår innenfor er *temadefinert*, dvs. informanter med noen spesifikke egenskaper (alder/klassestrinn, linje på videregående) har blitt valgt ut til deltakelse. Videre er universet *nettverksdefinert*, dvs. elevene hører til samme nettverk (skoleklasser). Til sist er universet *geografisk definert* ved at studien henter informanter fra én skole i ett bestemt fylke og én bestemt kommune.

3.3.2. Gjennomføring av fokusgruppeintervjuer.

Jeg valgte å benytte lydopptak under intervjuene, noe elevene ble informert om på forhånd da de fikk invitasjonen til deltakelse i prosjektet. Dette forsikret jeg meg igjen om at de var fortrolige med før oppstart av intervjuene. Fordelen med lydopptak er at jeg slipper å bruke tid og oppmerksomhet på å notere underveis i intervjuene, noe som kunne skapt avstand mellom meg og informantene og ledet oppmerksomheten deres bort fra samtalen rundt bordet – og jeg kunne risikert å gå glipp av verdifull informasjon. Ved å bruke lydopptak kunne jeg konsentrere meg om samtalen som foregikk rundt bordet, og om informantenes reaksjoner på

¹⁸ Se vedlegg 1, s. 111 i oppgaven.

hverandres utsagn. Det var også mulig å innta en rolle hvor oppgaven primært var å peile samtalen tilbake «på sporet» dersom jeg merket at ting var i ferd med å «skli ut». Enten ved å delta i samtalen selv og for eksempel stille oppfølgingsspørsmål eller på andre måter bidra til et temaskifte, eller ved å be ungdommene spesifisere noe eller utdype. I tillegg kunne jeg spille av samtalen for meg selv senere i ro og mak, spole frem og tilbake etter behov og høre om igjen slik det passet meg, og det ble også lettere å transkribere når jeg hadde samtalene friskt i minnet – samt tilgjengelig på opptak.

3.4. Utforming av intervjuguide

En intervjuguide er et verktøy som kan brukes for å strukturere intervjuer man skal utføre i et kvalitativt forskningsprosjekt. Det finnes mange mulige måter å utforme en intervjuguide på, og intervjuguiden kan inneholde alt fra veldig detaljerte spørsmål til noen få stikkord. I denne studien falt valget på å ha en ganske konkret intervjuguide med en rekke ferdig formulerte spørsmål og temaer, og noen stikkord og hjelpespørsmål.¹⁹

Omtrent slik Tjora (2012, s. 130-134) viser i sine eksempler på hvordan en intervjuguide kan se ut, var også min tanke at det var både lurt og naturlig å begynne med det Tjora kaller *oppvarmingsspørsmål* (ibid., s. 131). Dette er korte, konkrete spørsmål som det bare tar et par minutter å svare på. I praksis var dette spørsmål om navn, alder og bosted. Deretter kom *refleksjonsdelen*, som var intervjuets hoveddel, hvor vekten legges på å formulere spørsmål som skal få informantene til å reflektere, argumentere og komme med eksempler underveis. Her hadde jeg planlagt å bruke ca. 2/3 av intervjutiden.

De siste spørsmålene fungerte som en form for *kontrollspørsmål*, og var tenkt å si noe om ungdommenes kunnskap om lokalpolitikk og rikspolitikk. Her ble ungdommene bedt om å svare med håndsopprekning på spørsmål om de visste henholdsvis hvilket parti som hadde ordføreren i deres bostedskommune og hvilke partier som hadde regjeringsmakten i Norge. Ungdommene ble også spurt om de trodde at de kom til å stemme ved neste Stortingsvalg (høsten 2017), og ved neste Kommune- og fylkestingsvalg; om de mente at det ene valget var viktigere enn det andre – og i så fall hvilket og eventuelt hvorfor.

3.5. Transkribering av lydopptak

Siden jeg valgte å benytte meg av lydopptak under intervjuene, måtte jeg også finne ut hvordan intervjuene skulle transkriberes etterpå. Valget falt på å transkribere så nøye som

¹⁹ Se vedlegg 2, s. 113 i oppgaven

mulig, og forsøke å få med ord-for-ord hva som ble sagt av hvem. I tillegg noterte jeg reaksjoner informantene fikk fra de andre rundt bordet underveis, slik Nilssen (2014, s. 49-50) anbefaler. Dette viste seg å være fruktbart senere, da flere forskjellige enighetsmarkører var til stede ganske ofte underveis i intervjuene, det vil si at ungdommene markerte enighet med noe en taler hadde sagt, for eksempel gjennom å si seg enig (”ja”, ”mhm”, ”helt enig”) eller ved å komme med andre former for tilsagnsord eller -lyder. Vivi Nilssen (2014, s. 46-47) påpeker at de tekstene som forskeren produserer aldri vil kunne bli helt nøyaktige. Allerede idet man skriver ned noe gjør man bruk av sin egen førforståelse og sine tolkninger når man velger ut hva som er viktig og hva man skal skrive ned eller fokusere spesielt på. For å fange opp ikke-verbal informasjon (i betydningen ufullstendige ytringer) noterte jeg meg også det jeg vil kalle «reaksjonslyder» da jeg transkriberte lydopptakene, og det å høre stemmene til informantene på nytt kunne avdekke mye informasjon for eksempel i form av tonefall, oppstemthet, og en rekke andre språklige gester som ikke nødvendigvis er hele ytringer i seg selv, men som likevel har mye å si for forståelsen av en ytring – herunder ytringer fremmet av andre underveis i intervjuet. Reaksjonslydene sier også noe om hva de andre ungdommene mente om det som ble ytret, for eksempel i form av å markere enighet.

3.6. Koding og kategorisering

I det følgende vil det redegjøres for koding og kategorisering av innsamlet materiale. Først vil kodingens første syklus behandles. Denne delen omhandler valg med hensyn til av koding av materialet, inkludert metoder brukt i kodearbeidet. Videre vil kodingens andre syklus beskrives. Her vil også veien fra erfaringsnære, deskriptive koder til erfaringsfjerne mønsterkoder behandles.

3.6.1. Koding – første syklus-koding og deskriptive koder.

Ideer til koding [...] dukker også ofte opp under transkripsjonen. Ord som gjentar seg og viktige setninger blir lett synlige. Et viktig poeng er at slike ideer må noteres som det de er, tanker og refleksjoner (Nilssen 2014, s. 47).

Første syklus-koding er en form for *deskriptiv koding*. I denne fasen av kodingsprosessen benyttet jeg merkelapper på dataene for å summere opp i ett ord eller en kort frase hva som sies i en setning eller et avsnitt. Samtidig ble det benyttet noe prosesskoding i betydningen at jeg har brukt handlingsbegreper (som oftest verb) med hensikt å betone observert eller begrepsmessig handling i materialet.

En blanding av deduktive og induktive koder har blitt benyttet i den første syklusen av kodingsprosessen. Induktive koder er det samme som det Nilssen (2014, s. 73) kaller *erfaringsnære begreper*. Dette er begreper som informantene selv bruker når de skal beskrive egne tanker, følelser, eller tolkninger rundt temaet, situasjonen eller spørsmålet som diskuteres (ibid.). De deduktive eller *erfaringsfjerne begrepene* benyttes først i kodingsprosessens andre syklus, hvor forskeren tar i bruk mer vitenskapelige begreper og språk hentet fra sitt eget teoretiske kunnskapsgrunnlag (ibid.). De induktive kodene brukt i første syklus av kodingsprosessen har med andre ord *utspring i selve materialet*. Kodene ble på denne måten basert på utsagn og temaer fra intervjuene med informantene.

Det er imidlertid også noen deduktive koder, det vil si noen *erfaringsfjerne begreper*, i bruk i analysens første syklus i denne studien. Dette er koder som ble laget ut fra begrepsapparatet, forskningsspørsmålene og intervjuguiden. Disse kodene er mer formelle i språket og omhandler typisk konkrete spørsmål og temaer, for eksempel kommunesammenslåing, fraværsgrænse, medlemskap i politisk parti, utdanningsnivå, og lignende. Dette er typisk substantiv-koder som er tiltenkt å ha en beskrivende funksjon, som igjen vil lette arbeidet for forskeren senere når kodene skal systematiseres ytterligere og arbeidet med å lete etter mønstre i materialet begynner.

3.6.2. Fordeler med å transkribere selv, og bruk av «åpen koding».

Som Nilssen (2014, s. 47) skriver, er det flere fordeler med å transkribere selv. En av disse fordelene er at man blir godt kjent med materialet sitt, og som forsker opplevde jeg en form for gjenopplevelse av intervjuene da jeg lyttet til dem i etterkant for å transkribere. En annen fordel er at man som forsker kjenner konteksten, i betydningen stemmene til informantene, og man husker også hvordan informantene fremstod – hvem sa mye, hvem sa lite, hvem var mer engasjert enn andre og lignende. Når det er gruppeintervjuer hvor mange snakker kan det også bli utfordrende å gjenkjenne de ulike stemmene, og dermed å finne ut hvem som egentlig sier hva – og dette løses best ved at forskeren selv transkriberer, og dét så raskt som mulig etter at intervjuene er utført, mens man har både menneskene og deres stemmer friskt i minnet. For å bevare denne nærheten til materialet påpeker Nilssen (ibid.) at transkriberingen bør finne sted så raskt som mulig, og helst før man går videre til neste intervju (ibid., s. 48). Siden jeg gjennomførte to intervjuer rett etter hverandre lot ikke dette seg praktisk gjennomføre, men jeg valgte å arbeide inngående med ett intervju av gangen før jeg begynte å transkribere det neste.

Åpen koding betyr å identifisere, kode, klassifisere og sette navn på de viktigste mønstrene i materialet. Det betyr å analysere kjerneinnholdet i intervjuer [...] for å bestemme hva som er signifikant. [...] Det består i å identifisere, sette navn på passasjer i teksten, som ytringer, setninger, linjer, uttrykk og handlinger (Nilssen 2014, s. 82).

Kodingsmetoden som er brukt i denne studien er en form for *åpen koding*, som vil si at jeg ønsket å lage koder og kategorier som sprang ut av materialet – induktive koder. Samtidig ble koder fra noen overordnede kategorier benyttet. Dette var koder som hadde bakgrunn i begreper tilhørende prosjektet – deduktive koder. Det er vanlig å si at en åpen koding har tre faser; først en grov koding, så en gruppering fra koder til konkrete temaer og kategorier, og til sist en aksial koding, som vil si at kategoriene så relateres til sine underkategorier (Nilssen 2014, s. 78-79). I kodingsprosessen hadde jeg en kjernekategori eller et hovedtema (politisk engasjement), mens alle kategorier som sprang ut av intervjuene kunne relateres tilbake til denne på en eller annen måte.

3.6.3. Mønsterkoder og tankekart. Andre syklus-koding.

I etterkant av intervjuene fant jeg ut at de induktive og deduktive kodene hadde en tendens til å gli litt over i hverandre, og at informantene kunne snakke om for eksempel politisk engasjement, som var et deduktivt begrep i utgangspunktet, mens de brukte helt andre ord, vendinger og uttrykk selv om de snakket om det samme temaet. Dette førte til at jeg til slutt endte opp med en rekke koder som handlet om det samme, men med forskjellige ord og begreper. Det fantes både substantiv-koder og verb-koder, og disse kunne brukes om hverandre og omhandlet typisk ulike sider av et større tema eller et overordnet spørsmål.

Slike koder ble videreutviklet til *mønsterkoder* i analysefasens andre syklus, og for å lage mønsterkoder fant jeg frem til koder som hang sammen og gav uttrykk for deler av det samme fenomenet eller temaet, og samlet disse sammen under en større «paraply». Ett eksempel på en slik mønsterkode er «partipolitikk» hvor alle koder som hadde noe med temaet å gjøre er inkludert, herunder politikerspråk, tåkeprat, politiker, parti, talsperson, autentisitet, skolevalg osv. Noen koder har også blitt inkludert i flere mønsterkoder fordi innholdet kan være relevant for flere overordnede temaer. Skolevalg er for eksempel inkludert under mønsterkoden «partipolitikk», men hører også til i mønsterkodene «skole/utdanning» og «valgdeltakelse».

3.7. Forskningsetiske betraktninger

Det er en rekke etiske refleksjoner som må gjøres både før, underveis og etter et slikt prosjekt. I det følgende vil noen etiske problemstillinger som har blitt tatt spesielt hensyn til i denne studien skisseres. Den første gjelder etiske hensyn knyttet til *informantene*: hvordan jeg gikk frem for å bygge en relasjon til dem; for å sikre deres konfidensialitet og informerte samtykke; hvordan jeg presenterte meg selv overfor dem; og hvilken rolle jeg inntok under fokusgruppeintervjuene. Dette og noen betraktninger rundt det å intervju ungdom under 18 år behandles i underkapittel 3.7.1. Deretter vil oppgaven presentere betydningen av nettverk, anonymisering av informanter, og sitatbruk i teksten. Videre følger et undertema som handler om ressurssterke og ressursvake grupper og noen etiske utfordringer knyttet til dette. Til sist kommer en kort oppsummering av hvilke etiske betraktninger jeg har gjort meg både før, under og i etterkant av intervjuene.

3.7.1. Ungdom under 18 år.

I denne studien har flere av informantene vært under myndighetsalder, det vil si yngre enn 18 år. Dette gjaldt alle elevene på Vg1, og noen av elevene på Vg3. Disse måtte følgelig få tillatelse av foreldre eller foresatte til å delta. I forkant av intervjuene fikk alle elevene den samme invitasjonen med samtykkeskjema, hvor det ble redegjort mer inngående for prosjektet. Her skrev jeg hva prosjektet handlet om, hva slags type studie det dreide seg om, praktisk gjennomføring, og hvordan resultatene ville bli publisert. Elevenes, skolens, kommunens og fylkets fulle anonymitet ble understreket, i tråd med Personvernombudet for forskning, NSD – Norsk senter for forskningsdatas retningslinjer. På forhånd søkte jeg om godkjenning for prosjektet fra NSD, og gikk i gang med prosjektet etter å ha fått klarsignal derfra om at prosjektet «tilrås»²⁰. Det ble understreket både i den skriftlige invitasjonen og før og etter hvert intervju at informantene når som helst kunne trekke seg uten å oppgi noen grunn hvis de skulle ønske det. Alle informantene er innforstått med og har samtykket til at forskningsresultatene kan publiseres, som skissert i informasjonsskrivet.²¹

Med tanke på at ungdommene, både de under og over 18 år, på en del områder kan anses som en sårbar gruppe, har det vært ekstra viktig å være bevisst på å skape en god relasjon til dem, oppnå tillit, og ikke minst fortjene den tilliten underveis i og i etterkant av prosjektet. Jeg reflekterte mye over min egen rolle og hvordan jeg fremstod for informantene, og som

²⁰ Se vedlegg 7, s. 119 i oppgaven.

²¹ Se vedlegg 1, s. 111 i oppgaven.

Fangen (2005, s. 190) skriver er det å være bevisst og tenke grundig over eventuelle strukturelle forskjeller mellom meg og informantene en etisk vurdering i seg selv.

Det har blitt lagt stor vekt på å gjøre anonymiseringen av informantene god, og samtidig få ”[...]fremstilt resultatene på en måte som både er akseptabel for informanten og formidler et faglig relevant perspektiv” (Thagaard 2010, s. 224). Alle informantene har fått fiktive navn, med hensyn til konfidensialitet og anonymisering, og skriftlig samtykke til anonymisert publisering har blitt innhentet fra alle informantene (Fangen 2005, s. 196) og fra foresatte til alle informanter under 18 år. Jeg har, slik Thagaard (2010, s. 224) anbefaler, også bevisst begrenset biografisk informasjon, og unnlatt å oppgi mer informasjon enn et fiktivt navn og hvilket klassetrinn den enkelte informant hører til. Dette gjør at informantene verken er direkte eller indirekte identifiserbare (Fangen 2005, s. 191). Jeg laget en håndskrevet liste over anonymiseringen som ble gjort, og lagret denne på et trygt sted kun jeg har tilgang til (Nilssen 2014, s. 50-51). Ved sitering har jeg valgt å bruke informantenes egne ord, men skrevet eventuelle dialektord og –begreper om til en bokmålsvariant for å minske faren for gjenkjennelse der det har vært aktuelt. Noen mindre omskrivninger har blitt foretatt enkelte steder, men da på en slik måte at omskrivningen ikke har betydning for ytringens *mening*. Jeg har forsøkt å finne en balanse hvor meningsinnholdet i sitatene fortsatt forblir det samme ved eventuelle språklige justeringer, og derfor valgt å endre ord og uttrykk som kunne bidra til identifikasjon av informantene (Thagaard 2010, s. 225). Ved innlevering av oppgaven vil alle nedlåste personopplysninger om informantene, samtykkeskjemaer og lydopptak destrueres og/eller slettes. Dette står også eksplisitt skrevet i informasjonsskrivet informantene fikk.

3.7.2. Nettverk, anonymisering og sitatbruk.

Thagaard (2010, s. 225) trekker frem en mulig utfordring når det gjelder informanter som tilhører samme nettverk, slik mine informanter, som alle er elever i videregående skole og hvor flere av dem går i de samme klassene, gjør. Det er utvilsomt enklere å sikre anonymitet når man intervjuer enkeltpersoner enn når man gjør bruk av fokusgruppeintervjuer. Samtidig har ikke denne studien tatt for seg sensitive temaer, og antall siteringer i teksten er bevisst holdt på et minimalt nivå. Likevel har sitater blitt brukt i tilfeller der jeg mener sitatet bidrar til å forklare eller utdype en problemstilling vi tok opp underveis i intervjuene.

Sitatene som brukes i oppgaven er valgt med omhu, og jeg har tenkt nøye gjennom om det er noe det er naturlig at man som informant kanskje *ikke* ville like å se seg sitert på – selv ikke anonymt, og unngått å bruke slike sitater i teksten. Det er heller ingen direkte sitater fra noen

av elevene på Vg1 i teksten. Dette er det flere grunner til. For det første fordi disse elevene er ganske unge, og etter en refleksjonsrunde bestemte jeg meg for at jeg derfor ikke ville sitere noen av dem direkte, og fordi diskusjonene rundt politisk engasjement var langt mer fruktbare i intervjuene med elever på Vg3 enn med Vg1-elevene. Vg3-elevene hadde også vesentlig flere opplevelser, tanker og meninger å dele, og til en viss grad også større interesse og engasjement for temaene som ble tatt opp i intervjuene. Dette medførte at det var mange gode sitater, historier og diskusjoner som kunne brukes mer aktivt i oppgaven fra intervjuene med Vg3-elevene enn det som var tilfellet etter intervjuet med Vg1-elevene.

3.7.3. Ressurssterke og ressursvake grupper.

Informantene i denne studien bærer preg av å tilhøre en ressurssterk gruppe i samfunnet. De oppgav typisk å ha foreldre med utdanning ut over videregående skole; foreldre som var i full jobb; og alle ungdommene hadde egne ambisjoner med hensyn til videre utdanning og karriere. I faglitteraturen vet vi at det tidligere har vært forsket mye på svakerestilte grupper i samfunnet, og at det finnes noen etiske utfordringer knyttet til dette. Utfordringene handler blant annet om at disse gruppene sjeldent leser publikasjonen de har vært informanter i, og at de sjeldent protesterer selv om de kanskje ikke er fornøyde med det som har blitt publisert, eller er enige i eller kjenner seg igjen i måten de har blitt fremstilt på (Thagaard 2010, s. 228). Spørsmålet om informert samtykke får dermed enda større relevans når informantene tilhører ressurssterke grupper, fordi disse i større grad kan komme til å kreve innsyn i prosjektet; de er mer engasjerte og bevisste rundt egne handlinger og utsagn, og det stiller også større krav til at jeg som forsker må være bevisst mine fremstillinger av informantene og deres ytringer. Det er viktig at informantene ikke skal lese denne studien og føle seg urettferdig eller feilaktig fremstilt. Som Thagaard skriver: ”Informantene må ikke føle seg utlevert ved måten resultatene presenteres på, men de kan heller ikke forvente at forskeren skal opptre på deres vegne” (2010, s. 230).

3.7.4. Oppsummering.

”Når barn og unge deltar i forskning, har de særlig krav på beskyttelse i tråd med deres alder og behov” (NESH 2006, s. 16). Jeg valgte å be om foreldrenes samtykke fra alle potensielle deltakere under 18 år, og jeg brukte tid i forkant av intervjuene på å forberede ungdommene og stille meg åpen for spørsmål om hva det måtte være. Formålet med samtalen ble grundig forklart i forkant av intervjuene; hvem jeg var og hva jeg drev med; at de kunne trekke seg når som helst og uten grunn; og at de også kunne velge å avbryte underveis hvis de ville det. Jeg

forsøkte å ha ungdommene med meg i minnet både når jeg formulerte spørsmålene i intervjuguiden på forhånd; når jeg snakket og stilte spørsmål underveis i intervjuene; og når jeg skulle jobbe videre med materialet senere. Det har vært viktig å finne en balanse mellom faglighet og anonymitet, og noen valg har blitt tatt underveis for å sikre spesielt det siste. Bevissthet rundt noen av de utfordringene som knyttes til anonymisering når man intervjuer mennesker gruppevis har også stått sentralt. Jeg har også reflektert rundt informantenes sosiale bakgrunn, og tenkt på at alle informantene kan komme til å ville lese hva jeg har skrevet – og ikke minst *hvordan* jeg har skrevet det. Da håper og tror jeg at de vil oppleve at jeg har tatt dem på alvor; at deres meninger, tanker og følelser har hatt en verdi i prosjektet, og at jeg hele tiden har lyttet til dem og hatt deres beste interesser i tankene, også når jeg har valgt ut sitater eller problematisert noe av det vi diskuterte, og når jeg har forsøkt å knytte teori opp mot temaene vi diskuterte i intervjuene.

3.8. Metodiske begrensninger ved oppgaven

I prosjektet mitt har jeg hatt totalt 18 informanter. Jeg har utført 3 fokusgruppeintervjuer med 6 ungdommer per intervju. Intervjuene har vart ca. 40-45 minutter hver gang, og samme intervjuguide har blitt brukt som veiledningsdokument i alle intervjuene. I etterkant ser jeg at det å ha så få informanter har gitt meg noen begrensninger. For det første kan jeg, som tidligere nevnt, ikke forvente å finne noe generaliserbart ut fra disse intervjuene – både på grunn av metodebruken, men også fordi informanttallet er for lavt. En annen utfordring er at jeg har hentet alle informantene mine fra samme skole, og 12 av dem fra samme klassetrinn. Alle informantene går på samme utdanningsprogram – studiespesialiserende linje, og det er rimelig å anta at de aller fleste kjenner hverandre fra før. Om ikke veldig godt, så vet hvertfall alle hvem de andre er. Dette har både positive og negative konsekvenser for studien.

Det kan være positivt dersom det å være kjent fører til et positivt debattklima, men det er ikke gitt at det å kjenne hverandre gjør at informantene deltar mer aktivt. Det kan for eksempel også føre til at de deltar i mindre grad dersom diskusjonstemaet anses som sensitivt eller dersom de ikke er trygge på hverandre eller hverandres reaksjoner. Likevel opplevde jeg at Vg3-elevne, som gav uttrykk for å kjenne hverandre ganske godt, i merkbart større grad enn Vg1-elevne «spilte ball» med hverandre, hadde en uformell tone og inviterte hverandre inn i samtalen. Vg1-elevne hadde ikke gått sammen mer enn en måneds tid da intervjuene ble avholdt, og stemningen ble fortere trykket og litt mer ukomfortabel her enn under intervjuene med Vg3-elevne. Det var også svært vanskelig å få noen reell diskusjon i gang med Vg1-

elevene, fordi ingen av dem frivillig tok ordet. Det var også generelt mye stillhet under dette intervjuet, og elevene vegret seg tydelig for å ta ordet underveis eller for å følge opp hverandres svar. Dette er også en av grunnene til at det ikke finnes noen direkte sitater fra intervjuet med Vg1-elevene i denne oppgaven (se 3.7.2 for de to første grunnene). Ikke fordi de ikke snakket om relevante ting eller fordi intervjuet var helt «bortkastet», men fordi ytringene disse elevene kom med ikke var av en slik art at de tilførte noe nytt etter intervjuene med Vg3-elevene. Vg3-elevene kom med historier og fortellinger, og de diskuterte også mye seg imellom, så her var det mye mer «stoff» å velge fra. Vg3-elevene snakket også i langt større grad fritt og uhemmet om temaene vi diskuterte. Ytringene fra Vg1-elevene bestod i svært liten grad av konkrete eksempler, historier og meninger, og dermed konkluderte jeg med at det var best å unngå å bruke sitater fra dette intervjuet, da det etter mitt syn ikke ble sagt noe som trenger eller krever sitering, og fordi disse elevene fremstod som mer usikre både på seg selv og på hverandre enn Vg3-elevene. Her må det presiseres at Vg1-elevene i stor grad støttet inntrykkene jeg hadde fått etter intervjuene med Vg3-elevene, og dette er nok en grunn til at jeg har valgt ikke å benytte sitater fra Vg1-intervjuet: elevene var stort sett enige, men Vg1-elevene sa rett og slett ikke nok til at det var noen ny innsikt eller poengterte sitater og eksempler å ta med seg videre i prosjektet. Gitt Vg1-elevenenes lave alder, delvis manglende interesse for temaene vi diskuterte under intervjuet, sammen med den lett trykkende stemningen rundt det hele, anser jeg denne løsningen som best for alle parter.

En ulempe jeg oppdaget underveis i intervjuene, og fikk bekreftet ytterligere da jeg hørte gjennom opptakene senere, var at i alle intervjuene var noen av informantene svært aktive, mens andre var veldig passive. I det ene intervjuet var det en informant som kun gav bakgrunnsinformasjon til å begynne med, og deretter svarte én gang på ett eneste spørsmål i løpet av hele intervjuet. Ellers holdt vedkommende seg passiv, og deltok heller ikke i diskusjonene rundt bordet eller svarte på andre spørsmål.

Dette indikerer at gruppedynamikken ved fokusgruppeintervjuer også har noen svake sider, ved at de som er mer utadvendte og mer engasjerte kanskje lettere tar ordet enn de som er mindre frampå eller rett og slett ikke er like interesserte. Det kan derfor hende at jeg ved å supplere med noen individuelle intervjuer kunne fått frem annen informasjon fra de som ikke sa noe særlig i under fokusgruppeintervjuene. Samtidig kan det også hende at de som ikke sa så mye der uansett ikke ville sagt så mye i en annen setting, men det er utvilsomt noen utfordringer ved gruppedynamikken (for eksempel frykt for hva andre skal si og mene hvis du uttaler deg, normer og forventninger fra klassekameratene dine osv.) som ikke vil kunne

påvirke et enkeltindivid i samme grad dersom intervjuet bare gjøres under fire øyne. På den annen side ville individuelle intervjuer tatt vekk diskusjonsmulighetene vi hadde i gruppene. Det er heller ikke sikkert at de informantene som deltok i liten grad i gruppesamtalen ville være villige til å bli intervjuet alene. I fokusgruppeintervjuene opplevde jeg at det kom frem svært mye god og relevant informasjon, og ikke minst hadde ungdommene en rekke interessante poenger og eksempler de kom frem til både individuelt og i fellesskap gjennom diskusjon og meningsutveksling.

3.8.1. Kort om intervjusituasjonene og egen atferd.

I det første intervjuet med Vg3-elevne ble særlig temaet *fraværsgrensa* trukket frem. Fraværsgrensa ble innført ved starten av skoleåret 2016/2017, og innebar en absolutt grense for udokumentert fravær på 10 %. Oversteget elevene denne grensen i det enkelte fag ville de som hovedregel ikke få karakter i faget. Det finnes riktignok noen unntak for denne regelen.²² Det ble raskt tydelig at dette var noe som virkelig engasjerte ungdommene, og derfor ble det brukt som eksempel både fra min side og fra informantenes flere ganger underveis, og i intervjuene som fulgte. Ellers har jeg i alle intervjuene lagt stor vekt på å la ungdommene diskutere seg imellom, og selv inntatt en slags mellomrolle med å stille noen ganske åpne spørsmål med hensikt å få ungdommene til å tenke seg om og å komme med utfyllende svar, historier og eksempler. Jeg har også stilt oppfølgingsspørsmål og ved noen tilfeller bedt ungdommene utdype hva de mener/tenker. Spørsmålene har hele tiden blitt stilt med undring, og på en måte som gjorde at ungdommene hele tiden måtte forklare hvorfor de tenkte, følte eller mente som de gjorde. Ungdommene fikk diskutere mye seg imellom, og min rolle ble først og fremst å være den som kunne snøre inn igjen diskusjonen de gangene samtalen begynte å dreie seg litt i overkant langt bort fra det vi opprinnelig var inne på. Sånn sett var jeg mer en *ordstyrer* enn en intervjuer, noe jeg opplevde fungerte veldig godt. Dette bidro sannsynligvis også til at ungdommene fikk mer tillit til meg, da jeg var bevisst på å vise både i språk og handling at jeg var genuint interessert i hva de hadde å si. Dette sa flere av ungdommene til meg i etterkant var en viktig detalj som hadde motivert dem ytterligere til aktiv deltakelse, og som hadde gjort det å være informant til en morsom opplevelse.

Jeg var veldig bevisst på egen språkbruk, og selv om jeg var litt i tvil om jeg kanskje hadde dratt «ungdomseringen» min litt for langt før jeg gikk i gang med transkriberingen av intervjuene, så jeg under transkriberingen at nettopp ved å legge om min eget språkbruk slik

²² Rektor kan utøve skjønn opp til 15 % fravær, se Regjeringen 2016 og Utdanningsdirektoratet 2016.

at jeg i stor grad «snakket samme språk» og brukte samme begreper som ungdommene, ble resultatet sannsynligvis bedre. Omleggingen av egen språkbruk resulterte sannsynligvis i mer reflekterte og ikke minst *ærligere* svar enn hva jeg ville fått dersom jeg hadde tatt på meg «forskerdrakten» og brukt mer formelle setningsstrukturer, ord og begreper, og på den måten skapt språklig avstand til ungdommene. Dette med «voksenspråk» var for øvrig noe ungdommene selv var svært opptatt av når vi snakket om politikere og politisk engasjement, og dette kommer oppgaven tilbake til i første analysekapittel. Ved å skape en relasjon til ungdommene i forkant; sette en ganske uformell stemning over hele intervjusituasjonen og hele tiden vise oppriktig interesse for hva ungdommene sa og fortalte, tror jeg intervjuene ble svært fruktbare, og at terskelen for å uttale seg om de mange av temaene som både jeg og ungdommene selv tok opp underveis ble lavere hos informantene.

4.0. Analyse I: Gjennomgang av empirisk materiale

4.1. Innledning

I dette kapitlet vil empiriske funn fra intervjuene med ungdommene beskrives. Kapitlet er delt inn tematisk, og formålet med dette kapitlet er å vise frem empiriske funn fra fokusgruppeintervjuene. Først vil kapitlet presentere *politisk engasjement*; hva ungdommene mente det var, hvordan man kunne være engasjert osv., og hva engasjement innebar for ungdommene. Deretter vil kapitlet komme inn på hvorfor ungdommene velger *ikke* å engasjere seg, og hvilke grunner de kan ha for å avstå fra å delta i diskusjoner og debatter som handler om politiske eller samfunnsmessige temaer. Videre presenteres de politiske temaene ungdommene selv mente var viktigst, med særlig fokus på fraværsgrensa i videregående skole – som engasjerte samtlige informanter. Neste tema handler om «*politikerspråk*» og hvordan ungdommene opplever at forskjeller i språkbruk mellom dem og de folkevalgte skaper avstand og mistillit. Videre kommer kapitlet inn på personifisering av politikken, og litt om skolevalg som Vg3-elevne hadde vært med på. Til sist kommer en kort oppsummering av hva som har vært gjennomgående i intervjuene.

4.2. Politisk engasjement – hva er det, og hvordan kan man engasjere seg i noe?

Noe av det første informantene ble spurt om var hva de forbandt med ordet *engasjement*, og hva det vil si å engasjere seg i noe. De ble videre spurt om på hvilke måter de mente at man kan engasjere seg – både når det gjaldt politikk og helt andre ting. Når det gjaldt politisk engasjement trakk informantene frem ting som for eksempel å følge med på enkeltpolitikere eller partier, melde seg inn i politiske partier, og at man kunne komme med sine egne meninger i samtale med venner, eller delta i diskusjoner om politiske temaer. Alle ungdommene var enige i at det å ha et engasjement for noe, enten det handlet om politikk eller andre ting, i bunn og grunn handlet om *å ha egne meninger om saker og temaer*, og *å vise disse meningene* på en eller annen måte.

Det var også et poeng blant flere av informantene at man ikke nødvendigvis trengte å *vise synspunktene sine* offentlig – man kunne være politisk engasjert selv om man ikke deltok i offentlige debatter og ordskifter. Ungdommene var særlig opptatte av saker som lå nært dem i tid og rom, og et fellestrekk blant informantene var en opplevelse av at deres bekymringer,

deres stemmer og krav sjeldent – hvis noen gang – ble hørt av de som sitter med den politiske makten. Dette tas opp mer inngående senere i dette kapittelet.

Ungdommene trakk også frem internett og sosiale medier som viktige for deres politiske engasjement. I alle de tre intervjuene ble det snakket om engasjement og sosiale medier i en eller annen form, og følgende sitat fra Oskar på Vg3 oppsummerer hvordan ungdommene så på internett og sosiale medier som noe i nærheten av en *betingelse* for sitt engasjement for politikk og andre samfunnsrelaterte temaer:

Jeg synes hvertfall det virker mye lettere for oss nå som vi har internett enn for de før oss. Vi har et mye større publikum vi kan nå ut til hvis vi skal vise frem meningene våre. Oskar, Vg3-elev

I det følgende vil oppgaven bruke noe plass på å få frem hva ungdommene mente, tenkte og fortalte om noen deler av politisk engasjement: om medlemskap i politiske partier og ungdomspartiens plass på videregående skole; interesse og engasjement for lokale saker kontra nasjonale; og til sist litt om tilbud om deltakelse som forutsetning for å engasjere seg.

4.2.1 Medlemskap i politiske partier – ungdomspartiens plass på VGS.

Det fremkom tydelig i intervjuene, primært blant elevene på Vg3, at det var særlig ungdomspartiene til to største partiene, Arbeiderpartiet og Høyre, som var til stede og hadde en del tilhengere og medlemmer på skolen deres. Det var også kun disse partiene og deres ungdomspartier det ble snakket konkret om. Unntaket er én informant som var engasjert i miljøspørsmål og derfor snakket noe om Miljøpartiet de grønne (MDG), men hovedvekten lå ellers på Unge Høyre (UH) og Arbeidernes Ungdomsfylking (AUF).

Ja, det er nesten bare Unge Høyre. Så når de andre partiene kommer hit med ungdomsgreiene sine så går folk egentlig bare rett forbi, men når Unge Høyre er her så er det helt fullt nede i kantina. Norah, Vg3-elev

Unge Høyre er mye mer trend enn engasjement. Folk meldte seg inn fordi de delte ut boller på skolen, og alle ville ha en bolle, så de lot seg melde inn. Therese, Vg3-elev

Ifølge ungdommene handlet et eventuelt medlemskap i disse ungdomspartiene mest om hva som gav popularitet og status ved deres skole. Unge Høyre (UH) var ifølge ungdommene det mest populære partiet ved deres skole, og UH var også partiet som oftest besøkte skolen for å verve nye medlemmer. Uavhengig av hverandre svarte informantene i begge intervjuene med Vg3-elever at de oppfattet at særlig dette ungdomspartiet fikk mye plass og hadde høy status

på skolen deres. Det var også en tydelig oppfatning blant informantene om at medlemskap i et ungdomsparti ikke nødvendigvis var ensbetydende med å ha et reelt engasjement for politikk. Det sosiale aspektet ved et medlemskap kunne være vel så viktig.

Ungdommene fortalte også om en episode hvor flere representanter for ett av de største ungdomspartiene i Norge hadde vært på skolen deres og drevet det jeg vil betegne som en temmelig aggressiv innmeldingskampanje. Representantene fra ungdomspartiet hadde brukt elevenes mobiltelefoner, som de ganske inntrengende hadde snakket til seg fra enkeltelever (”de nærmest tok dem ut av hånda på folk og sa ’jeg skal melde deg inn, få mobilen din’ ”), for å melde dem inn. Dette ble gjort under det som ble beskrevet av ungdommene som et ganske sterkt press og med til dels svært aggressive «salgsteknikker». Ungdommene oppfattet denne hendelsen som ganske spesiell og voldsom, samtidig som det ikke så ut til at denne kampanjen hadde resultert i negative sanksjoner mot det aktuelle ungdomspartiet verken fra elevene eller fra skolen. Det er imidlertid ikke sikkert at skolens ledelse ble informert om denne hendelsen. Man kan spørre seg hvem som har lært opp disse ungdomspolitikere i hva som er greit å gjøre i møte med ungdommer i alderen 16-19 år, og om denne aggressive «markedsføringen» kanskje er den *egentlige* grunnen til at ungdomspartiene ifølge informantene alltid greier å verve nye medlemmer når de besøker skolen. I så fall står vi ovenfor et problem hvor ungdomspartiene har en opprydningsjobb å gjøre internt, og hvor taktikken som brukes for å verve nye, mindreårige medlemmer er ytterst tvilsom. Man kan spørre seg hvor mange av medlemmene i ungdomspartiene som egentlig har blitt med frivillig dersom det er flere som driver med denne typen verving, og om moderpartiene synes at denne måten å skaffe medlemmer på er ønskelig praksis – og noe de selv ønsker å bli assosiert med. I intervjuene kom det tydelig frem at spesielt ett av de to største ungdomspartiene ofte var til stede på skolen og hadde stands i kantina eller i en gang, og at elevene ikke tok noen av ungdomspartiene eller deres representanter veldig seriøst. Informantene fortalte at skolebesøk fra ungdomspartiene i stor grad dreide seg om aggressiv medlemssanking ved hjelp av boller, brus, overivrig markedsføring av typen nevnt over, og ikke minst var det mye gratis «stæsj» å få for nye medlemmer. Ungdommene trodde egentlig ikke at noen på skolen hadde særlig oppriktig interesse for politikken selv om de lot seg melde inn i ungdomspartiene. En informant som selv var medlem i det mest populære ungdomspartiet bekreftet at hun hadde meldt seg inn fordi venninnene hennes gjorde det og for å ta del i den sosiale biten av dette fellesskapet, og ikke fordi hun egentlig var så interessert i selve politikken. Informantenes oppfatning var at ungdomspartiene primært drev med show og medlemssanking, og at det

politiske spilte en så liten rolle i besøkene at de som meldte seg inn i disse ungdomspartiene gjorde det mest på grunn av at det gav dem noen poeng på den sosiale skalaen, eller på grunn av press fra medelever eller fra partienes utsendte – og ikke på grunn av noe ektefølt politisk engasjement.

4.2.2 Interesse og engasjement for lokale saker kontra nasjonale.

Folk bryr seg jo generelt om det som påvirker dem. Det er jo logisk det? Håkon, Vg3-elev

På samme måte som informantene trakk frem saker i deres umiddelbare nærhet som eksempler på ting de kunne engasjere seg i eller som de brydde seg om, som fraværgrensa, er et annet funn at ungdommene generelt var mye mer interesserte i de tingene som påvirket dem *nærmest mulig i tid og rom*. Her var det noen få unntak, blant annet noen gutter som var interesserte i utenrikspolitikk og næringslivspolitikk, men majoriteten av informantene snakket om ting som fraværgrense og andre skolerelaterte temaer, og utdanningspolitikk mer generelt, mens noen snakket litt om kommunesammenslåing. Ting som alderspensjoner, helse- og omsorgspolitikk, arbeidslivspolitikk og lignende var ikke noe ungdommene interesserte seg for eller gav uttrykk for at de hadde så mye kunnskap om.

Samtidig var det et paradoks at da ungdommene ble spurt om hvorvidt de var mest interesserte i lokale eller nasjonale saker, svarte nesten alle at de var mer interessert i nasjonale saker enn i lokale saker. Lokalpolitikken påvirker ungdommene mer direkte i tid og rom enn hva nasjonalpolitikken gjør, og derfor er dette et lite paradoks. Dette indikerer at selv om ungdommene var veldig bevisste på at det var de tingene som påvirket dem umiddelbart de var mest opptatt av, stemte dette kanskje ikke helt overens med tendensen de utviste til å prioritere nasjonalpolitikk over lokalpolitikk. På den annen side skal mange av informantene snart ut i studenttilværelsen, og saker som angår studenter og studentlivet bestemmes i svært stor grad på rikspolitisk nivå – og i liten grad i lokalpolitikken. I tillegg kan det tenkes at det kanskje oppleves mer givende/meningsfylt å stemme ved nasjonale valg, eller kanskje det reklameres i større grad (eller mer målrettet) når det er Stortingsvalg enn når det er Kommune- og fylkestingsvalg? Dette gav ikke intervjuene noe godt svar på, selv om spørsmålet om valgplakate myntet på ungdom er interessant å ta med seg videre. Slik sett kan man kanskje si at selv om sakene ungdommene engasjerer seg for må ha en stor grad av nærhet til dem i tid og rom, er ikke avstanden til selve *beslutningstakeren* like relevant for ungdommene. Det er altså *saken* de setter først, og hvem som er «saksbehandler» oppleves

ikke som viktig. Dette kan også være noe av grunnen til den labre interessen for kommunesammenslåing, som omtales kort i kapittel 4.4.

4.3. Politisk engasjement – hvorfor IKKE engasjere seg?

Man vil jo ikke gå inn i en diskusjon.. altså, jeg vet ikke helt hvordan jeg skal si det.. men du vil ikke gå inn i en diskusjon der du antar at du kommer til å tape fordi du ikke vet nok. Du må ha nok kunnskap om temaet for å kunne engasjere deg, og kanskje akkurat det at du da må lese deg opp litt, det er det som stopper deg fra å ta det skrittet videre og bli med i diskusjoner og gjøre sånne ting. Rebekka, Vg3-elev

Det kan være mange grunner til at ungdommene velger *ikke* å engasjere seg i politiske saker og andre samfunnsrelaterte spørsmål. Underveis i intervjuene var det særlig et par ting som stakk seg ut som mulige grunner til å avstå fra politisk engasjement. Sosiale medier og personhets var den grunnen til manglende deltakelse ungdommene i aller størst grad snakket om i alle tre intervjuene. Ungdommene kom med flere konkrete eksempler på netthets de selv hadde opplevd eller hørt om fra andre i nær omgangskrets, og de fortalte om hvordan vissheten om at deltakelse i debatt i for eksempel kommentarfelter til nettaviser eller på Facebook sannsynligvis vil ende med at de får stygge kommentarer, personhets og andre nedsettende tilbakemeldinger fra med- og motdebattanter, gjorde terskelen for deltakelse i disse foraene svært høy, og i all hovedsak uoverkommelig – særlig blant jentene.

Det med at du blir pissa på hvis du ikke mener det samme som resten av befolkningen. Oskar, Vg3-elev

I tillegg til en vegring mot mer offentlige diskusjoner av politiske og samfunnsrelevante temaer og problemstillinger snakket også ungdommene om frykten for å «bli pissa på», som Oskar kalte det, hvis man har meninger som ikke samsvarer med majoritetens. Dette er også interessant fordi vi har ytringsfrihet nedfelt i Grunnloven §100 (1814). Ytringsfriheten innebærer at alle skal kunne ytre sine meninger uten frykt for represalier eller sensur, så lenge det er innenfor lovens grenser.²³ Det skal i teorien være plass til et *meningsmangfold*, hvor man gjennom saklig debatt og diskusjon finner felles veier og retninger for samfunnets utvikling. Dersom samfunnsmedlemmer opplever at det finnes meninger det ikke «er lov» å ha, og hvertfall ikke «lov» å si høyt, kan vi da si at vi har en *reell* ytringsfrihet? Og at

²³ Det finnes noen grenser for hva som er å anse som akseptable ytringer under beskyttelse av Grunnlovens § 100 (1814). For eksempel vil grove trusler mot enkeltpersoner, trakassering og enkelte former for diskriminering være forbudt og straffbart ifølge Straffeloven (2005).

mulighetene til *reell* deltakelse i samfunnsdebatten og demokratiet som sådan er ivaretatt? Er ikke også stemmene «på sidene» viktige? Er det videre slik at det er noen meninger, meningsbærere og politiske ideologier eller tanker som har fått en slags moralsk forrang i det norske debattlandskapet? Hva slags meninger er det «ikke lov» å ha, og hvem bestemmer i så fall dette, på hvilket grunnlag? Dette kommer oppgaven inn på i det følgende underkapittelet.

4.3.1. Sosiale medier og netthets.

Folk var mer opptatt av å gå til personangrep og mene at folk uten utdanning ikke har noe å si enn å være interessert i å motargumentere det vi faktisk skrev på de profilene.

Vegard, Vg3-elev

I ett av intervjuene var nesten samtlige av informantene involverte i en slags innside-spøk som de lo godt av da jeg forsøkte å pense samtaletemaet over på sosiale medier og deltagelse i politiske diskusjoner på nett. Etter litt diskusjon blant guttene om hvorvidt de skulle fortelle hva de lo av valgte de å dele historien, og den gjengis her i korte trekk. Noen av guttene hadde gått sammen og opprettet falske profiler på Facebook. De fylte inn falsk personalia, oppgav «livets harde skole» som høyeste fullførte utdanning²⁴, og skrev at de var en del eldre enn de egentlig er. Guttenes «sosiale eksperiment» gikk ut på å skrive relativt høyreekstremer kommentarer i kommentarfeltet til nyhetssaker på Facebook der temaet var innvandring. Et interessant funn guttene gjorde var at motdebattantene var mer interesserte i å kommentere de falske profilenes utdanningsnivå enn å kommentere eller motargumentere utsagnene de kom med gjennom de falske profilene. Vegard fortalte blant annet følgende:

Det stod jo at vi gikk på «livets harde skole», og da begynte folk å skrive sånn ”ja du får kose deg på livets harde skole da, med den «utdanninga» di og sånn.”

Vegard,
Vg3-elev

I tillegg eksperimenterte guttene med å la de falske profilene ha en del skrivefeil, og de opplevde også da at motdebattantene var mer interesserte i å kritisere skrivefeilene enn å debattere poengene i kommentarene de skrev. Med andre ord ble de falske profilene ofre for latterliggjøring og personhets på bakgrunn av (oppdiktet) sosioøkonomisk status (i dette tilfellet forenklet målt med utdanningsnivå) og rettskrivning, snarere enn at kommentarene guttene skrev ble imøtegått med saklige argumenter og reell debatt.

²⁴ «Livets harde skole» betyr at man ikke har fullført videregående skole – og i noen tilfeller heller ikke grunnskolen.

Selv om meningene som ble ytret via de falske profilene var relativt rasistiske og lå ganske langt ut til høyresiden politisk, er det et tankekors at debatten på internett og sosiale medier raskt kan dreie over på det personlige plan, kanskje spesielt når det diskuteres sensitive temaer som for eksempel innvandring, abort, eller andre etisk-normative saker. Guttenes sosiale eksperiment er svært interessant sett i lys av teoriene om netthets og ytringsfrihet fra Hagens bok (2015) som omtalt i teorikapittelet (2.6.2. i oppgaven). Også de kvinnelige VGS-elevne i intervjuene mine kunne fortelle om kommentarfeltproblematikk knyttet til deltakelse i samfunnsdebatten. Dette fungerte som en effektiv demper på deres politiske engasjement:

Jeg har jo sett den nyhetssaken²⁵ på Facebook, og jeg har lest kommentarfeltene også. Og noen skriver så mye unødvendig, og da tenker jeg at... Jeg kunne godt gått inn å kjefta på dem, men samtidig, hadde det endra noe? Siden det er over Facebook og alle er litt tøffere over nettet, kan man jo skrive det en vil. Så det kommer bare til å være en sånn lang diskusjon som ikke har noen mening. Norah, Vg3-elev

Flere av ungdommene fortalte at de aldri deltok i debatter eller andre politiske diskusjoner på nettet av frykt for å bli latterliggjort eller trakassert, selv om de hadde meninger om temaene og egentlig kunne ha tenkt seg å delta i diskusjonen. Utfordringer knyttet til potensielle motdebattanters oppførsel og fremtreden i kommentarfelt under nyhetssaker på Facebook går igjen som grunner til hvorfor ungdommene vegrer seg mot å delta i debatten – og hvorfor de fleste av dem oppgav at de aldri diskuterte på nett, verken under kommentarfelter tilhørende konkrete nyhetssaker eller på andre sosiale medier. Ungdommene snakket også mye om at de følte de ikke hadde tilstrekkelig kunnskap til å delta i de mest betente debattene, og at det særlig var i slike saker de opplevde at debattklimaet raskt gikk fra sak til personangrep. Dette opplevdes som en slags *dobbel dørstokk* for ungdommene; de følte de manglet kunnskap nok til å kunne overbevise motdebattantene om sine argumenter, samtidig som de visste at de kom til å oppleve personhets hvis de forsøkte å delta, uansett hva de skrev eller hvordan de argumenterte for sine synspunkter og ståsteder. Altså så de ingen grunn til å delta i samfunnsdebatten når det gjaldt sensitive temaer – og egentlig ikke ellers heller.

4.3.2. Andre grunner til at ungdommene ikke engasjerer seg.

I tillegg til den overhengende faren for å oppleve netthets og sjikane på internett og i sosiale medier er det også andre grunner til at ungdommene ikke engasjerte seg. Det kunne komme

²⁵ Saken om frisøren Merete Hodne som nektet hijabkledd Malika Bayan adgang til salongen sin, se Huuse 2016.

av manglende interesse for temaet som ble diskutert – enten på nett eller i andre fora – og flere av ungdommene pekte på manglende kunnskap hos dem selv som en grunn til ikke å delta i politiske diskusjoner. Det å oppleve at man ikke har nok kunnskap til å uttale seg kan være både positivt og en negativt. Positivt fordi det vitner om en viss selvvinnsikt å erkjenne at man ikke sitter på all verdens kunnskap, og at man alltid kan lære noe. Negativt fordi opplevelsen av manglende kunnskap ikke nødvendigvis samsvarer med *reell* manglende kunnskap, og dermed risikerer vi å gå glipp av viktige, kloke og konstruktive stemmer i viktige debatter. Særlig synlig blir fraværet av konstruktive, mer ydmyke og spørrende stemmer når «netttrollene»²⁶ som går til personangrep kan finnes i et hvert kommentarfelt knyttet til en hvilken som helst nyhetssak. Selv med gode bakgrunnskunnskaper vegret ungdommene seg for å delta i debatten, nettopp fordi prisen for å ytre sin mening opplevdes som for høy. Som eksperimentet til guttene på Vg3 viste, ser det ut til at terskelen for å være slem mot andre på internett er tilnærmet ikke-eksisterende i mange tilfeller – og det skremmer de mer moderate stemmene som ikke ønsker å ta del i drittsslenging og personhets, men som kanskje kunne tenkt seg å diskutere sak på et konstruktivt nivå – med argumenter for og mot, og med mål om å utvikle kunnskap og å lære noe, vekk fra hele debatten.

4.4. Hvilke temaer var viktigst for ungdommene?

Fraværsgrensa kan ødelegge framtida vår. Det kan ikke en kommunesammenslåing.
Rebekka, Vg3-elev

Jeg har vært på høringer i kommunen om [kommunesammenslåing]. Jeg var den eneste personen under 60 år der, så jeg følte ikke akkurat at folk hørte på hva jeg hadde å si. Og det er jeg som kommer til å bo i den kommunen når de er døde. Så det er jo på en måte.. Jeg skulle ønske ungdommen fikk sagt litt mer på det møtet. Gustav,
Vg3-elev

Disse sitatene oppsummerer det generelle inntrykket jeg satt igjen med etter å ha snakket med ungdommene om kommunesammenslåing. Det vil si *forsøkt* å snakke om. Dette var noe kun et fåtall interesserte seg for eller hadde noen klar formening om. Den mest engasjerte informanten var Vg3-eleven Gustav, som hadde deltatt på folkemøte om potensiell kommunesammenslåing i sin hjemkommune. Som han fortalte i sitatet over, opplevde han

²⁶ En vanlig betegnelse på mer eller mindre anonyme brukere av sosiale medier som ytrer stygge, nedlatende, trakasserende og/eller hetsende kommentarer rettet direkte mot meddebattanter, typisk i form av personangrep og sjikanerende utsagn.

alderen sin som en stor utfordring i møtet med «gamlingene» – han ble ikke hørt på møtet han deltok på, og dette gjorde at engasjementet hans for saken fikk en knekk. Følelsen av ikke å bli hørt, og heller ikke å være ønsket i politiske diskusjoner på lokalt nivå i sine respektive hjemkommuner er noe flere av ungdommene fortalte om gjennom historier og konkrete eksempler også fra andre temaer som omhandlet politikk og samfunn. Ikke overraskende var informantene gjennomgående mer opptatt av fraværgrensa enn de var av kommunesammenslåing, og derfor vil dette underkapittelet i det videre behandle nettopp fraværgrensa og ungdommenes tanker rundt denne.

Fraværgrensa (Regjeringen 23.06.2016) ble innført fra starten av skoleåret 2016/2017. Den tilsier at elever som har 10 % udokumentert fravær i et fag som hovedregel ikke skal kunne få karakter i det aktuelle faget. Nytt av skoleåret er at kjøretimer ikke lenger regnes som godkjent/gyldig fravær, og at *all* sykdom krever dokumentasjon fra lege for ikke å regnes som udokumentert fravær. Siden flere av fagene elevene på VGS har et lavt timetall, har det høsten 2016 vært skrevet mye i riksmidlene om fraværgrensa – både for og mot. Elever ved norske videregående skoler er redde for å bli syke, og legekontorer har klaget på lang kø av elever som trenger sykemelding for ikke å overstige grensen for udokumentert fravær (Dommerud 2016).

Ungdommene jeg snakket med var, ikke overraskende, svært opptatte av fraværgrensa. Det var imidlertid ikke alle som var like sterke motstandere av den – noen få var veldig positive til den – men majoriteten av Vg3-elevene var bekymret for det lave timetallet fravær som skulle til før man hadde oversteget 10 % i flere av fagene de hadde. Ungdommene fortalte at de hadde de regnet ut at i faget KRLE kunne du være borte færre enn 2 skoletimer før denne grensen var nådd og overtrådd, og du ikke fikk karakter i faget.²⁷ Det skal ifølge ungdommene ikke mer enn 2 sykedager – eller *syketimer* – til, hvis du er så uheldig at du blir syk den ene dagen i uka du har KRLE. Er du maks uheldig og blir syk samme dag med noen ukers mellomrom får du som hovedregel ingen karakter i faget dersom fraværet overstiger 10 %. Det er forståelig at dette temaet opptok elevene, fordi dette var noe som fort kunne få store konsekvenser for dem. Særlig for Vg3-elevene, som går siste år på videregående skole og som har planer om høyere utdanning høsten 2017, kan en manglende vurdering i et fag sette dem et helt år tilbake med hensyn til studier. Får de ikke karakter i faget på skolen må de ta opp faget via privatistordningen. Det koster 1 029 kroner (i 2016) å ta privatisteksamen i fag man

²⁷ Dette vet jeg ikke med sikkerhet om faktisk stemmer, men dette er altså informantenes tolkning av fraværgrensa i dette spesifikke faget.

ikke har karakter i fra før.²⁸ Dette er mye penger for en ungdom mellom 16 og 19 år, og ungdommene reagerte på hvor mye det ville koste hvis man for eksempel ikke fikk karakter i ett fag og samtidig ønsket å forbedre andre karakterer. Det siste koster 2 058 kroner per eksamen i 2016. I tillegg må elevene lese seg opp på egen hånd, med mindre de har mulighet til å betale for privat undervisning enten via privatlærer eller private skoler. Siden det kun er opptak til høyere utdanning via Samordna Opptak én gang i året må de elevene som mangler standpunktkarakter i et fag vente ett år før de kan søke seg inn på høyere utdanning, fordi de må ta eksamenen de mangler eller må forbedre gjennom privatistordningen først. Privatisteksamen avholdes 2 ganger i året. Dette skapte stor bekymring hos flere av elevene, også de som ved intervjuetidspunktet ikke hadde noe fravær.

Det er mange som dropper ut nå. Veldig mange som gir opp fordi de tenker at "herregud jeg kommer ikke til å orke å være på skolen så mye som det jeg må nå, og hva er vitsen da, jeg kommer til å stryke uansett. Hvorfor kan jeg ikke bare drite i det...?" Therese, Vg3-elev

Elevene fortalte om medelever som hadde droppet ut av skolen før vi avholdt intervjuene – i september. Om dette utelukkende skyldtes den nye fraværgrensa er umulig å si med sikkerhet, men elevene var opptatt av at de såkalte *skulkerne* nå rett og slett gav opp hele skolegangen, og dét ganske tidlig i skoleåret, samtidig som de opplevde at de selv ble straffet for dette ved innføringen av en rigid og det de opplevde som en «firkantet» fraværgrense. Ifølge ungdommene var dette en tapssituasjon for alle parter. Som rektor ved Kuben VGS i Oslo uttalte til Aftenposten etter innføringen av fraværgrensa høsten 2016 (08.09.2016), er dette en grense som særlig rammer elever som har mange fag med lave timetall – da spesielt elever på yrkesfaglige linjer (Mellingsæter, Valvik & Færaas 2016).

Når det gjelder hvilke temaer ungdommene anså som mest viktige tror jeg det trygt kan konkluderes med at fraværgrensa skilte seg ganske markant ut som noe alle informantene var *veldig* opptatte av og hadde mange meninger om under intervjuene. Dette henger sammen med det ungdommene selv sa, og som ble skissert i teorikapittelet: at det er de tingene de opplever angår dem *akkurat nå* eller i svært nær fremtid som skaper mest engasjement.

²⁸ I 2016 er prisen 1 029 kroner per eksamen for fag du enten ikke har bestått (karakteren 1), eller fag der du ikke har fått standpunkt/eksamenskarakter, og 2 058 kroner per eksamen for fag du allerede har bestått enten som elev eller som privatist (Utdanningsdirektoratet 2015b).

4.5. ”Politikerspråk” skaper avstand og mistillit

Jeg tenker at det er litt frekt. Det er sånn, [politikerne] kommer til en videregående skole, de kommer til oss, og så er det jo sånn at alle her, vi får 5 og 6 i norsk og vi snakker ikke sånn som dem. Du kan jo snakke på en litt hverdagslig måte til ungdom hvertfall. [...] De kommer ikke til å nå fram med budskapet sitt hvis de snakker kodespråk! Norah, Vg3-elev

Du snakker med en ungdom, ingen kommer til å skjønne de store ordene du bruker. Kan du ikke prøve å snakke vanlig? Vi er ungdom liksom, du snakker ikke til en 50 år gammel mann. Norah, Vg3-elev

Sitatene fra Norah sier mye om mine generelle observasjoner av hva ungdommene tenkte og mente om det som gjerne betegnes som ”politikerspråk”. Med dette menes at politikere har en tendens til å bruke veldig mange kompliserte og faglig funderte ord, begreper og vendinger når de snakker, og at disse ord- og setningsvalgene bidrar til å skape avstand til de unge – og til alle dem som ikke har det samme begrepsapparatet. Politikerspråket, også kalt «tåkeprat» på folkemunne, er en kommunikasjonsform som stenger ute ikke bare de unge, men også grupper av befolkningen i alle aldre med lavere utdanning og sosioøkonomisk bakgrunn, fordi de ikke har bakgrunnskunnskaper som muliggjør en fullstendig forståelse av det som faktisk blir sagt av politikere. Jonas Gahr Støre fra Arbeiderpartiet vant kommunikasjonsfirmaet Geelmuyden Kieses pris for ”Årets tåkeprat” i 2015 (Aftenposten 17.01.2016), og han vant på grunn av dette utsagnet:

Det er hypotetisk. Hvis jeg blir statsminister, skal jeg tenke gjennom det. Jeg vet at rundt slike spørsmål er det så mange spørsmål en regjering må ta stilling til og vurdere. Det er ikke noen automatikk i at man må gjøre det. Svaret kan være ja og svaret kan være nei (Aftenposten 17.01.2016).

Dette er et glimrende eksempel på hvordan ”politikerspråk” kan utarte seg i praksis. Her sier Støre veldig lite med veldig mange, abstrakte ord. Og han lover heller ingenting. Denne måten å kommunisere på faller i svært dårlig jord hos ungdommene, og samtlige ungdommer i intervjuene mine bekreftet at de syntes det var vanskelig å trekke ut poengene fra denne typen prat. De opplevde også at denne måten å bli snakket til på nærmest var en hån mot dem, og ord som ”frekt”, ”direkte lureri” og ”kan jo aldri stole på noe de sier” ble brukt i samtalen rundt ”politikerspråket” – vel og merke ikke bare om Støre, men generelt om norske politikere.

Informantene kom også med eksempler på tilfeller der skolen hadde hatt besøk av ungdomspolitikere, hvor også disse brukte et så avansert språk at ungdommene følte seg dumme. Begrepsbruken, formuleringene og fagtermene lå langt unna deres eget begrepsapparat, og dette skapte avstand og til dels forakt for de aktuelle politikerne. Denne kommunikasjonsformen gjorde at ungdommene følte seg lite velkomne i den politiske debatten, for når politikerne verken snakker om dem, med dem, og heller ikke til dem, hvorfor skal ungdommene da gidde å bry seg om politikk og samfunn? For å si det med Gustavs ord:

De prøver jo å fri til folket. Og da funker det dårlig å snakke et språk som folk ikke skjønner eller ikke synes er interessant. Gustav, Vg3-elev

4.6. Personifisering av politikken og Skolevalg

Mange har sikkert den tanken at når de stemmer på et parti så stemmer de på en måte på talspersonen. Lederen. Og man vil jo på en måte.. Ja, ha en god leder da. Alina, Vg3-elev

Når jeg tenker på politikk så tenker jeg mye på valgkamp og falske forhåpninger når det kommer til at "dere må velge mitt parti og da skjer det og da skjer det". [...] Når det kommer til at partier vil ha stemmer så sier de jo at alt skal bli mye bedre og de skal fikse alt på null komma svisj, og ofte så skjer det egentlig veldig lite eller ingenting med de temaene de har lovet å gjøre noe med. Gustav, Vg3-elev

Ungdommene var generelt skeptiske til norske politikere, og kjente heller ikke til så mange politikere ved navn eller partitilhørighet. Den eneste politikeren alle uttalte seg om og hadde et visst forhold til var Høyres Torbjørn Røe Isaksen, kunnskapsministeren. Det har sannsynligvis sammenheng med at han har blitt stående som selve eksemplifiseringen på fraværgrensa for elever i den norske videregående skolen, og informantene snakket også om Isaksen og hans parti da vi kom inn på temaet. Informantene snakket mye om det de oppfattet som et løftebrudd og rent lurei rundt innføringen av fraværgrensa, og denne opplevelsen av urettferdighet og av å ha bli forbigått i denne saken, som ungdommene opplevde angikk dem direkte og med umiddelbart virkning, bidro også til at ungdommene oppgav å ha lav tillit til *andre* norske politikere. Som Gustav fortalte i sitatet over, og som alle rundt bordet umiddelbart samstemte i etter at han hadde kommet med uttalelsen, forbindes politikk – og dermed også norske politikere – primært med valgkamp, falske forhåpninger og tomme løfter og ord. Vel og merke ikke bare på grunn av Røe Isaksen, men fordi fraværgrensa i ungdommenes øyne utgjorde et skrekkeeksempel på politikere som overkjører deres ønsker og

vedtar regler som får direkte konsekvenser for dem uten at de føler seg hørt, sett eller respektert i prosessen.

På spørsmål om informantene på Vg3 hadde tenkt å stemme ved Stortingsvalget i 2017 svarte alle bekreftende. Elevene på Vg1 er ikke gamle nok til å stemme i 2017, så dette spørsmålet var ikke relevant for dem. Vg1-elevne ble imidlertid spurt om de trodde de kom til å stemme når de en dag får muligheten. De fleste av dem var innstilt på at det hadde de tenkt å gjøre. Det var også stor enighet både blant Vg1- og Vg3-elevne om at rikspolitikken opplevdes mer spennende og relevant enn lokalpolitikken. Da jeg spurte hva de mente dette kom av fikk jeg blant annet dette svaret, som det var stor enighet om blant ungdommene i gruppa:

Man føler veldig få ting skjer fra kommune opp til kommunefolk innad i kommunene, så det er mye større påvirkningskraft over hele landet i rikspolitikken. Gustav, Vg3-elev

Som Gustav også uttalte i sitatet i kapittel 4.4., så er det de som er ungdommer i dag som skal bo i de norske kommunene i fremtiden. Gustav deltok på et folkemøte angående potensiell kommunesammenslåing i sin hjemkommune, og han fortalte om stor frustrasjon fordi han opplevde at han på grunn av sin alder ikke ble tatt seriøst på møtet. De andre informantene snakket også en del om at de opplevde det som vanskelig å bli tatt seriøst av «de voksne», og spesielt av lokalpolitikere, hvis de forsøkte å komme med innspill, bekymringer eller spørsmål, og at de ofte opplevde å bli avfeid med at ”du skjønner det når du blir eldre”, eller lignende fraser som diskrediterte dem på bakgrunn av deres alder og manglende erfaring. De opplevde også at temaer som angikk dem ofte ble degradert eller bagatellisert – fraværsgrensa, som ungdommene bekymret seg mye over, ble for eksempel omtalt som en «filleting» av de eldre/voksne, ifølge noen av informantene.

Dette er interessant fordi det bygger opp under antakelsen om at engasjement for en sak henger sammen med nærhet i tid og rom, og at dette også har betydning for de som er eldre enn ungdommene. For foreldregenerasjonen er for eksempel pensjoner, sykehuskapasitet og arbeidsmiljølovverk mer relevant og *nært* enn de samme temaene er for ungdom på 16-19 år. Pensjoner var et eksempel på noe ungdommene ikke brydde seg om overhodet. Det er heller ikke overraskende at deltakelse på et møte med folkevalgte og andre innflytelsesrike personer både i rikspolitikken og i lokalpolitikken hvor man opplever å bli degradert og avvist gjør at engasjementet smuldrer bort hos ungdommen. Det å ikke bli tatt seriøst eller invitert med inn

som en likeverdig debattant og diskusjonspartner gjør asymmetrien mellom voksne/politikere og ungdom mer markant, og for ungdommene opplevdes dette som Davids kamp mot Goliat.

4.6.1. Skolevalg – Vg3-elevenes erfaringer.

Siden Vg1-elevne ikke har vært med på Skolevalg var det ikke relevant å snakke med dem om dette temaet. På Vg3 var det derimot flere av informantene som husket det forrige Skolevalget (i 2015) godt, og inntrykket blant disse elevene når det gjaldt Skolevalg som første valgerfaring kan oppsummeres med følgende sitat:

Men det valget var jo litt.. Altså, jeg tok det ikke seriøst. For det var sånn at de bare rakk ned på hverandre i stedet for å komme med budskapet sitt. Selv om Høyre kanskje er mer populært her på skolen, så tror jeg Ap var mer populært da partiene stod på stand, for han fra Ap var en sånn type som «gav litt faen».. Han brukte mer ungdommelige ord også. Og det.. Da følte jeg meg litt mer med ham. Norah, Vg3-elev

Under Skolevalget stilte ungdomsrepresentanter for noen av de største partiene i Norge opp til et slags mini-skala-valg hvor det i forkant av ”valget” skulle avholdes en partidebatt hvor skolens elever skulle være publikum. Informantene fra Vg3 satt igjen med et inntrykk av at verken elever eller partienes utsendte tok Skolevalget seriøst, og at det ble mye «boller og brus» på stands i forkant, og mye drittsslenging og personhets under selve debatten. Det ble også lagt godt merke til blant ungdommene hvordan de unge partipolitikere fremstod, både i tale og klesdrakt. Therese fortalte om en partipolitiker som hun la spesielt merke til fordi han snakket på en veldig formell måte – med ord og vendinger som lå langt unna hennes egne. Når hun i tillegg opplevde at han brukte taletiden sin på å rakke ned på de andre partiene i stedet for å informere om sitt partis politikk mistet hun interessen, og som hun selv sa ”jeg hadde jo ikke så lyst til å stemme på [partiet] da, når han egentlig bare.. Vel, ikke snakket om saker, men at alle andres meninger er feil.” Dette er noe som gikk igjen i intervjuene.

Ungdommene var samstemte om at en hovedgrunn til at de mistet interessen handlet om at de opplevde at politikerne helst ville bruke tid på å rakke ned på sine politiske motstandere snarere enn å informere om standpunktene til sitt eget parti; til å diskutere; eller på andre måter strekke ut en hånd til ungdommen – og diskutere politikk direkte med dem.

På spørsmål om ungdommene trodde at de ville interessere seg mer dersom partipolitikere la om språket sitt og tonet ned formaliteten til et mer hverdagslig språk, var den spontane enigheten i begge Vg3-gruppene ganske åpenlys. Det samme gjaldt også Vg1-elevne da de ble stilt et tilsvarende spørsmål. Ungdommene sa at ved å bruke et mer hverdagslig og

ungdommelig språk ville de kunne forstå bedre hva politikerne sa og hva de *egentlig* mente, og at det også var mye morsommere for dem å høre på politikere de opplevde snakket mer direkte til dem og med dem enn over hodet på dem. Dette høres kanskje åpenbart ut, men elevenes mange innspill rundt dette temaet på begge Vg3-intervjuene og under intervjuet med Vg1-elevene fortalte meg at dette muligens ikke er like åpenbart for politikerne.

4.7. Oppsummering

De fleste ungdommene jeg intervjuet hadde mye informasjon å komme med. De delte historier, eksempler, synspunkter og tanker, og de diskuterte mye seg imellom for å komme frem til mening i fellesskap. Det er åpenbart at de temaene som var nærmest dem i tid og rom også var de temaene de var mest engasjerte i. Fraværsgrensa er et godt eksempel på dette.

Ungdommene fortalte også om sosiale medier og utfordringer med disse. Alle ungdommene oppgav at de var aktive på flere sosiale medier, og de fleste leste nyhetssaker og tilhørende kommentarfelter på Facebook, samtidig som de vegret seg for å ta del i diskusjonen på grunn av frykt for personhets og trakassering. Jentene snakket litt mer om dette enn guttene.

Samtidig er det verdt å merke seg at guttenes sosiale eksperiment, hvor de utgav seg for å være mer eller mindre høyreekstreme, lavt utdannede menn i 40-årene på Facebook, også krevde at de laget *falske profiler* på nettstedet. Dette var altså ytringer de ikke turte eller ønsket å komme med under fullt navn, og som kanskje heller ikke speiler deres personlige synspunkter. Dette kan tyde på at frykten for personhets er til stede hos ungdommene mer generelt når det gjelder deling av meninger i sosiale medier, og at det faktisk finnes noen uskrevne lover for hva som «er lov» å mene og ikke – og hvertfall hva som kan ytres i sosiale medier. Og disse «lovene» kjenner også ungdommene til.

Vi har videre sett at «politikspråket» og avstand til politikerne i alder og livssituasjon har noe å si for ungdommenes interesse og engasjement for politikk og samfunn. Norske politikere oppleves som «langt unna», både i alder, væremåte, språk og interesser – og ungdommene opplevde ikke at politikerne var deres forkjempere – eller deres representanter. Vanskelige ord og lite håndfaste formuleringer bidro til at ungdommene fikk et negativt syn på politikerne, og når ungdomspartiens representanter i tillegg fremstod som useriøse og lite interesserte i ungdommene, bidro det til en følelse av å bli nedprioritert og nærmest å bli gjort narr av. Skolevalgene som avholdes ved norske videregående skoler i forbindelse med Stortingsvalg og Kommune- og fylkestingsvalg ble heller ikke oppfattet som et seriøst forsøk på å gjøre ungdommene fortrolige med den politiske sfære, men som en arena hvor partiene

fikk mulighet til å markedsføre seg – og til å rakke ned på sine politiske motstandere snarere enn å forsøke å overbevise ungdommene om hvorfor de skulle stemme på dem eller støtte deres side av en sak.

5.0. Analyse II: Problemstilling og forskningsspørsmål

5.1. Innledning

I dette kapitlet vil det empiriske materialet bygges tettere sammen med teori. Målet med kapitlet er å koble empiri og teori sammen med problemstillingen og dens tilhørende forskningsspørsmål. Problemstillingen for denne studien av politisk engasjement hos ungdom er følgende: ”Hva påvirker ungdoms engasjement for politikk og samfunn, og hvordan kan engasjementet styrkes?” Kapitlet fortsetter med samme tematiske tilnærming som i teorikapitlet og i forrige analysekapittel, samtidig som dette kapitlet vil gå dypere inn i det teoretiske rammeverket og forsøke å bygge broer mellom empiriske funn og teori og resultater fra tidligere forskning. Underkapitlene er derfor formulert som spørsmål – hvor jeg forsøker å finne noen mulige svar ut fra det empiriske materialet og foreliggende teori og forskningsresultater fra teorikapitlet. Til slutt oppsummeres funnene.

5.2. Hva slags konsekvenser har det for demokratiet at ungdom ikke deltar ved valg?

Vi har sett at ungdom i mindre grad enn eldre, etablerte «voksne» deltar i demokratiske valg i Norge, og i flere andre land. Bergh & Ødegård (2014) hevder at ungdommenes *livsfase* kan ha innvirkning på deltakelsen. Dette fordi ungdom i alderen 16-19 år som oftest fortsatt bor hjemme hos foreldrene; de har skole/studier som sitt primære arbeid, mens det først er etter årene på videregående at de fleste ungdommene flytter hjemmefra for å begynne høyere studier. Da endrer hverdagen seg; de må stå mer på egne bein, finne ut av husleiekontrakter, kanskje få seg en deltidsjobb, betale husleie og strøm og en rekke andre regninger – kort sagt får ungdommene nye prioriteringer som følge av at livssituasjonen endres, og da vil også nye politiske temaer kunne oppleves som mer relevante for ungdommene enn hva de gjorde mens ungdommene fortsatt gikk på skolen og ble forsørget av sine foreldre.

Likevel er det essensielt at ungdommene utvikler en interesse for deltakelse i det samfunnet de lever i, for at de skal velge å delta når de blir myndige og kan stemme i demokratiske valg. Dersom en stor gruppe av befolkningen slutter å delta ved valg vil det kunne føre til at legitimiteten til det politiske systemet, og dermed til demokratiet, svekkes. Derfor bør politikere og andre «voksenpersoner» etterstrebe å vise mer genuin interesse for

problematikken knyttet til unge menneskers manglende entusiasme for politikk og samfunn. Snarere enn å beskyldte ungdommene for å være uinteresserte, selvsentrerte og uengasjerte – som man kan lese i de fleste store norske riksmidier med jevne mellomrom, bør politikerne snarere forsøke å finne ut *hvorfor* ungdommene ikke engasjerer seg, og deretter gjøre noe med dette. Ett av de mest sentrale problemene ungdommene tok opp i intervjuene handler om at de ikke føler seg *inkludert* i den politiske sfæren – og ikke minst føler de seg ikke *ønsket*. Dette stemmer godt overens med funnene til Bastedo (2010) om at ungdommene ikke føler seg ønsket, respektert eller representert; med Melo & Stockemers (2014) funn om at ungdommene velger bort de tradisjonelle deltakelseskanalene til fordel for andre former for deltakelse; og med Ødegårds (2010) tese om spesialisering av deltakelse, hvor hun fant at ungdommer tenderer mot å velge én form for deltakelse, og holde seg til denne. Disse aksjonene er typisk av den mer spontane typen, som for eksempel underskriftskampanjer og fakkeltog snarere enn tradisjonelle former for deltakelse (ibid.). Og da blir spørsmålet – er ungdommene ønsket i politikken – eller ikke?

5.2.1. Er ungdommene ønsket i den politiske sfæren?

Ungdommene snakket om at de *ønsket å føle seg invitert inn* i den politiske sfæren for at de skulle vurdere å delta. Her peker de på en følelse av utenforskap – de føler seg ikke velkomne inn i «voksenpraten» om politikk og samfunn, og dette kom ungdommene med flere konkrete eksempler på. Gustav fortalte at han hadde deltatt på et møte om kommunesammenslåing, og som ”den eneste personen under 60 år” opplevde han at hans meninger og tanker ikke ble tatt alvorlig overhodet. De andre voksne på møtet var ikke interesserte i å høre på hva han hadde å si, og det gjorde også noe med Gustavs videre engasjement for saken. Han følte seg rett og slett ikke velkommen – og direkte *uønsket*.

Denne opplevelsen er det sannsynlig at flere ungdommer som har forsøkt å engasjere seg i tradisjonelle kanaler som for eksempel folkemøter eller debatter med lokalpolitikere osv. kan fortelle lignende historier om. Her kan det videre tenkes at vi ser en av hovedgrunnene til at ungdom i mindre grad deltar i de tradisjonelle kanalene for deltakelse; opplevelsen av å bli tilsidesatt på grunn av alder og manglende erfaring gjør at ungdommene finner sine egne kanaler for deltakelse, hvor de får delta og bli behandlet med respekt – på lik linje med alle andre. Ungdommene fortalte om Skolevalget at dette var noe de opplevde som veldig useriøst og lite profesjonelt, og at representantene for både ungdomspartiene og moderpartiene som var på besøk på skolen både da og ellers i året fungerte mer som utdelere av boller, pins og

brus enn som politiske representanter som var genuint interesserte i å ha politiske diskusjoner med ungdommene – politikken stod definitivt *ikke* i fokus under disse besøkene. Og dette kan igjen bidra til at ungdommene opplever den etablerte politiske eliten som både lite tilgjengelig, og som en gruppe mennesker som er totalt uinteresserte i dem og hva de kunne ha bidratt med dersom de ble invitert inn i varmen og fikk en reell mulighet til å diskutere, stille spørsmål og på andre måter samtale med disse politikerne som likemenn.

Dette stemmer som nevnt godt overens med de internasjonale studiene fra teorikapitlet. Heather Bastedo (2015) fant ut at ungdommer i Canada opplevde distanse og mistillit til etablerte politikere og dermed unnlot å delta i valg. Politikerne viste ikke reell interesse for ungdommene, deres bekymringer, problemer eller ønsker, og da svarte ungdommene med å unnlate å delta i nasjonale valg. Daniela Melo og Daniel Stockemer (2014) fant tilsvarende ut i undersøkelsen av ungdom i Tyskland, Frankrike og Storbritannia at unge mennesker har mindre sannsynlighet for å stemme i nasjonale valg enn eldre, og at ungdommene tenderer mot å bruke alternative deltakelseskanaler – og da særlig former for mer direkte aksjon. Dette samsvarer også med Guro Ødegårds (2010) funn om spesialisering av deltakelse.

Samtidig vet vi at når ungdommene blir eldre og dermed trer inn i nye livsfaser øker engasjementet for politikk og samfunn (Bergh & Ødegård 2014; SSB 2015b). Så lenge denne trenden holder seg vil det politiske systemet kunne beholde legitimiteten sin i større grad, samtidig som det er et tankekors at vi «lar det fare» at en stor gruppe mennesker i samfunnet ikke deltar i demokratiske valg, uten at vi spør oss om vi kan gjøre noe for å få opp deltakelsen og interessen for politikk og samfunn. Samtidig er det forståelig at politiske temaer som arbeidslivspolitik, pensjoner og sykepengerettigheter kan virke litt «langt borte» for ungdommer mellom 16-19 år. Politikk handler om mye mer enn utdanning og skolepolitikk, som var de temaene ungdommene var mest interesserte i. Det kan imidlertid tenkes at når ungdommene blir eldre, flytter ut og trer inn i nye livsfaser, får de flere interesser som samsvarer med bredden i den politiske sfæren. Da vil de kanskje oppleve politikken generelt som mer relevant for sine liv enn de gjorde i ungdomsårene.

5.2.2. Ytringsfrihet og personangrep i sosiale medier. Rom for deltakelse – eller rom for hets?

Elevene på Vg3 fortalte også om det sosiale eksperimentet sitt, hvor de hadde laget falske profiler og mottok store mengder med personhets. De opplevde at deltakerne i kommentarfelter knyttet til nyhetsaker på Facebook langt oftere gikk til personangrep, hets

og sjikanerende kommentarer enn å diskutere et (kontroversielt) tema på en saklig måte med faktabaserte argumenter. Flere av de andre ungdommene fortalte også at de ikke ønsket å delta i diskusjoner på nett overhodet; at de aldri hadde gjort det og at de ikke hadde planer om å delta i fremtiden heller. Ikke fordi de ikke hadde meninger eller ikke engasjerte seg for temaer og saker som dukket opp i newsfeeden på Facebook, men fordi de opplevde at sannsynligheten for å bli møtt med trakassering, hets og sjikane var for stor til at de mente det var «verdt det» å delta, og dermed risikere å utsette seg for det jeg vil kalle «*kommentarfeltets vrede*». Dette gjaldt spesielt for jentene.

Viten om at dine argumenter og *selve deltakelsen din*, selv om du er saklig og konkret, vil bli møtt av nedsettende kommentarer, personangrep og ganske stygg og til tider voldsom ordbruk, trusler og hets, kan åpenbart utgjøre en «dørstokk» som hindrer deltakelse blant ungdommene. En godt voksen person som er trygg på seg selv, sitt ståsted, og sin kompetanse og kunnskap, vil kanskje tåle å bli møtt med slike kommentarer – og han eller hun vil kanskje la det prelle av og ikke ta seg nær av det som kan komme av personangrep. Dette kan være annerledes for en ungdom som i tillegg til å være ung i alder kanskje er usikker på sin egen kunnskap om temaet eller saken som diskuteres, og som kanskje ikke vil greie å unngå å ta til seg noen av de stygge kommentarene som kan komme. I flere av sakene på nettaviser og via Facebook som omhandlet den såkalte «hijab-saken», og som informantene mine snakket om i intervjuene, finnes det flere eksempler på ganske grove og støtende personhetsende kommentarer fra kommentarfeltet²⁹, og det er ikke vanskelig å tenke seg at for en ungdom på 16-19 år kan det oppleves ganske fælt og brutalt å få slike kommentarer rettet mot seg.

Litt på siden bør det også nevnes at sosiale medier kan brukes til *mobbing*, og at dette er noe stadig flere ungdommer opplever i Norge. Dette finnes det flere konkrete eksempler på. Ungdata-rapporten fra 2014 påpekte at «digital mobbing» har blitt stadig mer aktuelt de senere årene (NOVA 2014, s. 100). I den siste Ungdata-rapporten fra 2016 (NOVA 2016) pekes det på samme utvikling, og forfatterne av den siste Ungdata-rapporten kom med følgende varsko om sosiale medier:

Sosiale medier åpner for sjikane, uthenging og andre former for krenkende omtale i mer eller mindre anonyme former (NOVA 2016, s. 96).

Et sentralt poeng er at ikke alle sosiale medier krever identifisering. Man kan kommentere anonymt på en rekke blogger og forumer, og på sosiale medier som Jodel og Instagram eller

²⁹ Se vedlegg 3 for eksempler på Facebook-kommentarer fra «hijab-saken», s. 115 i oppgaven.

via falske profiler. Det at man kan skrive kommentarer og være anonym gjør kanskje noe med hvorvidt folk tenker seg om én ekstra gang eller vurderer å moderere innholdet i de umiddelbare kommentarene eller tankene sine før de trykker «publiser» og legger kommentaren ut på nettet. Det at svært mange skrev sjikanerende og personhetsende kommentarer i de anonyme kommentarfeltene var også en av grunnene til at de største riksmidlene fjernet muligheten for å publisere anonyme kommentarer i sine nettdebatter og kommentarfelt tilhørende alle nyhetssaker på sine nettsider. I 2011 stengte VG (nett) sine kommentarfelt for anonyme deltakere for godt, og sosiologen og journalisten Linn Stalsberg skrev en kronikk om dette i VG i 2015, hvor hun blant annet skrev:

De aller fleste avisredaksjoner modererer debatter. Det hindrer meg ikke fra hvilken som helst dag å finne sjikane og rasisme på høylys dag i akkurat de samme avisene. Det er dessuten enorm forskjell i å moderere i etterkant av at noe faktisk er publisert, og å redigere og tillate i forkant av publisering. Jeg vet ikke om noen som driver med det siste (Stalsberg 2015).

Som Aina Landsverk Hagen skrev (2015) kan dette ses som en konsekvens av demokratiseringen av det offentlige ordskiftet (ibid., s. 34). Det er heller ikke alle nettbaserte medier som blir redigert, og det finnes flere sosiale medier som ikke har noen innebygget redigeringsmulighet utover at den som publiserer noe kan velge å fjerne hele innlegget sitt – med tilhørende kommentarfelt. Et eksempel på dette er det sosiale mediet Instagram, hvor den eneste måten å redigere noe på er at man kan fjerne bildet man har lagt ut, og da også den eventuelle bildeteksten hvis man har lagt ved en slik – og da forsvinner også de tilhørende kommentarene som kan ha kommet under det aktuelle bildet. Dette er altså den eneste måten å redigere – å *slette*. Samtidig kan man aldri sikre seg mot at andre brukere kan ha sikret seg en skjermdump før man får slettet noe man kanskje angrer på å ha publisert, noe som også gjelder for spredning av bilder via for eksempel Snapchat. Oppgaven har ikke rom for å diskutere problemstillingene rundt dette med spredning av bilder og personvern mer inngående, men denne siden av deling og jakten på «likes» kan ha *store* konsekvenser for ungdommer som kanskje publiserer eller deler noe og angrer (eller får bilder delt mot sin vilje), og bør derfor nevnes med en liten note. Dette er relevant for å forstå ungdommenes bruk av sosiale medier, og noen av de utfordringene som følger med disse mediene.

Det er viktig å synliggjøre at både internett generelt og sosiale medier spesielt har noen utfordringer både når det gjelder personvern, rettssikkerhet og ytringsfrihet. Mens noen redigerer kommentarene som kan komme inn, gjør andre det ikke. Mulighetene man har i

enkelte sosiale medier til å være anonym gjør også noe med terskelen for å «slenge dritt», og noen har tilsynelatende svært få sperrer for hva slags kommentarer de publiserer om andre mennesker, så lenge de får forbli anonyme. Når norsk politi i tillegg sliter med å få ut nødvendig brukerinformasjon for å få forfulgt og potensielt straffet de som kommer med alvorlig hets og grove trusler anonymt via sosiale medier, gjør det også noe med disse brukernes opplevelse av spillerommet de har på sosiale medier – det er temmelig fritt, og sjansen for å «bli tatt» og å måtte stå til rette for hatefulle og trakasserende ytringer man har kommet med over nettet til privatpersoner, grupper eller andre, er svært lav. Selv om hatefulle ytringer og trusler som nevnt er straffbare ifølge den norske Straffeloven (2005), ser det ut som denne lovgivningen hittil enten ikke har vært særlig anvendt på feltet netthets, eller at faren for å bli sporet opp er for liten til at de anonyme brukerne av sosiale medier ser noen hensikt med å moderere sine ytringer. Det bør igjen påpekes at Straffeloven (2005) ikke trådte i kraft før 01.10.2015, og at dette også kan ha noe å si for at vi hittil ikke har hatt noen særlig store saker oppe i norsk rett som tar for seg disse problemstillingene.

Både Hagen (2015) og Enjolras & Steen-Johnsen (2014) har pekt på at kvinner driver selvsensur på nettet i langt større grad enn menn. Når man ser hva slags kommentarer kvinner risikerer å møte i ulike kommentarfelter, på lukkede Facebookgrupper ³⁰ osv., er det kanskje ikke så underlig at det særlig *er* kvinnene som vegrer seg for å delta i diskusjoner og debatter i sosiale medier. Det sosiale eksperimentet som Vg3-elevene fortalte meg om var det *guttene* som hadde utført – mens jentene var de som snakket mest om at de ikke ønsket å delta i diskusjoner på nett overhodet, nettopp på grunn av den overhengende faren for å oppleve å få slemme, trakasserende og seksualiserte kommentarer i retur uavhengig av saken som ble diskutert. Det at jentene i større grad enn guttene vegrer seg for å delta i debatter og diskusjoner utgjør et potensielt demokratisk problem. Hva skjer med ytringsfriheten hvis unge jenter og kvinner ikke tør å delta i den offentlige debatten av frykt for represalier? Har vi da en reell ytringsfrihet og et demokrati hvor alle grupper faktisk *kan* delta på lik linje?

Hagen (2015) undersøkte også hva slags typer saker journalistene som oppgav at de opplevde trakassering og trusler skrev om. 66 % av de som fortalte at de har opplevd sjikane, trusler eller vold de siste 5 årene svarte at de skriver nyhetssaker om innvandring/minoriteter. 62 % skriver om politiske konflikter generelt, og 53 % skriver om feminisme/likestilling/kjønnsroller. Dette er interessant med tanke på hva ungdommene i fokusgruppeintervjuene

³⁰ Som for eksempel «Mannegruppa Ottar», som det var en del skriverier om høsten 2016 etter at det kom frem at gruppemedlemmene brukte gruppen til å sjikanere norske kvinner, og til å true kvinnelige meningsmotstandere med voldtekt, drap og vold – og til å poste bilder og personalia av dem i gruppen.

fortalte om at noen temaer, som for eksempel innvandring og likestilling, opplevdes som mer sensitive enn andre. Dette var temaer jentene ikke ønsket å snakke om i sosiale medier, og heller ikke å diskutere i særlig grad under intervjuene. Det faktum at jentene i intervjuene var så bevisste på *hvilke temaer som var mest konfliktfylte*, og hvor aktsomme de var for at deltakelse i diskusjon rundt slike temaer lett kunne provosere andre, eller føre til at noen ble lei seg/såret/krenket, gjorde at de heller ikke var veldig interesserte i å diskutere for eksempel «hijab-saken» under fokusgruppeintervjuene. Snarere tvert imot forsøkte flere av jentene å «ro» diskusjonen over på mindre betente temaer umiddelbart da vi kom inn på dette temaet.

5.3. Når partiledere og andre politikere ut til ungdommen?

Snakker de ungdommenes språk, og gjør de bruk av ungdommenes kommunikasjonskanaler?

De kommer ikke til å nå fram med budskapet sitt hvis de snakker kodespråk! Norah, Vg3-elev

Ungdommene snakket mye om at de opplevde det som vanskelig å forstå hva politikernes snakket om, og hva de egentlig mente når de snakket om noe. Med vanskelige ord og fagbegreper som er utilgjengelige for de som ikke har høyere utdanning fra universiteter og høyskoler, og en måte å snakke på som gjør at det kan være svært utfordrende å finne *mening* i politikernes lange og komplekse ytringer, opplevde ungdommene at avstanden mellom dem og de folkevalgte kunne være stor. Dette oppsummeres godt i sitatet fra Norah over. En av ungdommene dro også paralleller til det å være på et foredrag man egentlig ikke var så interessert i i utgangspunktet – det ble ikke noe mer interessant av at foredragsholderen snakket et avansert språk og brukte kronglete formuleringer og lange retoriske resonnementer som man ikke forstod – eller hadde forutsetninger for å forstå i utgangspunktet. Da fikk man kanskje mest lyst til å reise seg opp og gå hjem.

Politikernes språk var ikke bare et hinder for forståelse. Flere av ungdommene snakket åpent om at de følte seg dumme når de ikke forstod essensen av for eksempel politiske taler, og denne manglende opplevelsen av mestring og forståelse bidro til en følelse av apati, avmakt og oppgitthet. Og til at interessen for politikk og samfunn minsket i styrke.

Svaret på dette forskningsspørsmålet kan, ut fra samtalene med disse ungdommene, synes å være at *partiledere og politikere i liten grad når ut til ungdommene*. Dette kan ha

sammenheng med måten de bruker sosiale medier på, hvor dialogen mellom etablerte politikere og ungdommer ikke er så stor som den har potensiale til å være. Likevel snakket ungdommene mest om at det særlig var *språkbruken* som skapte avstand, og at dette var det største hinderet både for forståelse, interesse og deltakelse for deres del. Avanserte faguttrykk, lange retoriske resonnementer og abstrakte formuleringer gjør at budskapet politikerne kommer med blir svært vanskelig å få tak på med mindre man har samme utdanning, samme sjargong og begrepsforståelse – noe ungdom på videregående skole ikke har forutsetninger for å ha. Ungdommene opplevde også at språkproblematikken skapte avstand fordi de tolket politikernes (både de voksne og ungdomspolitikernes) språkbruk til at politikerne nærmest så ned på dem og selv skapte avstand til dem nettopp gjennom denne måten å snakke på. Ungdommene opplevde at de ble snakket ned til, og ikke snakket med på en måte som gav dem følelsen av å være ønsket som samtalepartnere, debattanter eller generelt ønsket i den politiske sfære. *De opplevde seg selv som uønsket av politikerne.*

5.4. Hvordan kan ulike institusjoner i samfunnet bidra til å skape eller legge til rette for politisk engasjement hos ungdom?

Dette underkapittelet vil skissere hvordan to sentrale institusjoner i samfunnet kanskje kan bidra til å skape eller legge til rette for politisk engasjement hos ungdom. Institusjonene som trekkes frem her er *skolen*, i betydningen grunnskoleopplæringen og videregående skole; og *hjemmet*, i betydningen foreldre og familie. Her vil det ses nærmere på hva disse institusjonene kanskje kan gjøre for å øke politisk engasjement hos ungdom, hvilke begrensninger som finnes – og hva som allerede gjøres for å øke engasjementet og interessen for samfunn og politikk i disse institusjonene. Først inkluderes et underkapittel om et tiltak som har blitt gjort for å øke politisk engasjement hos ungdom ved et amerikansk universitet, og oppgaven vil forsøke å si noe om hvorvidt dette eller lignende tiltak kanskje kan tenkes å kunne øke det politiske engasjementet, og dermed også styrke demokratiet, ytringsfriheten og aktiv samfunnsdeltakelse hos ungdom i Norge.

5.4.1. Eksempel på tiltak – USA og forhåndsregistrering av unge velgere.

Bogard, Sheinheit & Clarke (2008) viser til tidligere studier som tyder på at ungdom som involverer seg tidlig i for eksempel elevråd eller ulike former for samfunnstjenester i større grad fortsetter å involvere seg i politikk og samfunn i voksen alder. Dette funnet gjelder også for deltakelse i politiske valg. Studiene viser videre at former for tidlig deltakelse i politikk og samfunn bidrar til at unge utvikler en «civic identity» (Bogard, Sheinheit & Clarke 2008, s.

541), som fører til økt samfunnsengasjement og følelse av sosial forpliktelse overfor lokalsamfunnet og opprettholdelse og videreutvikling av dette. De som ikke utvikler en slik «civic identity» er i større risiko for å ende opp som ikke-deltakende i demokratiske valg, og for å bli stående utenfor organisert samfunns- og foreningsliv (ibid., s. 542).

I forkant av presidentvalget i USA i 2004 ble det gjennomført et program for registrering av velgere ved universiteter og høyskoler i flere amerikanske stater, blant annet i New York. Studenter bemannet registreringskontorene under sommerorienteringen – den amerikanske versjonen av fadderuken – rundt lunsjtider i et stort studentsenter i New York 2 dager i uken i perioden hvor registrering av velgere fant sted. De informerte studenter om prosessen, delte ut informasjon og brosjyrer om valget og oppfordret studentene til å bruke stemmeretten sin. Funn fra studien til Bogard, Sheinheit & Clarke viser at dette programmet bidro til at flere studenter registrerte seg som velgere. I alt registrerte 79,3 % av forskernes utvalg seg, hvorav 14,5 % registrerte seg ved hjelp av studentenes hjelpeprogram. Tall for valgdeltakelsen viste også at i New York var valgdeltakelsen i aldersgruppen 18-24 år 2,9 % større enn for landet som helhet (ibid., s. 543). Dette er kanskje ikke enorme forskjeller, men det kan likevel være et poeng at det å ha en nøytral part som sprer informasjon og som de yngste velgerne kunne gå til for å spørre om ting de måtte lure på i forbindelse med valget kan ha senket terskelen for deltakelse i selve valget. Poenget med å hjelpe studenter å registrere seg som velgere var å få dem til faktisk å stemme under presidentvalget – det vil si, til aktiv deltakelse i den demokratiske prosessen, og ikke til å stemme på et spesifikt politisk parti.

I Norge har vi ikke et system med forhåndsregistrering av stemmere slik de har i USA, men dette forsøket viser at det å nå ut med informasjon til unge voksne, og kanskje spesielt når informasjonen kommer fra andre i samme aldersgruppe – som snakker samme «språk» og som man har noen felles interesser med – kan være forskjellen mellom deltakelse og ikke-deltakelse for noen. Informantene på Vg3 fortalte om Skolevalget de hadde vært med på i 2015, noe de opplevde som useriøst, primært på grunn av avstanden de opplevde mellom seg selv og de politiske partienes utsendte representanter, og følelsen av at ingen av representantene tok dem på alvor. Ungdommene fortalte om fokus på boller, brus og useriøs prat, og de opplevde ikke at partienes utsendte verken var interesserte i å diskutere politikk og samfunn med dem, eller på andre måter å argumentere for partiets ståsted på forskjellige temaer for å få dem interesserte i å stemme på seg – ungdommene opplevde verken å bli tatt på alvor eller respektert i Skolevalget, og for Vg3-elevne var dette en negativ opplevelse.

5.4.2. Skolen?

For noen er det kanskje fristende å peke på skolen som en naturlig arena for utvikling av ungdommenes politiske engasjement og samfunnsinteresse. Læreplanene i skolen er allerede fulle av mer og mindre konkrete læreplanmål, og presset på skolen både som arena for kunnskapsutvikling, allmenndannelse og til en viss grad også oppdragelse, blir ikke mindre med tiden. De 5 grunnleggende ferdighetene som ble implementert med Kunnskapsløftet (LK06) ligger som et bakteppe i *alle* fag i skolen. Elevene skal gjennom grunnskoleløpet tilegne seg ferdigheter i muntlighet, lesing, skriving, regning og digitale ferdigheter – i alle fag. I tillegg til den generelle delen av læreplanen som fungerer som en rettesnor på tvers av fag har også hvert enkelt fag sine egne læreplaner, som lister opp hva elevene skal sitte igjen med av kunnskap etter et gitt årstrinn – gjennom såkalte *kompetansemål*.

I faget samfunnsfag står det i kompetansemålene etter 10. Trinn (Utdanningsdirektoratet 2013a) at elevene skal kunne:

- Gjøre rede for hvordan ulike politiske partier fremmer ulike verdier og interesser, knytte dette til dagsaktuelle samfunnsspørsmål og argumentere for eget syn
- Gi eksempler på hva samarbeid, medvirkning og demokrati innebærer nasjonalt, lokalt, i organisasjoner og i skolen

Etter Vg1/Vg2 (Utdanningsdirektoratet 2013b) skal elevene kunne:

- Utforske og diskutere hvordan man kan være med i og påvirke det politiske systemet gjennom å bruke ulike kanaler for påvirkning
- Analysere grunnleggende forskjeller mellom de politiske partiene i Norge

Disse kompetansemålene viser at elevene i den norske skolen allerede får opplæring i hvordan demokratiet vårt fungerer, både på ungdomsskolen og på videregående. Det finnes også kompetansemål som omhandler disse temaene på et noe mer overfladisk nivå for elever som fullfører 7. trinn (Utdanningsdirektoratet 2013c). Dette betyr at en viss kompetanse om demokrati og samfunn forventes oppnådd etter at elevene har fullført de syv første årene av grunnskoleløpet. Hvordan dette løses i praksis vil kunne variere lokalt, men man må kunne gå ut i fra at alle elevene går ut av grunnskolen med en *grunnleggende kunnskap* om demokratiet vårt, og at elevene på videregående skole har gått noe mer i dybden på hvordan samfunnet fungerer. Dermed har ungdommer forhåpentligvis fått noen knagger å henge egne meninger,

tanker og idéer på etter å ha fullført videregående skole – som de senere bruker til å foreta et valg og til å bruke stemmeretten sin når vi har stortingsvalg og kommune- og fylkestingsvalg.

5.4.3. Hjemmet?

Hvis du har foreldre som er engasjerte og som følger litt med, så blir det naturlig at du får med deg litt av hva som skjer. Det er særlig mye [snakk] ved middagsbordet og sånn. Therese, Vg3-elev.

Det finnes forskning som tyder på at det å snakke om politikk i hjemmet også kan bidra til å skape interesse og engasjement for politikk og samfunn hos ungdom og unge voksne. I teorikapittelet ble en studie utført av Fieldhouse & Cutts (2012) presentert, hvor et hovedfunn var at valgdeltakelse er en vane ungdommene har med seg hjemmefra. Ungdom som har foreldre som er engasjerte i politikk, tenderer mot å bli engasjerte i politikk selv – spesielt har foreldrenes vane med å stemme i demokratiske valg (eller ikke å stemme) betydning for hvorvidt ungdommene i husholdningen selv benytter stemmeretten sin når de blir gamle nok. Tilsvarende har Ekström & Östman (2013) sett på hvordan ulike former for *samtale* spiller en rolle i utvikling av *samfunnsorientering* hos ungdom. De peker på at "[...]positive relationships between civic talk, political knowledge and participation have been reported in numerous studies, especially in adult populations but also among adolescents" (Ekström & Östman 2013, s. 295). For å finne ut av grad av samfunnsorientering hos ungdom har de sett nærmere på kunnskap, verdier og praksis som tre dimensjoner som til sammen utgjør variabelen *samfunnsorientering*. Videre har de studert ungdom og unge voksnes samfunnsdiskusjon med foreldre og med jevnaldrende i et forsøk på å finne ut av om ungdommenes samfunnsdiskusjoner *med jevnaldrende* tilfører dem noe unikt – noe annet enn samtaler i hjemmet med familien (ibid., 295). De fant ut at samfunnsdiskusjoner i seg selv korrelerer positivt med toleranse, og negativt med intoleranse. Videre fant de at samfunnsdiskusjoner med jevnaldrende viste sterkere sammenheng med positive, demokratiske verdier enn samfunnsdiskusjoner med foreldre. Det er et interessant funn hos Ekström og Östman (2013) at foreldrenes politiske interesse *ikke* så ut til å være relatert til de tre indikatorene for samfunnsorientering – kunnskap, verdier og praksis – og det samme gjaldt foreldrenes syn på sosial rettferdighet – mens samtale med jevnaldrende gav markant utslag på samfunnsorienteringsvariabelen (Ekström & Östman 2013, s. 305). Dette indikerer at ungdom som snakker sammen om politikk og samfunn kanskje lærer av hverandre, og samtalene forsterker interessen for politikk og samfunn og bidrar til å utvikle

samfunnsinteressen videre. Samtidig viser Fieldhouse & Cutts (2012) at sannsynligheten for å utføre selve handlingen *å delta i demokratiske valg* øker dersom ungdommene har foreldre som selv deltar i valg. Disse to studiene kan indikere at det er noen variabler som påvirkes mest av familie og foreldre, mens andre variabler kan tenkes å påvirkes i større grad av venner og jevnaldrende enn av foreldrene og hjemmet.

Foreldrene er de primære omsorgspersonene i oppveksten for de aller fleste som vokser opp i Norge (NOVA 2014, s. 10). I Ungdata-undersøkelsen fra 2014 oppgav mer enn 8 av 10 norske ungdommer at de var fornøyde med foreldrene sine. Dette indikerer at vi i all hovedsak finner gode relasjoner mellom foreldre og barn/ungdom i Norge. Ungdommene opplyser i undersøkelsen at foreldrene deres er velinformerte om hvor de er og hva de gjør på fritiden; hvem vennene deres er, og hvem foreldrene til vennene deres er; og at de krangler lite med foreldrene sine (ibid., s. 13).

Undersøkelsen viser også at ungdommene tilbringer mye tid hjemme sammen med foreldrene sine, og at denne trenden er stabil fra ungdommene går i 8. klasse og ut videregående skole (ibid., s. 47). Ungdata-rapporten poengterer også noe Ekström og Östman (2013) var inne på i sin artikkel, nemlig at "[...]samspillet med de jevnaldrende [har] betydning for utvikling av selvbilde og sosial kompetanse" (NOVA 2014, s. 14). Rapporten viser også at ungdommene gradvis blir mindre fornøyde med lokalmiljøet sitt etter hvert som de vokser opp³¹, og at graden av skulking øker markant fra starten av ungdomsskolen og ut videregående skole³². Dette kan tenkes å ha innvirkning på hvorvidt ungdommene anser det som viktig å engasjere seg politisk i sine respektive lokalsamfunn eller ikke. Vi ser utviklingen av en stadig mer utdanningsorientert oppvoksende generasjon³³, og man kunne kanskje forvente at det å ha ambisjoner i utdanningsøyemed var noe som kunne bidra til å skape eller øke politisk engasjement. På spørsmål om hvordan ungdommene tror fremtiden vil bli, svarer respondentene i Ungdata-undersøkelsen (NOVA 2014) at de tror de vil eie sin egen bolig, og at de i hovedsak vil få gode og lykkelige liv. Bare 13 % tror de noen gang vil oppleve å være arbeidsledig (ibid., s. 39).

Informantene i min studie var i all hovedsak forberedte på et lengre utdanningsløp etter videregående skole, og flere hadde klare tanker om hvor og hva de ville studere, og hva de ønsket å jobbe med etter endt utdanning. Det var ingen som uttrykte bekymring over

³¹ Se vedlegg 4, s. 117 i oppgaven.

³² Se vedlegg 5, s. 117 i oppgaven.

³³ Se vedlegg 6, s. 118 i oppgaven.

muligheten for *ikke* å få jobb, noe som kan bygge opp under Ungdata-undersøkelsens (NOVA 2014) antagelser om at ungdommene i all hovedsak ser positivt på fremtiden. Selv om flere av ungdommene var innstilte på å flytte til en større by for å ta utdanningen sin³⁴, var det ikke gitt at ungdommene trodde de kom til å ønske å bosette seg i de aktuelle studiebyene permanent. Flere snakket om lokale arbeidsplasser hvor de kunne tenke seg å jobbe etter endt utdanning, og det var ingen som uttalte noe i retning av at de helt bestemt ville vekk fra hjemkommunen for godt.³⁵ Snarere viste ungdommene engasjement for hjemstedene sine, og på tross av manglende interesse for kommunesammenslåing gav de inntrykk av å trives der de bodde. Samtidig var det tydelig at selv om ungdommene var positive med tanke på fremtidige arbeidsmuligheter var de også strategiske når de vurderte ulike utdanningsløp, noe som kan indikere at selv om ungdommene stort sett tror det skal gå greit å få jobb, følger de likevel med på arbeidsmarkedet og får med seg gjennom mediene (og kanskje sosiale medier?) at noen bransjer er mer utsatte enn andre, og at noen bransjer har større fremtidig behov for arbeidskraft enn andre. Flere av ungdommene nevnte helse- og omsorg som et mulig utdanningsfelt, mens andre snakket om både naturvitenskapelige utdanninger, samfunnsvitenskap (herunder økonomi) og humaniora. Felles for ungdommene var en bevissthet omkring noen av arbeidsmarkedets utfordringer, og en tanke om at de ønsket å utdanne seg til noe – og at det helst skulle være realistisk å få seg jobb med utdannelsen sin. Og ikke nødvendigvis å få jobb i en stor by, men kanskje i hjemkommunen.

Dette er med andre ord en hjemmekjær og pliktoppfyllende generasjon som har gode håp for fremtiden, og som jevnt over har det bra og er fornøyde med livene sine. Samtidig betyr dette at hjemmet, hvor ungdommene tilbringer mye tid, fortsatt har en sentral plass både i primæroppdragelsen og senere i livet. Foreldre og familie er viktige kilder til kunnskap og påvirkning for den oppvoksende generasjonen, og derfor vil det kanskje være naturlig å tenke seg at familien og hjemmet har et spesielt ansvar og en gyllen mulighet til å geleide ungdommene inn i den politiske sfære – blant annet ved å diskutere politikk og samfunn rundt middagsbordet. Dette sammenfaller som nevnt også med Fieldhouse & Cutts (2012) teori om at valgdeltakelse er en vane ungdommene tar med seg hjemmefra. Når foreldrene er engasjerte, kunnskapsrike og villige til å besvare spørsmål ungdommene har og å invitere dem til diskusjoner, gjør det også rommet for deltakelse mer åpent, og terskelen for deltakelse

³⁴ Noe som er naturlig gitt at alle universitetene og mange av høyskolene befinner seg i større byer, noe som fordrer flytting under studietiden.

³⁵ Det er selvfølgelig mulig at noen tenkte dette uten at det kom frem i intervjuene.

vesentlig lavere, for en ungdom som skal bli kjent med det politiske systemet – og som kan ha en trygg havn å gå til for å få informasjon, råd og støtte.

5.5. Oppsummering

Dette kapitlet har forsøkt å flette de empiriske funnene tettere sammen med teoriene og forskningsresultatene som ble presentert i teorikapitlet. Kapitlet har tatt utgangspunkt i studiens problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål, og forskningsspørsmålene har dannet strukturen for kapitlet. Kapitlet har hatt til hensikt å vise at ungdommers manglende politiske engasjement kan få til dels store konsekvenser for demokratiet ved at demokratiet som institusjon kan få et tillitsproblem dersom en stor samfunnsgruppe melder seg ut og slutter å delta i demokratiske prosesser. Da risikerer vi i verste fall et illegitimt demokrati hvor realiteten er at alle grupper ikke er representert eller delaktige nok til at de kan sies å være representert i de relevante politiske institusjonene. Spørsmålet har blitt stilt om hvorvidt ungdom virkelig er *ønsket* i den politiske sfæren, og dette har sammenheng med informantenes sammenfallende opplevelse av nettopp *ikke* å være det.

Ytringsfrihet og personangrep i sosiale medier har også blitt diskutert inngående, og opplevelsen av en overhengende fare for å oppleve personhets og stygge kommentarer dersom man velger å delta i politiske debatter og diskusjoner via sosiale medier har blitt trukket frem. Her har det blitt pekt spesifikt på det faktum at kvinner er mest utsatt for hatefulle ytringer som gjerne går på kjønn og seksualitet, og at kvinner i større grad enn menn derfor velger å sensurere seg og i verste fall holde seg helt unna debatten i frykt for å bli møtt med slik hets. Dette stemte godt overens med hva ungdommene fortalte i intervjuene; mens guttene laget et sosialt eksperiment som de lo av, vegret jentene seg for å delta i sensitive debatter – eller en hvilken som helst diskusjon – via sosiale medier, i frykt for represalier. Dette har blitt problematisert, og kapitlet har stilt spørsmål ved om også dette kan utgjøre et demokratisk problem dersom denne tendensen ikke kan snus, slik at kvinner kan delta i debatter i sosiale medier uten å frykte sjikane, hets og trusler rettet mot seg og sitt kjønn.

Videre har kapitlet spurt om politikerne egentlig når ut til ungdommene – og om de gjør bruk av ungdommenes foretrukne kommunikasjonskanaler og om de snakker ungdommenes språk. Et hovedfunn er at det ser ut til at politikerne bruker sosiale medier til å markedsføre seg selv snarere enn som en arena for politiske diskusjoner med sine «følgere». Deretter har kapitlet spurt om hvordan to ulike samfunnsinstitusjoner kan bidra til å skape eller tilrettelegge for politisk engasjement hos ungdom. Her har fokuset blitt snevret inn ved at jeg

har valgt å ta for meg skolen og hjemmet, selv om også staten, kommunen og andre samfunnsinstitusjoner kunne vært relevante.

6.0. Konklusjon – og veien videre

6.1. Innledning

Dette kapitlet har til hensikt å komme med en konklusjon på problemstillingen og forskningsspørsmålene som gir utgangspunkt for denne studien. Kapitlet vil se på hvordan vi kan få ungdommene til å engasjere seg i politikk og samfunn, og skisserer en mulig løsning: opprettelsen av en uavhengig, nøytral informasjonstjeneste myntet på ungdom og unge voksne. Deretter vil kapitlet se på hva ungdommene i intervjuene selv mente måtte til for at de skulle engasjere seg politisk – her kommer det noen råd fra ungdommene. Videre vil kapitlet si noe om hva politikere og partier i Norge kan gjøre for å få opp interessen for politikk og samfunnsrelaterte temaer blant ungdommene. Så vil kapitlet ta opp sosiale mediers rolle i å bidra til politisk engasjement hos ungdom. Til sist vil et underkapittel brukes til å reflektere rundt dette mastergradsprosjektet. Dette underkapitlet har til hensikt si noe om mine egne tanker, meninger og refleksjoner etter gjennomføringen av studien, og forsøke å oppsummere både hva slags lærdom og hvilke nye spørsmål jeg sitter igjen med etter å ha utført denne studien. I slutten av det siste underkapitlet kommer konklusjonen.

6.2. Hvordan kan man få ungdommer til å engasjere seg politisk?

En mulig løsning kan være å opprette en uavhengig, nøytral informasjonstjeneste for ungdom og unge voksne. I eksempelet fra USA (kap. 5.4.1.) var studentene som stod på stand nøytrale og upartiske, og deres oppgave var å få andre studenter til å stemme – ikke å få dem til å stemme på den ene eller andre kandidaten eller partiet. Dersom vi hadde opprettet en lignende tjeneste i Norge, for eksempel med regionale kontorer med *unge ansatte* som reiste rundt til høyskoler, universiteter og videregående skoler i forkant av Stortingsvalg og Kommune- og fylkestingsvalg for å drive rent informasjons- og opplysningsarbeid, er det ikke utenkelig at norske ungdommer ville benyttet seg av muligheten til å skaffe informasjon og til å spørre om ting de måtte lure på. Her er det et sentralt poeng at de som skal informere ungdommene må være unge og åpne selv, slik at ungdommene kan *identifisere seg med dem og få en viss tillit til dem*. Dette er helt nødvendig for at ungdommene skal vurdere å benytte muligheten til å spørre og å skaffe seg informasjon om det de lurer på om politikk, valg, det politiske systemet osv. Det kan tenkes at *en oppsøkende tjeneste* ville kunne øke ungdommenes engasjement og interesse for politikk, og at en nøytral instans myntet på ungdom kunne bidra til utveksling av informasjon og kunnskap, og invitere ungdommene inn i den politiske sfæren. Informantene i

mitt prosjekt etterlyste nettopp det å bli tatt på alvor i denne sfæren, samtidig som de savnet *nøytral* informasjonsmidling og mulighet til å delta i saklige diskusjoner om politikk – det er to ting man ikke får med partienes egne utsendte. De er tross alt der for å sanke potensielle velgere til sine respektive partier.

Ungdommene opplevde at dørstokkmila kunne bli lang både for å delta i noe politisk og for å engasjere seg generelt. Dette av flere grunner. Den ene grunnen handlet om opplevelse av manglende kunnskap hos dem selv kombinert med en høy terskel for å spørre andre om ting de lurte på i frykt for å provosere noen, si noe feil eller rett og slett det å vise manglende kunnskap offentlig. Det var heller ikke alle som hadde noen de følte de *kunne* spørre eller snakke med om slike ting. I tillegg snakket ungdommene mye om «politikerspråk», som gjorde at avstanden mellom dem og politikerne opplevdes som stor, og i noen tilfeller uoverkommelig. Denne avstanden i talemåle fungerte som en faktor som bidro ytterligere til at ungdommene følte seg uviktige, irrelevante og uønskede i den politiske sfæren. Dette gjorde videre noe med engasjementet og interessen deres for politikk og samfunn. En tredje grunn til at terskelen for deltakelse i den politiske sfære kan bli for høy handler om ungdommenes forventninger om å «få det servert», eller som det ble sagt:

Jeg tror tilbudet må bli servert rett foran oss for at vi skal benytte det. Friste mange av oss, ellers så gidder vi ikke. Therese, Vg3-elev.

Derfor konkluderer denne studien med at en oppsøkende, omreisende eller regionalt basert informasjonstjeneste myntet på ungdom kan være akkurat det ungdommene trenger for å komme over dørstokkmila. Et tilbud som oppsøker ungdommene og som kan friste til deltakelse vil kanskje også kunne bidra til at ungdommene faktisk spør, diskuterer, henter informasjon, og – kanskje viktigst av alt – faktisk går til valgurnene på valgdagen.

6.3. Hva mener ungdommene selv må gjøres for at de skal engasjere seg?

Ungdommene gav uttrykk for at de ønsket å bli *invitert inn*. Invitasjon var en forutsetning for at de skulle vurdere politisk deltakelse. Når ungdommene på mange måter følte seg lite ønsket, verdsatt og respektert i politiske debatter og i møtet med politikere, er det kanskje ikke så rart at de trekker seg unna politikken og samfunnsdebatten og heller venter på en konkret innbydelse – som kanskje aldri kommer. Det er ikke motiverende å føle at du er en ubuden gjest i «de voksnes selskap» – spesielt når du opplever at du behandles som en, uavhengig av saksfelt og kontekst. Dette fortalte Gustav en konkret historie om, og flere av de

andre informantene fortalte om lignende hendelser, og om følelsen av å bli avfeid på grunn av alder og manglende livserfaring i møte med politikere og andre voksne de ønsket å diskutere politiske saker med. Dette svekket det politiske engasjementet hos ungdommene.

Ungdommene bekreftet at de og andre ungdommer primært meldte seg inn i politiske partier og ungdomspartier av andre grunner enn politikken. De oppgav selv at de meldte seg inn, eller lot seg melde inn, fordi det å være medlem i et politisk parti (eller ett enkelt politisk parti) var «*in*». En annen grunn til å melde seg inn i et politisk parti ble oppgitt å være muligheten til å stifte nye bekjenskaper, altså kan medlemskapet ha en viktig sosial dimensjon for ungdommene. Dette reiser spørsmålet om hva partiene egentlig har å tilby ungdommene, når disse funnene kan tyde på at de ikke nødvendigvis melder seg inn på grunn av *politikken*, men på grunn av trender og et ønske om nye venner og bekjenskaper. Dette kunne det vært interessant å se nærmere på, og mitt håp er noen andre griper muligheten til å studere sammenhengen mellom partimedlemskap og sosialt press og trender blant ungdom, og til å se nærmere på partienes politikk myntet på ungdom og unge voksne. Det har dessverre ikke denne studien anledning til.

Det er videre et interessant funn at på et folkemøte, som skal være åpent for alle innbyggerne og hvor alle berørte parter skal kunne komme til orde og bli møtt med respekt og forståelse og få svar på sine spørsmål, så opplever den ene ungdommen som i utgangspunktet er så engasjert i saken at han aktivt velger å delta på dette møtet, å bli møtt på den måten Gustav fortalte om. Han satt igjen med en følelse av at han ikke var ønsket på møtet, og at ingen var interesserte i hva han hadde å si. Likevel er folkemøter en flittig brukt kontaktflate mellom lokalpolitikere og innbyggere når viktige saker skal diskuteres med lokalsamfunnet; i dette tilfellet kommunesammenslåing. Da kan man spørre seg om denne kommunikasjonsformen egentlig er egnet til å nå sitt uttalte formål – er dette en arena hvor *alle* innbyggerne får komme med innspill? Hvor *alle* blir hørt, sett og respektert? Eller kan det tenkes at folkemøter kanskje ikke en deltakelsesform som inkluderer eller appellerer til ungdommene? Når majoriteten av deltakerne på folkemøtene tilhører den eldre generasjonen, og de yngre vegrer seg for å delta i utgangspunktet, er det ikke utenkelig at få unge velger å engasjere seg eller delta på slike møter når de blir møtt med en nedlatende holdning – både fra medinnbyggere og fra lokalpolitikere på podiet. Her har lokalsamfunnet og lokalpolitikere en jobb å gjøre dersom de mener alvor når de sier de vil inkludere ungdommen – da må de inviteres inn, og de må tas på alvor på lik linje med resten av befolkningen. Som Gustav påpekte – det er ungdommene som skal bo i alle landets kommuner i fremtiden, og da bør deres spørsmål,

tanker og bekymringer være av stor interesse for lokalpolitikere – dersom de ønsker at noen skal bo i kommunen i fremtiden. Særlig aktuelt er kanskje dette i kommuner hvor de har et fraflyttingsproblem, noe som er tilfelle i en del distriktskommuner i Norge. Flere av ungdommene i denne studien kommer fra slike distriktskommuner som har utfordringer knyttet til fraflytting, og disse funnene bør derfor være særlig relevante for den som er opptatt av distriktpolitikk og samfunnsutvikling. Selv om ungdommene ikke utelukket å flytte tilbake til hjemkommunene sine etter endt utdanning er det ikke utenkelig at dersom mange sitter på opplevelser som Gustavs, vil storbyene kanskje friste mer. Kanskje noe av grunnen til fraflyttingen og forgubbingen i en del kommuner ligger nettopp i at de godt voksne lokalpolitikere systematisk har avfeid og tilsidesatt ungdommene slik de gjorde med Gustav? Eller at ungdommene på andre måter opplever å bli møtt med nedlatende holdninger og manglende interesse for seg og sine bekymringer for fremtiden av lokalpolitikere? Da kan man kanskje like godt bo et annet sted hvor man føler seg mer velkommen og *ønsket*.

Alt i alt ønsker ungdommene å bli møtt med den samme anerkjennelsen, respekten og mottakelsen som alle andre gjør. De vil bli inkludert på lik linje og på like vilkår; de vil at deres tanker, meninger og følelser skal tas på alvor; og de vil bli snakket *med* – og ikke bare *til*. For at ungdommene skal ville engasjere seg i politikk og samfunn er kanskje disse ønskene åpenbare, og i teorien veldig banale. Samtidig er det et tankekors at ungdommene måtte sitte å fortelle meg disse tingene – gitt at dette egentlig skal være en selvfølge i et demokratisk samfunn hvor inkludering av alle innbyggere er en kjerneverdi. Hvis en stor gruppe mennesker ikke føler seg ønsket eller velkommen i samfunnsdebatten, og de kommunikasjonskanalene som finnes mellom dem og politikere og den politiske sfæren i realiteten ikke fungerer for dem, er det ikke da på tide å finne en ny kanal?

6.4. Politikere og politiske partier – hva kan de gjøre?

I teorikapittelet ble Pomante & Scraufnagels (2015) prosjekt ved amerikanske høyskoler (colleges) presentert. De fant ut at studentene ved høyskolene var mer tilbøyelige til å forplikte seg til å stemme ved valg dersom det blant kandidatene var *ynge kandidater* – på deres egen alder. Dette handler om *identifisering og tillit*, og de tradisjonelle skillelinjene i politikken oppleves ikke som relevante for dagens ungdom. Ungdommene snakket mye om at de ikke opplevde de hadde noe til felles med norske toppolitikere, og da ungdommene ble spurt om hva de forbandt med ordet politikk var det *ingen* av dem som nevnte spesifikke,

norske politikere.³⁶ Ungdommene snakket mer om løftebrudd og falske forhåpninger, og svært få nevnte spesifikke partier. Kanskje kan dette være en indikator på at de politiske partiene mangler kandidater som ungdommene kan identifisere seg med, og at ungdommene derfor heller ikke kom opp med mer enn 3 norske politikere de kunne navnet på og kunne plassere i rett parti?³⁷

Når det gjelder partipolitikk og lovnader til de unge ville det vært interessant å gå dypere inn i ulike deler av studentpolitikken til noen av landets største partier, fordi utdanning og skole var det ungdommene var mest opptatt av. Denne oppgaven har ikke rom for store utgreininger, og her kommer derfor en kort oppsummering etter en gjennomgang av partiprogrammene for perioden 2013-2017 hos de 7 største partiene i Norge.³⁸ Alle partiene unntatt Høyre lover flere studentboliger, økning i studiestøtte og 11 måneders studiestøtte i sine parti- og prinsippprogrammer for perioden 2013-2017 (Høyre 2013), selv om samtlige partier er tilbakeholdne med å love konkrete summer, boligantall eller tidspunkt for innføring av de ulike studentløftene sine. Det er imidlertid mulig at ungdommer engasjerer seg for andre ting enn utdanning. Utdanning er brukt som eksempel fordi det var dette – sammen med fraværs grensa – ungdommene var mest interesserte og engasjerte i, nettopp fordi dette er saker som står nært dem i tid og rom. Mange av Vg3-elevne skal studere fra høsten 2017, og da er det naturlig at saker som studiestøtte og studentboliger oppleves mest relevant og engasjerende for dem nå.

Likevel er det betenkelig at de politiske partiene ikke legger mer vekt på temaer og problemstillinger som er viktige for ungdommer og unge voksne. Særlig betenkelig er dette når vi vet og lenge har visst at ungdom og unge voksne i mindre grad går til valgurnene på valgdagen enn eldre, og når vi vet at vilkårene de unge møter i studentlivet har avgjørende betydning for studieprogresjonen deres og for deres senere voksenliv – hvor de forventes å være yrkesaktive og produktive borgere av samfunnet og bidra med arbeidskraft, skatter og avgifter, og med tiden gjerne også produsere nye verdensborgere som på lik måte forventes å bidra til å fortsette «livets sirkel», og å opprettholde velferdsstaten med alle dens goder.

Ungdommenes vilkår for utdanning, herunder tilgang på studentboliger og studiestøtte, vil påvirke helt konkrete, hverdagslige sider ved deres studentliv – hvor mye av studielånet de vil måtte bruke på å bo og leve, om de må jobbe ved siden av – i så fall hvor mye og hvor ofte –

³⁶ Det var imidlertid 2 av guttene på Vg3 som nevnte Donald Trump.

³⁷ I tillegg til Donald Trump ble Torbjørn Røe Isaksen, Erna Solberg og Jonas Gahr Støre nevnt eksplisitt i løpet av intervjuene i forbindelse med litt ulike spørsmål.

³⁸ Arbeiderpartiet (2013), Fremskrittspartiet (2013a og 2013b), Høyre (2013), Venstre (2013), Senterpartiet (2013), Kristelig Folkeparti (2013) og Sosialistisk Venstreparti (2013).

og om det i det hele tatt er realistisk å forvente at studentene fullfører studiene sine på «normert tid» dersom studiestøtten er så lav og tilgangen på studentboliger så dårlig at de blir tvunget til å bruke et betydelig antall timer i uka på deltidsjobb fremfor å studere reelt på fulltid, for å kunne finansiere studenttilværelsen sin og en hybel eller et rom i kollektiv på det private markedet. Selv om alle partiene snakker varmt om hvor viktig de mener det er med tiltak for å skape økt gjennomføringsgrad både på videregående skole og i høyere utdanning, og for «kvalitet i utdanning» som har vært et populært slagord de siste årene, er det lite i noen av partiprogrammene som vitner om en reell interesse for å *finansiere* denne heltidsstudenten. Her er det en klar motsetning mellom et uttalt ønske/lovnad om å få økt fokus på kvalitet i utdanning, forventninger til ungdommenes egen ytelse i form av krav til tilstedeværelse, deres karaktermessige prestasjoner og ikke minst forventninger til at ungdommenes utdanningsløp skal gagne næringslivet³⁹, og politikernes vilje til å legge til rette for, oppmuntre og *muliggjøre* den studenten de alle hevder å ønske seg. Da er det ikke rart at ungdommenes interesse for politikk daler, og at de – med rette – opplever at politikerne ikke er oppriktig interesserte i dem, deres liv og deres bekymringer; og at de aldri holder løftene sine.

6.5. Sosiale mediers rolle

Sosiale medier mangler tradisjonelle mediers muligheter til å gjøre redaksjonelle vurderinger og siling av det som publiseres. På sosiale medier skjer publiseringen umiddelbart, og det er opp til den enkelte bruker å skrive akkurat det han eller hun mener, på den måten han eller hun synes best der og da, og trykke «publiser». Så ligger det hele ute på nettet, hvor alle kan se, lese, «like» og kommentere. Dette betyr at kommentarfeltene til dagens nettaviser, som ofte bruker Facebook som diskusjonskanal, og avisenes egne Facebooksider, også bare kan redigeres *i etterkant* av brukernes publiseringer i de aktuelle kommentarfeltene. Den overhengende faren for å bli «halshugd» og risikoen for å stå på mottakersiden av til dels grove og stygge personangrep gjør at ungdommene vegrer seg for å delta i politiske diskusjoner via sosiale medier, noe samtlige av informantene bekreftet. Som vi har sett kan litteraturen også bekrefte at dette gjaldt spesielt for jentene, som fortalte at de ikke ville delta i politiske diskusjoner via sosiale medier overhodet på grunn av faren for seksuell og kjønnet hets og trakassering.

³⁹ NHO-direktør Kristin Skogen Lund uttalte på NHOs årskonferanse at næringslivets behov i langt større grad bør styre utdanningstilbudene her i landet, for eksempel gjennom færre studieprogram og –plasser innenfor samfunnsfag og humaniora, og flere innenfor realfag. Hun tok også til orde for å stramme kraftig inn på antall masterprogrammer som tilbys i Norge (Nettavisen 02.01.2017).

Vi vet at jentene vegrer seg mer for å delta i politiske diskusjoner via sosiale medier enn guttene, og at jentene i langt større grad opplever seksuell trakassering og fornærmelser knyttet til deres kjønn enn hva guttene gjør. Dette er et samfunnsproblem som handler om enkelte menns og grupper av menns holdninger til kvinner. Det er hovedsakelig menn som står bak de hetsende, kjønnede kommentarene kvinnene får rettet mot seg, og slike kommentarer bidrar til at kvinner velger å holde seg unna viktige samfunnsdebatter i frykt for å bli truet med voldtekt; å bli latterliggjort pga. utseende; eller på andre måter få stygge, personsentrerte kommentarer rettet mot seg. Det er et paradoks at representanter for det som utgjør halve befolkningen i et land opplever at de må tenke seg om en ekstra gang i frykt for negative konsekvenser og hatefulle tilbakemeldinger dersom de velger å uttale seg om en politisk sak eller et tema, og særlig i et land som er så viden kjent for likestilling, medvirkning, ytringsfrihet og demokrati som Norge. De som står bak hatefulle ytringer og stygge kommentarer bør i langt større grad straffefølges og stilles til ansvar for ytringene sine – med en straff som virkelig merkes og som gjør at en eventuell fristelse til gjentakelse faller bort umiddelbart.

På denne måten kan vi kanskje klare å utvikle et fungerende, moderne lovverk mot netthat som også inkluderer privatpersoners ytringer i sosiale medier – et lovverk som anvendes i praksis og som kan bidra til å skape et bedre debattklima på nett. Kanskje det vil kunne få dem som sitter med fingrene løst over tastaturet til å bruke noen ekstra sekunder til å tenke over om den kommentaren de umiddelbart fikk lyst til å skrive bør publiseres – om ikke fordi de faktisk bryr seg om mottakerens følelser, så om ikke annet fordi de ville visst at det å komme med hatefulle ytringer på nett faktisk ville få en rettslig (og økonomisk) konsekvens for dem senere. Det ville kanskje gjort det mindre fristende å komme med denne typen kommentarer, og dette kunne igjen bidratt til at terskelen for deltakelse kunne blitt lavere både for kvinner og ungdom – og for alle andre som i dag velger å avstå fra å delta i viktige samfunnsdebatter på grunn av risikoen for å få brutale, hetsende og nedsettende kommentarer i retur uten at det vanker en reell konsekvens for den eller de som hetser, truer og trakasserer.

6.6. Til ettertanke – fremtidig forskning og veien videre

Det ville vært interessant å finne ut mer om sosiale mediers påvirkning på ungdommers deltakelse i den politiske sfære, og å studere dette mer eksplisitt. Videre ville det vært interessant å se nærmere på sosiale mediers betydning for ungdommenes liv og livsførsel– for organiseringen og opprettholdelsen av deres vennekrets, for deres fritid, venner og

familierelasjoner, for deres skolesituasjon, og å finne ut noe om hvordan sosiale medier, med sine muligheter og begrensninger, gjør noe med rammene rundt dagens ungdom og deres oppvekst. Det er naturlig å tenke seg at sosiale medier har kommet for å bli. Implikasjonene rundt denne teknologiske utviklingen kan tenkes å være langt større for de som vokser opp med Facebook, Snapchat, Jodel og Instagram, enn for oss som vokste opp uten både sosiale medier, smarttelefoner og avanserte datamaskiner.

Prestasjonspresset mange ungdommer opplever i dag forsterkes kanskje av behovet for eller forventningen om å *lykkes* på sosiale medier. Dette, sammen med den overhengende faren for å «faile» ved å legge ut bilder og/eller tekster som ikke får nok «likes», eller for å komme med kommentarer som ikke får «likes» eller som fører til at man får negative og til dels stygge tilbakemeldinger i stedet, skaper et ytterligere press på en allerede sterkt presset generasjon unge voksne.

Norske politikere og politiske partier må ta sin del av skylden for ungdommenes labre entusiasme for politikk og samfunn. I tillegg til at ungdommene forteller at de ikke føler seg ønsket eller invitert, og noen kan fortelle om eksplisitte hendelser hvor de har opplevd å bli direkte *avvist av de folkevalgte i sin hjemkommune*, så forteller de også om helt konkrete situasjoner hvor både medinnbyggere og lokalpolitikere er involvert i beslutninger som påvirker dem direkte uten at deres stemme anses som relevant eller viktig å høre på.

Møtene med partienes ungdomsrepresentanter fremstod for ungdommene nærmest som en ren fornærmelse. Ungdommene husker godt – og de glemmer ikke disse negative opplevelsene knyttet til politikk og samfunn selv om flere år har gått. Negative opplevelser sitter godt i minnet, og når du opplever noe negativt forbundet med demokrati og politikk kan det kanskje oppleves desto mer rystende, og det gjør åpenbart også noe med engasjementet ditt. Du slutter kanskje rett og slett å bry deg når du føler deg uvelkommen og sett ned på i den politiske sfæren. Man forventer et visst nivå av profesjonalitet fra politikere, enten de er voksne eller tilhører ungdomspartiene, og å møte politikere som viser liten eller ingen interesse for å diskutere politikk med deg, eller som virkelig ønsker å ha deg med på laget (annet enn for å skape større medlemstall for partiet) gjør at det kanskje ikke er så rart dersom ungdommene til sist melder pass fra hele greia. Her har hvert enkelt politisk parti en stor opprydningsjobb å gjøre, og det er ingen som er verken bedre eller verre enn noen andre på disse punktene.

Dersom de politiske partiene ønsker ungdommenes stemmer er det nødvendig at de begynner å behandle ungdommene annerledes. Ungdommene ønsker å bli inkludert, snakket med, og å

bli behandlet med respekt og likeverd – de ønsker å bli inkludert i reelle diskusjoner om politiske saker, og de ønsker å bli sett, hørt og tatt på alvor. De ønsker med andre ord å bli behandlet likt som andre velgergrupper. Når ungdommene behandles som barn, og blir tilbudt boller og brus snarere enn politisk debatt, fører det til at de får bekreftet en antagelse om at de ikke er ønsket i den politiske sfæren. Hvertfall ikke som noe annet enn som listefyll på partienes medlemslister. Ungdommene blir ikke invitert inn i politikken som likeverdige medborgere, slik ungdommene i denne studien har gitt klart uttrykk for at de ønsker – og savner. Det er ikke usannsynlig at dette kan medføre at mange ungdommer som egentlig både er interesserte og engasjerte i politiske spørsmål, og som har klare meninger om hva de ønsker for det norske samfunnet og for sine respektive lokalsamfunn, velger å utebli på valgdagen. Dette skjer fordi ungdommene opplever å bli sett på som uønskede og mindreverdige i møte med både ungdomspolitikere og eldre, veletablerte politikere.

Det er heller ikke utenkelig at det er forskjeller på ungdommenes politiske interesser– og på deres politiske engasjement. Det kunne vært interessant å se en tilsvarende studie som intervjuet elever som valgte yrkesfaglige linjer på videregående, og som har til hensikt å fullføre med et fagbrev. Her kunne man kanskje funnet ut av om disse elevene hadde andre bekymringer for fremtiden enn hva ungdommene på studiespesialisering hadde; om de for eksempel var mer interesserte i arbeidslivspolitikken enn utdanningspolitikken, siden de fleste av dem skal ut i lærlingtid etter 2 år på VGS. Kanskje det er andre ting som skal til for at denne gruppen ungdommen skal engasjere seg – og kanskje de vil engasjere seg på andre måter – enn elevene som gikk på studiespesialisering, eller kanskje forskjellene ikke er så store? Det ville også vært interessant å finne ut om ungdomspartiene besøkte yrkesfagelevne på samme måte, eller om rekrutteringen av medlemmer fra yrkesfaglige linjer på VGS foregår annerledes og i så fall hvorfor – og hvordan det står til med vervingen fra de ulike linjene på videregående dersom slik statistikk kunne fremskaffes.

Jeg håper dette prosjektet har bidratt med noe verdifull og nyttig innsikt i politisk engasjement hos ungdom, og at noe av det jeg har blitt fortalt i mine intervjuer med norske ungdommer i den videregående skolen kan bygges ut videre og forskes på mer inngående. Jeg tror ikke det finnes ett enkelt svar på denne studiens problemstilling. Samtidig er det liten tvil om at det finnes noen sentrale faktorer som påvirker engasjement på tvers av variabler som kjønn, utdanningsbakgrunn, interesser osv., og at det er mulig å gjøre noe med de utfordringene som har blitt trukket frem i denne studien. Målet må være at deltakelsen i og interessen for politikk og samfunn blant norsk ungdom blir større, og at dette viser seg gjennom aktiv deltakelse og

et debattklima hvor alle stemmer er velkomne og blir behandlet likt. Ungdommene er en like viktig og sentral del av samfunnet og av demokratiet som den voksne befolkningen, og derfor er konklusjonen til denne studien at det er viktig – og helt nødvendig – å inkludere dem på alle samfunnets arenaer; å invitere dem inn; og å møte dem der de er med de kunnskapene og forventningene de har. Kan man faget sitt godt nok bør det være uproblematisk å formidle budskapet sitt for et hvert publikum uavhengig av alder, utdanningsnivå eller andre faktorer - dette gjelder både for politikere, lærere og akademikere generelt. Vi har alle et ansvar for å møte ungdommene med respekt, vennlighet og åpne armer: nøyaktig slik vi selv ønsker og forventer å bli møtt. Først da vil vi klare å øke det politiske engasjement hos ungdommene.

7.0. Litteratur

- Aakvaag, G. (2013, 01.09). Hva skal dagens unge bruke stemmeretten til?. *Aftenposten*. Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/Hva-skal-dagens-unge-bruke-stemmeretten-til-110533b.html>
- Aardal, B. (red.). (2007). *Norske velgere. En studie av stortingsvalget 2005*. Damm & Søn AS.
- Aftenposten Redaksjon. (2016, 17.01). Jonas Gahr Støre vant prisen for «Årets tåkeprat». *Aftenposten*. Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/norge/Jonas-Gahr-Store-vant-prisen-for-Arets-takeprat-12973b.html>
- Arbeiderpartiet. (2013). *Stortingsvalgprogram 2013-2017*. Hentet fra: <http://arbeiderpartiet.no/file/download/6247/77471/file/Partiprogrammet.pdf>
- Bastedo, H. (2015). Not 'one of us': understanding how non-engaged youth feel about politics and political leadership. *Journal of Youth Studies*, 18 (5), s. 649-665.
- Bergh, J., & Ødegård, G. (2013). Ungdomsvalget 2011. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 29 (1).
- Bogard, C. J., Sheinheit, I., & R.P. Clarke. (2008). *Information They Can Trust: Increasing Youth Voter Turnout at the University*. American Political Science Association.
- Caramani, D. (red.). (2011). *Comparative politics*. 2. Utgave. Oxford University Press.
- Carlsen, T. (2013). Ungdommens råskap? *Stat & Styring*, 04, Volum 23, s. 36-37.
- Dommerud, T. (2016, 04.09). Nye fraværsregler: Leger frykter et renn av elever med ufarlige sykdommer. *Aftenposten*. Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/norge/Nye-fravarsregler-Leger-frykter-et-renn-av-elever-med-ufarlige-sykdommer-601764b.html>
- Enjolras, B., & Steen-Johnsen, K. (2014). "Frykten for å støte noen som begrensnings. Hvilken betydning har sosiale normer for ytringsfriheten?" I Enjolras, B., Rasmussen, T., & Steen-Johnsen, K. (red.), *Status for ytringsfriheten i Norge. Hovedrapport fra prosjektet*. Fritt Ord, Institutt for samfunnsforskning, FAFO, UiO, TNS & Jon Wessel-Aas.
- Fangen, K. 2005. *Deltakende observasjon*. 2. Utgave. Bergen, Fagbokforlaget.
- Feministisk Initiativ (Norge). <https://www.feministiskinitiativ.no>
- Feministiskt Initiativ (Sverige). <http://feministisktinitiativ.se>

Fieldhouse, E., & Cutts, D. (2012). The Companion Effect: Household and Local Context and the Turnout of Young People. *The Journal of Politics*, Vol. 74, No. 3 (Juli 2012), s. 856-869. University of Chicago Press.

Fremskrittspartiet. (2015). Partiets historie. Hentet fra: <https://www.frp.no/partiets-historie>

Fremskrittspartiet. (2013a). *Handlingsprogram 2013-2017*. Hentet fra: <https://www.frp.no/hva-vi-mener/prinsipp-og-handlingsprogram>

Fremskrittspartiet. (2013b). *Prinsippprogram 2013-2017*. Hentet fra: <http://www.e-pages.dk/frp/183/>

Goffman, E. (1956). *The presentation of self in everyday life*. University of Edinburgh Social Sciences Research Centre.

Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov*. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17>

Hagen, A.L. (2015). *Meningers mot. Netthat og ytringsfrihet i Norge*. Cappelen Damm Akademisk.

Hansen, M. Nordli & A. Mastekaasa. *Utdanning – stabilitet og endring*. (2010) I Frønes, I. Og Kjølsvrød, L. *Det norske samfunn*. (6. Utgave, s. 116-143) Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.

Holbæk-Hansen, J. (2010). *En ny skillelinje? En empirisk analyse av utdanningens betydning for nye skillelinjer i norsk politikk*. (Mastergradsavhandling, Universitet i Oslo, Institutt for statsvitenskap). J. Holbæk-Hansen, Oslo.

Holte, P. O. (2011). Kunne 16-åringene tenke selv? *Stat og styring*, 21 (04), s. 5-7.

Huuse, C. (2016, 12.09). Frisør dømt for å nekte kvinne med hijab adgang. *Verdens Gang*. Hentet fra: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/frisoer-doemt-for-aa-nekte-kvinne-med-hijab-adgang/a/23791347/>

Høyre. (2013). *Stortingsvalgsprogram 2013-2017*. Hentet fra: <https://hoyre.no/politikk/program/hoyres-stortingsvalgprogram-2013-2017/>

Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.

Ipsos. (2016). Ipsos' tracker om sosiale medier Q3'16. Hentet her: <http://ipsos.no/some-tracker>

Kahne, J., & Middaugh, E. (2012). Digital media shapes youth participation in politics. Hentet fra:

http://ypp.dmlcentral.net/sites/default/files/publications/Digital_Media_Shapes_Participation.pdf

Kalsnes, B. & Larsson, A. O. (2015). Med makt til å like? Sosiale medier og politisk kommunikasjon. I Ihlen, Ø., Skogerbø, E. & S. Allern. (red.). *Makt, medier og politikk. Norsk politisk kommunikasjon*. Oslo. Universitetsforlaget.

KrF. (2013). *Stortingsvalgsprogram 2013-2017*. Hentet fra:

<https://www.krf.no/politikk/politiske-dokumenter/politisk-program/>

Mellingsæter, M., Valvik, M.E., & Færaas, A. (2016, 08.09). Rektorer: Ny fraværsgrense fører til mindre fravær, men mer byråkrati. *Aftenposten*. Hentet fra:

http://www.aftenposten.no/norge/Rektorer-Ny-fravarsgrense-forer-til-mindre-fravar_-men-mer-byrakrati-604007b.html

Melo, D., & Stockemer, D. (2012). Age and political participation in Germany, France and the UK: A comparative analysis. *Comparative European Politics*, 12 (1), s. 33-53.

Metzger, M.J., & Flanagin, A.J. (2013). Credibility and trust of information in online environments: The use of cognitive heuristics. *Journal of Pragmatics*, 59, s. 210-220.

Midtsjø, L. (2011, 12. 08). VG Nett stenger for anonym debatt. *e24*. Hentet fra:

<http://e24.no/media/vg-nett-stenger-for-anonym-debatt/20088307>

NESH. (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Forskningsetiske komiteer. Hentet fra:

<https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi-2006.pdf>

Nettavisen. (2017, 02.01.). NHO-sjefen vil fjerne mange av Norges 900 masterutdanninger.

Hentet her: <http://www.nettavisen.no/na24/nho-sjefen-vil-fjerne-mange-av-norges-900-masterutdanninger/3423298088.html>

Nilssen, V. (2014). *Analyse i kvalitative studier. Den skrivende forskeren*. Oslo, Universitetsforlaget.

NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. (2016). Ungdata v/Anders Bakken. *Ungata 2016. Nasjonale resultater*. Høgskolen i Oslo og Akershus.

- NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. (2014). *Ungdata. Nasjonale resultater 2014*. Høyskolen i Oslo og Akershus.
- Partij Voor de Vrijheid (PVV). <https://www.pvv.nl> (siden er på nederlandsk)
- Pomante, M. J., & Schraufnagel, S. (2015). Candidate Age and Youth Voter Turnout. *American Politics Research*, Vol. 43 (3), s. 479-503.
- Regjeringen. (2016, 23.06). *Ny fraværsgrænse i videregående skole fra i høst*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-fravarsgrense-i-videregaende-skole-fra-i-host/id2505770/>
- Regjeringen. (2014, 03.03). *Jens Stoltenbergs andre regjering*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere/ministerier_regjeringer/nyere_tid/regjeringer/jens-stoltenbergs-andre-regjering/id449424/
- Regjeringen. (2009). Valg 2009 – Landsoversikt. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/html/kmd/valgresultat/2009/bs5.html>
- Rogstad, I. (2015). Et glimt inn bak scenen? Partilederes bruk av Facebook i valgkamp. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 55 (02), s. 126-158.
- Rokkan, S., & Lipset, S.M. (1967). Party systems and voter alignments: cross-national perspectives. Free Press.
- Schjelderup, G.E., & Knudsen, M. W. (red.). (2007). Forbrukersosiologi: makt, tegn og mening i forbrukersamfunnet. Cappelen Damm Akademisk.
- Senterpartiet. (2013). *Prinsipp- og handlingsprogram 2013-2017*. Hentet fra: <http://www.senterpartiet.no/partiprogrammet/>
- Sosialistisk Venstreparti. (2013). *Arbeidsprogram for Sosialistisk Venstreparti 2013-2017*. Hentet fra: <https://www.sv.no/arbeidsprogram/>
- Stalsberg, L. (2015, 25. Juni). Det problematiske kommentarfeltet. *Verdens Gang*. Hentet fra: <http://www.vg.no/nyheter/meninger/sosiale-medier/det-problematiske-kommentarfeltet/a/23476900/>
- Statistisk sentralbyrå (SSB). (2016a). Befolkningens utdanningsnivå, 1. oktober 2015. Hentet her: <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utniv>

Statistisk sentralbyrå (SSB). (2016b). Tabell – oppslutning om de ulike partiene, etter kjønn, alder, utdanningsnivå og innvandringskategori (prosent). Hentet her:

<https://www.ssb.no/268650/oppslutning-om-de-ulike-partiene-etter-kjonn-alder-utdanningsniva-og-innvandringakategori-prosent>

Statistisk sentralbyrå (SSB). (2015a). Fortsatt få fattige og sosialt ekskluderte i Norge. Hentet fra: <https://ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/fortsatt-fa-fattige-og-sosialt-ekskluderte-i-norge>

Statistisk sentralbyrå (SSB). (2015b). Kommunestyre- og fylkestingsvalget 2015. Hentet fra: <https://www.ssb.no/valg/statistikker/kommvalg>

Statistisk sentralbyrå (SSB). (2013). Stortingsvalet, 9. September 2013. Hentet fra: <https://www.ssb.no/valg/statistikker/stortingsvalg/hvert-4-aar/2013-10-29?fane=tabell&sort=nummer&tabell=154801>

Stortinget. (2014). Stortingsrepresentantenes gjennomsnittsalder 1900-2013. Hentet fra: <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Representantene/Statistikk/Stortingsrepresentantenes-utdannelse-og-yrke/>

Stortinget. (2012). Stortingsrepresentantenes utdannelse og yrke. Hentet fra: <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Representantene/Statistikk/Stortingsrepresentantenes-utdannelse-og-yrke/>

Straffeloven. (2005). *Lov om straff (Straffeloven)*. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>

Straffeloven. (1902). *Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven)*. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1902-05-22-10>

Thagaard, T. 2010. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 3. Utgave. Bergen, Fagbokforlaget.

Tjora, A. 2012. *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2. Utgave. Oslo, Gyldendal Akademisk Forlag.

Utdanningsdirektoratet. (2016). Hva omfattes av fraværsgrensa? Hentet fra: <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/finn-regelverk/etter-tema/Vitnemal/fravarsgrense---udir-3-2016/hva-omfattes-av-fravarsgrensen/>

- Utdanningsdirektoratet. (2015a). Generell del av læreplanen (bokmål). Hentet fra: http://www.udir.no/globalassets/upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf
- Utdanningsdirektoratet. (2015b). Ta fag som privatist. Hentet fra: <http://www.udir.no/eksamen-og-prover/eksamen/ta-fag-som-privatist/#eksamensgebyrer>
- Utdanningsdirektoratet. (2013a). Læreplan i samfunnsfag, SAF1-03. Kompetansemål etter 10. Trinn. Hentet fra: <http://www.udir.no/kl06/SAF1-03/Hele/Kompetansemaal/kompetansemal-etter-10.-arstrinn?lplang=nob>
- Utdanningsdirektoratet. (2013b). Læreplan i samfunnsfag, SAF1-03. Kompetansemål eller VG1. Hentet fra: <http://www.udir.no/kl06/SAF1-03/Hele/Kompetansemaal/kompetansemal-etter-vg1-vg2?lplang=nob>
- Utdanningsdirektoratet. (2013c). Læreplan i samfunnsfag. Kompetansemål etter 7. Trinn. Hentet fra: <http://www.udir.no/kl06/SAF1-03/Hele/Kompetansemaal/kompetansemal-etter-7.-arstrinn?lplang=nob>
- Utdanningsdirektoratet. (2013d). Læreplan i norsk. Hentet fra: <http://data.udir.no/kl06/NOR1-05.pdf>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2015). Valgresultat 2015. Oslo kommune. Hentet fra: <http://valgresultat.no/oslo/oslo?type=ko&ar=2015>
- Venstre. (2013). *Stortingsvalgsprogram 2013-2017*. Hentet fra: https://www.venstre.no/files/sentralt/program2013/stortingsvalgprogram_2013_web.pdf
- World Economic Forum. (2015). *Global Gender Gap Report 2015*. Hentet fra: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/rankings/>
- Ødegård, G. (2014). Nye tall om ungdom: Små partier – store endringer; medlemskap i ungdomspartiene i Norge 1988-2011. *Tidsskrift for ungdomsforskning [elektronisk ressurs]*.
- Ødegård, G. (2010). Motløs ungdom? Nytt engasjement i et gammelt demokrati. Oslo, Akademisk Publisering.
- Ødegård, J. A. (2015). Skolevalg og politisk motivasjon – en kvalitativ studie av grunner skolevalget gir for hvorfor ungdom skal delta i valg. *Tidsskrift for samfunnsforskning (03)*, s. 290-320.

8.0. Vedlegg

8.1. Vedlegg 1. Informasjonsskriv til informanter.

FORESPØRSEL OM DELTAKELSE I FORSKNINGSPROSJEKT

Informasjon til informanter om prosjektet «*Politisk engasjement hos ungdom*».

Dette er et mastergradsprosjekt hvor formålet er å finne ut hva som kan bidra til å skape politisk engasjement hos ungdom. Jeg ønsker å undersøke hva ungdom selv mener og tenker om temaet, og hva de selv mener skal til for at de skal engasjere seg i noe – og hva som kan føre til at de velger *ikke* å engasjere seg.

Prosjektet er et kvalitativt studie som gjennomføres med bruk av fokusgruppeintervjuer med 4-5 ungdommer om gangen. Dette er med andre ord noen uformelle gruppesamtaler. Eventuelle funn under intervjuene vil suppleres av tidligere forskning på feltet, hovedsakelig fra Norge og norske forhold. Dato for planlagt ferdigstillelse og prosjektslutt er 31.05.2017, og når prosjektet er ferdigstilt vil alle data slettes/destrueres.

Resultatet fra prosjektet vil bli publisert i databasen for masteroppgaver ved Nord universitet, og informanter vil bli anonymisert i publikasjonen. Jeg kommer heller ikke til å identifisere klassen, skolen, kommunen eller fylket, og alle direkte eller indirekte personopplysninger oppbevares strengt fortrolig underveis i prosjektet før det slettes/destrueres ved prosjektets slutt.

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD – Norsk senter for forskningsdata. Jeg benytter lydtopptak under gruppeintervjuene, og disse filene vil bli slettet ved prosjektslutt. Alle opplysninger behandles konfidensielt og det er kun jeg som utfører dette prosjektet, masterstudent Thea Agnethe Stenersen ved Nord universitet, som vil ha tilgang til dataene og lydfilene.

Det er frivillig å delta og du kan trekke deg når som helst uten begrunnelse. Prosjektet ledes og utføres av masterstudent Thea Agnethe Stenersen ved Nord universitet. Hvis du har spørsmål angående intervjuet eller prosjektet generelt, er du velkommen til å kontakt meg på e-post: thea.a.stenersen@gmail.com, eller min veileder Asbjørn Røiseland, professor ved Nord universitet, på e-post: asbjorn.roiseland@nord.no.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta.

(Elevens signatur, dato)

Forelders samtykke

Hvis eleven er **under 18 år**, samtykker jeg til at min sønn/datter kan delta i studien hvis han/hun ønsker dette.

(Forelders signatur, dato)

Jeg takker for medvirkning i prosjektet.

Med vennlig hilsen

Thea A. Stenersen, masterstudent ved Nord universitet

8.2. Vedlegg 2. Intervjuguide.

Innledende spørsmål. Bakgrunnskunnskap	Max. 5 minutter	
Navn, alder, bosted	NB! Hjemkommune/bostedskommune	
Tanker om videre studier (Vg3) eller fagvalg for Vg2 og Vg3 (Vg1)?	Relevant realfag vs. samfunnsvitenskapelige fag? Særlig ifbm. Tanker om videre studier hos informanter på Vg3	

Refleksjonsdel	Ca. 20 minutter	
Hva forbinder dere med engasjement? Hva vil det egentlig si å engasjere seg i noe? Og hvilke måter kan man engasjere seg på?	<ul style="list-style-type: none"> - F.eks. deltakelse – fysisk eller via internett/sosiale medier? Opprop, underskriftskampanjer... - Engasjement; definert som begrep eller som eksempel på noe konkret 	
Hva forbinder dere med politikk?	<ul style="list-style-type: none"> - Spesifikke politiske partier, eventuelt politikere (navn + parti), lokale saker (konkrete?) eller nasjonale saker (konkrete?) - Noen spesielle temaer som melder seg umiddelbart? - Er politikk et positivt eller negativt ladet ord? - Merk det første som sies. Begrepsdefinisjon eller rett på konkrete politiske saker eller diskusjoner <ul style="list-style-type: none"> - Snakker de om politikk og politiske saker hjemme? 	
Er det noen av dere som vil si at dere er politisk engasjerte på en eller annen måte?	<ul style="list-style-type: none"> - Hvordan? - Konkrete saker? (f.eks. fraværsgrensa på VGS, kommunesammenslåing, andre ting) - Medlemskap i organisasjoner eller politiske partier - Grupper på Facebook 	
Hva skal til for at du skal velge å engasjere deg i en politisk sak? Og hvordan foretrekker	<ul style="list-style-type: none"> - Temaer som er mer aktuelle enn andre? - Tradisjonelle aksjonskanaler eller andre måter? - Dypt eller mer flyktig engasjement? 	

du å engasjere deg?	(varighet)	
Hva tror dere kan være grunner til at ungdom velger å unnlate å engasjere seg?	<ul style="list-style-type: none"> - Uenighet, frykt for uoverenskomst? - Temaer som ikke angår en? - Kunnskap om tema? (NB! Kjønn) - Kommunikasjon (snakkes det til ungdom?) - Lokalpolitikk vs. nasjonalpolitikk - Reell påvirkning? - Annet? 	
Folkeavstemningen om kommunesammenslåing. Stemte du? (JA/NEI)	<ul style="list-style-type: none"> - NB! Ikke HVA de stemte, men OM! - Eventuelt grunner for å stemme eller for ikke å stemme 	
Hva tror dere må gjøres for at dere selv og andre på deres alder skal engasjere seg i slike og andre saker?	<ul style="list-style-type: none"> - ”Politikerprat”/”tåkeprat” – lite konkret, mye abstrakt, vanskelig og lite tilgjengelig språkbruk? Lite inkluderende? - Opplevd relevans (f.eks. noen temaer mer enn andre) - Stor avstand til de folkevalgte - Ikke interessert i politikk generelt? Hvis nei, hvorfor ikke interessert? - Forskjell på interesse for lokale og nasjonale saker? Hvis ja, hva er mest interessant å engasjere seg i? Hvorfor? (ref. Lokalkunnskap, ansvarsutkreving, opplevd nærhet til politikere, kunnskap) - Hva med skolevalg – har elevene vært borti det? Hvis ja, hvordan opplevdes det? 	
Er det noen konkrete politiske temaer dere synes er mer spennende/interessante enn andre, og hvorfor?	<ul style="list-style-type: none"> - Utdanning; VGS, høyere, forskning.. - Miljøvern - Lokalt, nasjonalt, internasjonalt.. - EU/EØS - Arbeidsliv; trygder, fagforbund, tariffavtaler.. relevant? - Helse og omsorg - Flyktningkrise/innvandring (NB! Potensielt betent) - Velferd generelt - Fremtiden - Annet? 	

Avsluttende spørsmål	Ca. 5 min	
Vet dere hvilke partier som sitter i regjering i Norge i dag? Hvis ja, hvilke?	<p>NB! Informer på forhånd om at spørsmålet besvares først med håndsopprekning</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kunnskap og interesse 	

Vet dere hvilket parti som har ordføreren i din kommune? Eventuelt hva ordføreren heter?	Samme som over. Håndopprekning først. - Kunnskap og interesse	
Tror dere at dere kommer til å stemme ved neste stortingsvalg, altså høsten 2017?	- Hvis nei, noen grunner? - Snakkes det om stortingsvalg på skolen, enten dere imellom eller som en del av undervisningen i noen fag? - Noen har kanskje POM som valgfag?	
Tror dere at dere kommer til å stemme ved neste kommune- og fylkestingsvalg?	- Hvis nei, noen grunner? - Har dere mye kjennskap til kommune- og fylkestingsvalg? Er stortingsvalget mer relevant/noe dere kan mer om? - Er det ene mer aktuelt enn det andre? I så fall på hvilken måte og hvorfor?	
Annet dere eventuelt vil si om noe av det vi har snakket om?	- Mer om engasjement? - Spesifikke temaer - Tanker og refleksjoner	

8.3. Vedlegg 3. Eksempler på Facebook-kommentarer til «hijab-saken».

Hentet fra: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/frisoer-doemt-for-aa-nekte-kvinne-med-hijab-adgang/a/23791347/>

 Politiet nekter folk med Odin-gensere å gå på byen - det er greit. Mange restauranter nekter mottorsykelklubber med medlemsmerker (for eks HA og Bandidos) adgang - det er greit. Men når en frisør vil nekte noen med det som er en uniformering for den mest totalitære og voldelige ideologien pr idag adgang.....så blir hun dømt. Myndighetene har allerede gjort knefall for islam kan vi konstatere.

Liker · Svar · 333 · 12. september 2016 09:28 · Redigert

 Nok en uforståelig rettsavgjørelse. Hun kunne sikkert gå mange andre steder også. Dette er omvendt rasediskriminering. Kanskje alle heretter burde påbys å bruke hijab. Dommerne også. Er det ikke snart på sin plass å diskutere dommerkvalitet? Litt krav må vel stilles til disse også? Særlig etter så mye dumt som er gjort av denne instansen i senere tid.

Liker · Svar · 90 · 12. september 2016 09:28

Jeg håper at dette kommentarfelt kommer til å bli saklig og ikke agresivt. 😊

Liker · Svar · 👍 7 · 12. september 2016 09:31

Lettere å vinne i lotto enn å satse på at denne sakens kommentarfelt blir saklig og uten aggresjon 😊

Liker · Svar · 👍 18 · 12. september 2016 09:36

Jeg håper på lottogevinst - sannsynligheten er vel omtrent like stor.

Liker · Svar · 👍 7 · 12. september 2016 09:36

Det mest tragiske er at ei norsk jente som heter Charlotte skifter navn til Malika og begynner å dekke seg til for menn?

Liker · Svar · 👍 93 · 12. september 2016 09:46

Et ord; BRA!

Liker · Svar · 👍 3 · 12. september 2016 11:16

Et spørsmål: Hvorfor?

Liker · Svar · 👍 3 · 12. september 2016 12:24

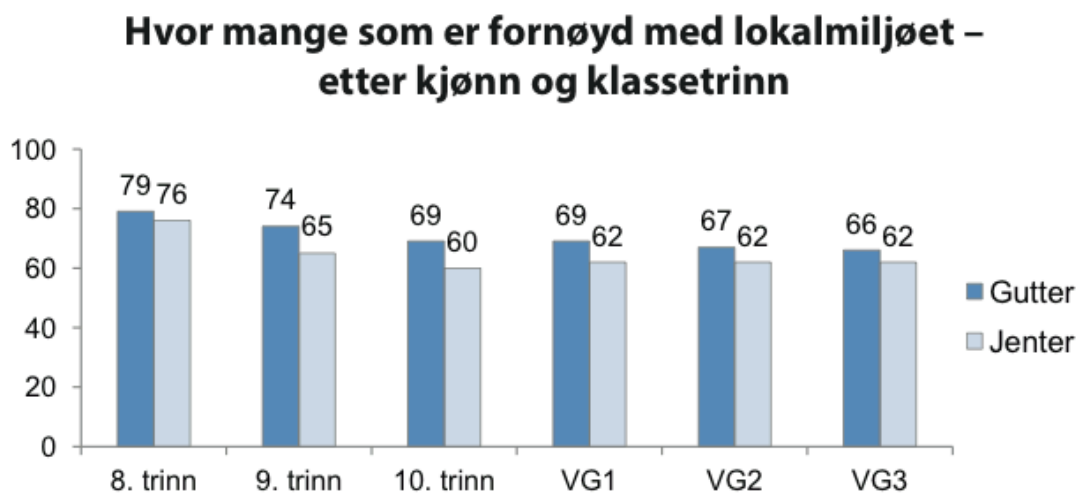
sånn oppførsel er totalt uakseptabelt og med hennes "forbindelser" til Pegida så tror ikke jeg, eller retten, et ord av av hennes et ord av hennes "redsel" og forklaring som jeg synes var latterlig.

Liker · Svar · 👍 2 · 12. september 2016 13:03

Men du tror på at Bayan ikke kjente til Hodnes holdning og oppsøkte salongen kun for å oppnå nettopp den medieoppmerksomhet hun har oppnådd? Hvor naiv er det lov å være.

Liker · Svar · 👍 4 · 12. september 2016 13:39

8.4. Vedlegg 4. Andel fornøyd med lokalmiljø etter kjønn og klasstrinn.

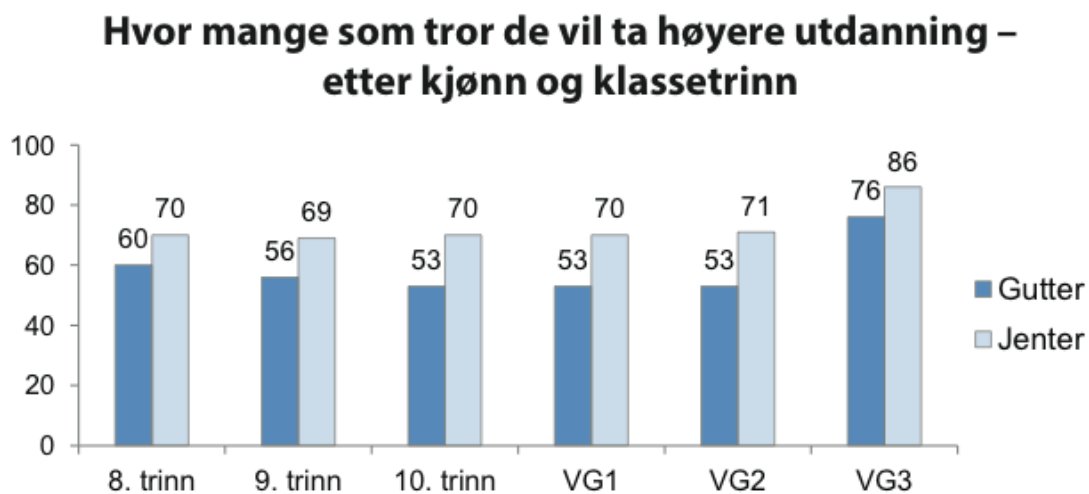
Tabellen er hentet fra NOVA (2014, s. 19).

8.5. Vedlegg 5. Andel som har skulket skolen siste år etter kjønn og klasstrinn.

Tabellen er hentet fra NOVA (2014, s. 37).

8.6. Vedlegg 6. Andel som tror de vil ta høyere utdanning etter kjønn og klasstrinn.

Tabellen er hentet fra NOVA (2014, s. 37).

8.7. Vedlegg 7. Tilbakemelding på melding om behandling av personopplysninger. NSD.

Asbjørn Røiseland
Fakultet for samfunnsvitenskap Nord universitet

8026 BODØ

Vår dato: 14.07.2016

Vår ref: 48925 / 3 / HJP

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 14.06.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>48925</i>	<i>Politisk engasjement hos ungdom</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Nord universitet, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Asbjørn Røiseland</i>
<i>Student</i>	<i>Thea Agnethe Stenersen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.05.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Hanne Johansen-Pekovic

Kontaktperson: Hanne Johansen-Pekovic tlf: 55 58 31 18

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

